

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ Α'

ΑΘΗΝΑΙ, 15 ΙΟΥΝΙΟΥ 1927

ΤΕΥΧΟΣ 5

ΑΣΤΡΑΠΟΒΡΟΝΤΑ Σ' ΕΓΚΡΕΜΟΥΣ

['Απόσπασμα]

Νάν' όλα μαύρα κι' ἔρημα, δρόμοι και στράτες
 Στη μακρινή μου γειτονιά βαθειά σιωπή,
 Νάμαι μονάχος μὲς στὸ σπίτι κι' ὑπνοβάτες
 Νὰ τριγυρίζουνε οἱ μικροὶ μου οἱ στοχασμοί.

“Ὀλ' ἡ ζωὴ μου γὰ περνᾷ μπροστά μου, σάμπως
 Νὰ τὴ φωτᾷ ἓνα λαμπιόνι θλιβερό,
 Καὶ μέσα στὸ σκοτάδι μου παρόμοιο θάμπος
 Νὰ μοῦ κρατᾷ τὸ βλέφαρο στηλό.

Ξανθὰ παιδάκια σὲ χαρούμενη παράτα
 Νὰ μοῦ ξαφνιαζοῦνε τὸ νοῦ και τὴν καρδιά,
 Τὰ γαῦρα νᾶρχονται ὕστερα τὰ νιάτα
 Μὲ τὴν πορφύρα ἀπάνω τους και τὴ γητιά.

Στητὲς παιδούλες, οἱ ἀπραγες κι' οἱ ἀνίδεες κι' οἱ πρώτες,
 Πὸν ξύπνισαν τὴν ἔνοχη βαθιά μου ἀνησυχιά,
 Τὰ χεῖλια τὰ ροδόσταμα, τὰ μάτια οἱ πυροδότες,
 Τὰ κλίματα, οἱ μεταγνώμοι κι' ἡ ἀπολησμονιά.

Μεστὲς, ὄρατες, οἱ ὄρμιες κυρίες, ὁ λυπημὸς μου
 Κι' ἡ ἔγνοια κι' ἡ λαχτάρα μου κι' ὁ μὴ ξεδιψασμὸς,
 Στιλέτα, λάζοι, οἱ σπαραγμοὶ τοῦ τραγικοῦ μου κόσμου,
 Ἡ νιότη πὸν ξεφύλλισε σὰ λούλουδο στὸ φῶς.

Οι ρομβασμοί και τὰ ἄνκισμα, τὰ ψέμματα ὄλα, οἱ πόθοι,
τὸ κίπελλο ποῦ ξέφυγε ἀπ' τὸ χέρι, ὄλ' οἱ χαμοῖ,
"Ὀλ' ἡ μοιραία μου ὑπαρξὴ ποῦ ἀπ' τὴν ἀρχὴ ἐπροδόθη,
Τὸ κυταρίσσιμα, οἱ κλαίοντες ἰτιῆς κι' οἱ ἀσφοδελοί.

Κορδέλες, φιδύκοι, οἱ πένθιμες λαμπάδες τοῦ θανάτου,
Πύρινα δάκρυα, τακερά, σὲ κηροστάτες ἀσημιούς,
Φέρετρα ποῦ κατέβασαν κι' ἐμὲ βαθιὰ ἐκεῖ κάτω,
Κι' ἄλλα μὲ τὰ μαγιάποια καὶ μὲ τοὺς οὐρανοὺς.

Νῆλαι μὰ νύχτα σκοτεινὴ, βαθεῖα, καὶ νῆλαι,
Ἐὸν ἀπὸ μένα, μέσ' στὸ σπῆτι μου ἐρημιὰ
Κι' οὔτε διαβάτες παρωσίτες νὰ περνᾶνε
Κι' οὔτε φωνὴ νὰκούγεται καμμιὰ...

M. ΜΑΛΑΚΑΣΗΣ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΖΩΗΝ ΚΑΙ ΑΠΟ ΤΗΝ ΤΕΧΝΗΝ

Η ΟΥΜΟΡΙΣΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΙΣ

Μιά ἐκθεσις οὐμοριστικῶν σχεδίων τί ἄλλο σημαίνει παρὰ ὅτι ἡ κοινωνία ἔδωκε σὲ γραμμὲς καὶ χρῶμα τὸ ἀνθος ἐκείνο τῆς ἀγαθότητος καὶ τῆς σοφίας ποῦ εἶνε τὸ χαμόγελο;

Αὐτὸ τὸ σημαντικό γεγονός πηγαίναμε νὰ ἰδοῦμε στὴν πληροφορίαν ὅτι γίνεται ἐκθεσις (ὡς μὴν ἐπαναλάβω τὴν ἀκατάλληλον λέξιν: σκιτσογράφων) οὐμοριστῶν ζωγράφων. Ἀλλὰ μᾶς διέψευσεν ἡ ἴδια ἡ ἐκθεσις. Ἀπέδειξε πῶς εὐκόλα οἱ ἔλληγες σαρκάζουν, δύσκολα ὅμως μπορεῖ νὰ γελάσουν.

Τί εἶνε τὸ οὐμοριστικὸ σχέδιο; Δὲν ἔχει τὴ δριμύτητα τῆς γελοιογραφίας, ἀλλ' ἔχει ζωγραφικώτερο χαρακτήρα καὶ πλατύτερο προσορισμὸ ἀπὸ τὴν γελοιογραφία. Ἐξυπηρετεῖ τὸ χιοῦμορ, δηλαδὴ τὴν ἀγαθὴν καὶ τὴν φιλοσοφικὴν εὐθυμίαν. Τὸ χιοῦμορ δὲν τὸ εἶπαν ἀδικα «παιδὶ τῆς μελαγχολίας». Μὲ τὸ χιοῦμορ συνήθως παίζει ἓνα πνεῦμα εἰδοποιημένον γιὰ τὴν παγκόσμια πλάνη καὶ γεμάτο συμπάθεια γιὰ τὶς δυστυχίες ἢ τὶς δυσαρμονίες ποῦ θὰ περιγελάσῃ. Τὸ

χιοῦμορ εἶνε παρατήρησις ἀσχημῶν ἢ δυσαρμονικῶν πραγμάτων ἀπὸ ἀνθρώπων ἱκανῶν νὰ τὰ συμπαθῆσιν. Χωρὶς συμπάθεια χιοῦμορ δὲν ὑπάρχει. Γιὰ τοῦτο εἶνε ἀδύνατο στὸ ἔργο τῶν καλῶν οὐμοριστῶν νὰ μὴ διακρίνεται ἓνα βαθὺ αἰσθητικὴν συμπάθειαν, ἴσως καὶ πόνου πρὸς αὐτὰ ποῦ προκαλοῦν τὸ χαμόγελό του. Μάταια θὰ ζητήσωμε οὐμοριστικὰ ἔργα ἐκεῖ ποῦ λείπει τὸ ἀνθρωπιστικὸ αὐτὸ στοιχεῖο. Καὶ στὴν ἐκθεσὶν τῶν οὐμοριστῶν τὸ ἠθικὸ μᾶς περιβάλλον ἔδωκε τὸν τύπο του κι' αὐτὸς ἦτον ὁ λόγος ὅπου ἐνῶ ἡ ἐκθεσις εἶχε σαρκασμοὺς—τὸ μόνον ποῦ ἡ κοινωνία μπορεῖ νὰ δώσῃ—δὲν εἶχε χιοῦμορ. Τὸ οὐμοριστικὸ μᾶς σχέδιο καταδιώκει ἀκόμα τὴν γεροντοκόρη, ὡς καὶ ἄλλα ὅμοια θέματα, ποῦ κινοῦν τὴν τύψη μᾶς. Ἐξελιγμένης κοινωνίας περισσότερο ἀπ' τὸ γέλοιο τῆς, ἡ βρίσκει ἀπόλαυσιν στὸ σχῆμα τῆς παχειᾶς γυναίκας καὶ σὲ παρόμοιες δυσμορφίες, ἀνίκανες νὰ δώσουν διαρκέστερη εὐθυμίαν παρὰ μόνον στὴν ἐξαιρετικὴν περίπτωσιν ποῦ θὰ

τὴν μεταμόρφωσιν ἓνας μεγάλος σχεδιαστής. Ἡ ἀκόμα σταματᾷ σὲ εὐφρολογίες ποῦ περιάζουν τὴν εὐπρέπειαν τῆς κοινωνίας τόσο ὥστε νὰ προσβάλουν τὸ καλαισθητικὸ τῆς συνείδημα καὶ νὰ γίνωνται ἀμέσως πένθιμες. Ὅλα αὐτὰ δείχνουν πῶς ἡ εὐθυμολογία μᾶς κραδεύρει: ἀκόμη μέσα στὴν μικρὴ περισχὴ τοῦ σαρκασμοῦ καὶ πῶς ὑπάρχει ἐπομένως τέλεια ἀνταπόκριση μεταξὺ τῆς χιομοριστικῆς μᾶς παραγωγῆς καὶ τῆς κοινωνίας. Ὁ Ἰωμῆς εἶνε: σαρκαστὴς χωρὶς νὰ εἶνε εὐθυμος. Στὴν ἐκθεσὶν εἶδαμε πολλὰ παραμορφώσεις μὲ τὸ σκοπὸ νὰ γίνουν τὰ ἀντικείμενα κωμικά, δηλαδὴ καταγγελίες ἐναντίον τῆς μορφῆς προσώπων καὶ πραγμάτων, μπροστὰ στὸ καλαισθητικὸ δικαστήριον τῆς κοινωνίας. Οἱ καταγγελίες ἦταν ἀσθήρικτες καὶ οἱ μορφῆς ἔδωκαν ἀθῶες, γιὰ τὸ λόγο βέβαια ὅτι ὁ σχεδιαστὴς δὲν εἶχε καλὰ στηρίξει τὴν κατηγορίαν του. Ἡ ἐκθεσις δὲν ἦταν χιομοριστικὴ. Ἐλείψε τὸ ἀγαθὸ καὶ τὸ εὐρὸ πνεῦμα ποῦ δημιουργεῖ μιά τέτοια καλλιτεχνία, ἡ συμπάθεια, ἡ παρατήρησις, τὸ χαμόγελο—καὶ δὲν ἔλειψε τόσο στὰ θέματα ὅσα στὴ γραμμὴ. Οἱ εὐχάριστες ἐξαιρέσεις ποῦ κάπου ἔδω κι' ἐκεῖ παρατηρήθηκαν, δὲν ἔσωζαν τὸ σύνολο καὶ δὲν ἀλλάζουν τὸ πόρισμα.

Τὸ περιεργότερον στὴν ἐπίδειξιν αὐτῆς τῆς οὐμοριστικῆς μᾶς παραγωγῆς ἦταν ἡ πανηγυρικὴ ἀπουσία θεμάτων μὲ κοινωνικὸν χαρακτήρα. Καμμιὰ σάτυρα, ἀλλὰ καὶ κανένα χαμόγελο, καμμιὰ παρατήρησις γιὰ ὅσα συμβαίνουν στὴν κοινωνία ποῦ ζοῦμε. Κι' ὁ Θεὸς ξέρει ἂν συμβαίνουν! Μόνον ἡ τραγικὴ φάρσα ποῦ ἔκαμεν ὁ παγκόσμιος πόλεμος νὰ ντύσῃ τὶς ὑπηρετρίες, ὅπως οἱ κυρίες, νὰ τὶς τοποθετήσῃ μέσα σὲ ἕμοια αὐτοκίνητα καὶ νὰ τὶς ρίξῃ νὰ ἐκδικηθοῦν τὰ ἀφεντικά των μὲ σκουνημάτα μέσα στὰ ἴδια ντάντισινγκ, οἱ αἰφνίδιες περιουσίες, οἱ αἰφνίδιες μεταφορῆς ἀπὸ μαγειρεῖα σὲ σαλόνια, οἱ τραγικὲς δυσκολίες ποῦ δοκιμάζει ὁ ἐφοπλισμὸς γιὰ νὰ καθήσῃ στὰ νέα του καθίσματα ἢ νὰ κυττάξῃ τὰ κάδρα τῶν νέων του τοίχων χωρὶς νὰ ἐξαγριώνεται, αὐτὴ ἡ μεγάλη φάρσα θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ μᾶς δώσῃ λαμπρὴς ἐκθέσεις οὐμοριστικῶν σχεδίων—ἂν ὁπῆρχε τὸ χιοῦμορ. Οὔτε τὸ κοινὸ αὐτὸ θέμα

ἔδωκε τίποτε στὴν ἐκθεσὴ σχεδίων, οὔτε ἡ μεταβολὴ τῆς γυναίκας, οὔτε ἡ μύδα, οὔτε ἄλλα κοινωνικὰ φαινόμενα ποῦ μᾶς ἀπασχολοῦν. Οἱ σχεδιογράφοι δὲν συμπαθοῦσαν καὶ δὲν ἀντιπαλοῦσαν τίποτα. Μάταια ζητήσαμε νὰ ἰδοῦμε τὸν παρατηρητὴ, τὸν ἀπολογητὴ μῆς καταστάσεως ἢ τὸν ἐχθρὸ μῆς ἀλλοίως, τὸν συντηρητικὸ ἢ τὸν ἐπαναστάτη. Καὶ ἔμως ὁ σχεδιαστὴς εἶνε ὁ ἱστορικὸς τῆς κοινωνίας. Καὶ ὁ ἐπισκέπτης τῆς ἐκθέσεως τῆς ἑδοῦ Φιλελλήνων, ἂν ἐπρόκειτο αὐτὴ νὰ τὸν πληροφορήσῃ, θὰ ἔλεγε πῶς στὴν Ἑλλάδα δὲν συμβαίνει τίποτα. Τὸ σχέδιο ποῦ ἱστορεῖ μιά ἐποχὴ (ἐπειδὴ ἠθογραφεῖ καὶ ἀπομνημονεύει, ἐπειδὴ πολιτεύεται: καὶ μάχεται, ἐπειδὴ ἀναπαράγεται καὶ κυκλοφορεῖ γρήγορα) δὲν ἔχει ἀναπτυχθῆ μεταξὺ μᾶς. Αὐτὴ τὴν πραγματικότητα, γνωστὴ ἄλλως τε ἀπὸ τὸ γεγονός ὅτι ἔδω δὲν ἔχουν εὐδοκίμησαι χιομοριστικὰ φύλλα ἀσίας ποῦ νὰ συντηροῦν τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς τέχνης, ἤρθεν ἡ συγκέντρωσις τῆς παραγωγῆς τῶν γελοιογράφων μᾶς νὰ τὸ ἐπικυρώσῃ. Εἶναι παράδοξο σὲ μιά ἐκθεσὴ μὲ τόσα πολλὰ σχετικῶς ἔργα νὰ μὴ ἰδοῦμε καθόλου τὴν διάθεσιν πρὸς κάτι γενικὸ καὶ κοινωνικὸ. Ἡ σάτυρα εἶνε μιά κοινωνικὴ λειτουργία. Τὸ κωμικὸ ἢ τὸ εὐθυμο δὲν ὑπάρχουν παρὰ μόνον ὅπου ζοῦν οἱ ἄνθρωποι μᾶς κι' ἔχουν τὶς συνήθειές των ὥστε ἀνάλογα πρὸς τὶς συνήθειες αὐτὲς νὰ φαίνωνται: δυσαρμονικὰ ὄρισμένα πράγματα ἢ πρόσωπα ποῦ, ἔξω ἀπὸ τὴν κοινωνία, δὲν θὰ εἶχαν καμμιὰ τέτοια ἰδιότητα. Εἶνε λοιπὸν παράδοξο νὰ ἀπουσιάζει: ἀπὸ τὰ ἔργα τῶν οὐμοριστῶν ἡ κοινωνία. Θὰ ὑπενθυμίσω τὴν παράδοξον ἀλλὰ καὶ τόσο στερεὴ θεωρίαν τοῦ φιλοσόφου Μπέρξον γιὰ τὴν διαφορὰ τοῦ δραματικοῦ καὶ τοῦ κωμικοῦ. Τὸ δραματικὸ καὶ τὸ λυρικὸ κατὰ τὸν Μπέρξον μᾶς δίνει τὴν ψυχικὴν κατάστασιν ἑνὸς ἀτόμου, κατάστασιν στιγμιαία καὶ ἐντελῶς περαστικὴν ποῦ μὴ μόνον φορὰ ἤρθε ἀπ' τὰ βάθη τοῦ ἐγῶ στὴν ἐπιφάνεια τῆς ψυχῆς καὶ δὲν θὰ ξαναφανῆ ποτὲ ἡ ἴδια. Εἶνε μιά ἐκρηξὴ τοῦ ἀληθινοῦ μᾶς ἐγῶ, ἐναντίον τῶν κρυσταλλωμένων συμβόλων τὰ ὅποια, κατασκευασμένα ἀπὸ τὴν κοινωνικὴν συνήθειαν, κατάντησαν νὰ σκεπάσουν ὅτι ἐντὸς μᾶς ἦταν φυσικὸ καὶ ἐλοπαρθενο. Οἱ ἐκρήξεις αὐτὲς ποῦ γίνονται

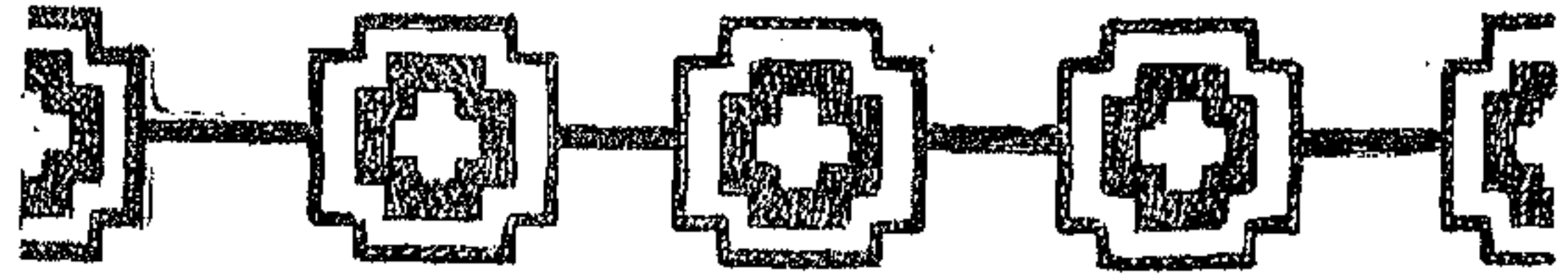
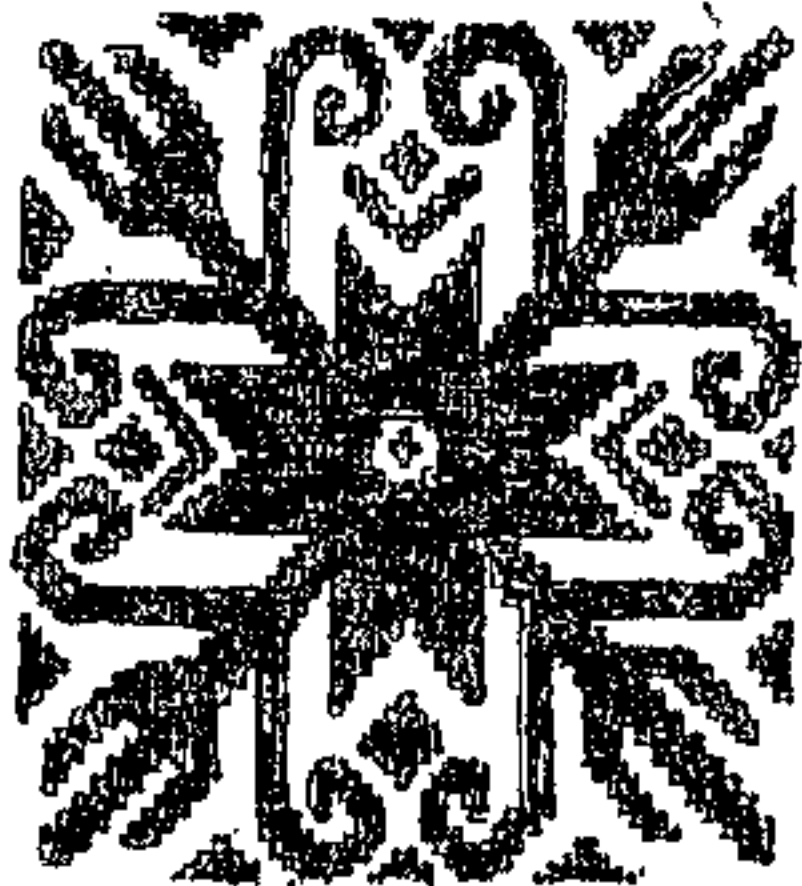
μέσα σε σπάνιες ιδιοσυγκρασίες, στον καλλιτέχνη. μας αποκαλύπτουν εξαφνα τη βαθειά πραγματικότητα της φύσεως, και κτυγγέλλουν, ότι τεχνητό δημιούργημα η κοινωνία για την πρακτική μας ωφέλεια, τα σύμβολα εκείνα και τη γενικότητα κάτω από τα οποία είχε σκεπαστή η έσωτερική μας ζωή. Το δραματικό και το λυρικό εινε λοιπόν μια επανάσταση κατά της κοινωνίας, άφρο σκοπός των εινε να δώσουν το τραγικό στοιχείο της προσωπικότητας κάθε ανθρώπου. Έντελώς αντίθετο σκοπό έχει το κωμικό. Αυτό ενεργεί υπέρ της κοινωνίας. Ζητεί να δώσει όχι το άτομικό, αλλά τη γενικότητα. Συγκεντρώνει σε μια γενικότητα τα όμοια άτομα, μās διδει γενικούς τύπους. (Ο Μισάνθρωπος, ο Φιλάργυρος, ο Φιλέδοξος). Σκοπός του εινε να διορθώσει τα άτομα σύμφωνα προς ένα κοινωνικό σκοπό. Το γέλοιο εινε κατ' έσοχήν κοινωνικό φαινόμενο. Το κωμικό δέν εινε ανυστερόβουλο, καθώς η άλλες τέχνες, αλλά έχει κοινωνικούς σκοπούς. Η φύσις για το κωμικό εινε η κοινωνία. "Όσο κι' αν στο πρώτο της μέρος η θεωρία του φιλοσόφου μπορεί ν' άμφισοδητηθή, στο δεύτερο όμως εινε κατ' έσοχήν άληθινή και μου φάνηκε σκόπιμο να την αναφέρω έδω τη στιγμή που συζητούμε το παραδοξο φαινόμενο μιας «άκοινωνικής» έργασίας σύμοριστών ζωγράφων.

Τόσο άχρωμη ήταν στο σημείον αυτό ώστε δέν είχε τουλάχιστον το σπουδαίο στοιχείο της ή'ογραφίας. Στα περισσότερα των σχεδίων αυτών, σε σκηνές της καθημερινής μας ζωής, τα πρόσωπα μπορού-

σαν κάλλιστα να εινε Έλβετοί, Βέλγοι ή Ίταλονοί. Οι ευθυμογράφοι μας εινε διέθνεις. Ούτε η έθνική μας ένδυμολογία, τουλάχιστον αυτή που σώζεται, δέν είχε τις τιμές της ευθυμογραφίας! Πολύ περισσότερο δέν την είχε η έπαρχία μας, η Άθήνα μας, οι δρόμοι των, τα καφενείων, οι περίπατοι των, τα επαγγέλματά μας, οι τύποι μας. "Ό,τι δηλαδή προσπάθησε κατά τον τρόπο του να δώσει ο Θέμος Άννινος, αυτός που είχε παρατηρήσει και το πιο άσημαντο κέντημα και το πιο συνασιακό καφενείο και το πιο άπύθανο φούσκωμα της όμπρέλλας του έπαρχιώτη. Έχουν περάσει σκράντζ χρόνια μετά τη λαμπρή άνθηση του σατυρικού «Άστεως». Η παραγωγή μας από τότε εινε αυτή για την όποιαν πρόκειται και το πράγμα μιλεί μόνο του.

Τό συμπέρασμα εινε πως πρέπει να περάσει κάμποσος καιρός για να ξαναγίνη σύμοριστική έκθεσις. Μήπως ο Άννινος ήταν ένα άτομο άπλως; Τι πρέπει να πη κανείς; Εινε επικίνδυνο να γενικεύωμε και να δαγματίζωμε. Άλλά γνωρίζω κάποιον άπαισιόδοξο να μου λέγη πως ο λαός αυτός, όσο έξυπνος εινε, άλλο τόσο ειναι θλιβερός και πως μ' άλλους τους εύκολους σαρκασμούς του δέν μπορεί να δώσει ποτέ την πλούσιαν εκείνη καλωσύνη και σοφία που εινε το γέλοιο. «Μην περιμένεις οδμοριστικό έργο, μου λέγει ο άπαισιόδοξος παρατηρητής, από μια πένθιμη Άθήνα, στις όποιες την κεντρικώτερη πλατεία, για να περάση καθέννας εύχάριστα, έννοει νάχη παραπλεύρως και τον τρελλό του!»

ΖΑΧ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΚΑΘΕΝΑΣ ΟΠΩΣ ΝΙΩΘΕΙ

ΔΙΗΓΗΜΑ

Στον άδερφό μου Κλέαρχο

Τ' απόγευμα, άργά, άνέβηκε ο γέρο-Λουκάς στο χωριό. Έφτασε στο σπίτι άπόξω ιδρωμένος άπ' την άνηφοριά· κρατούσε κιάλα σ' άλλον το δρόμο ένα σακκούλι καλογεμισμένο με τρυφερά πράσα και κρεμυδάκια. Κοντοστάθηκε στην κάτω σκάλα την πέτρινη για να ξανασάνει κι έρριξε μια ματιά στα κήπια, που άπλώνονταν κάτω άπ' την αυλή, άλλη μια στις άχυρώνες, το παχνί και το λόζο του γουρουνιού, κι άνέβηκε. Άντι να πάει άπάνω στα δωμάτια, που έφερνε μια ξύλινη έσωτερική σκάλα, χώθηκε στο μαγειρειό σκύβοντας το κεφάλι του καλά, να μη χτυπήσει στη χαμηλή πορτίτσα που έκλεινε με μάνταλο.

Έκει μέσα ήταν τόσος καπνός, που δέν ξεχώριζε τίποτ' άλλο έκτός από τη φλόγα της φωτιάς κι από κάτι μαύρο, που κουνιόταν έδω-κει. Τα παράθυρα κλεισμένα καλά—τζάμια δέν είχαν—και το μπουχαρι δέν τραβούσε, ίσως γιατί ο άέρας ήταν ενάντιος, ίσως πάλι γιατί το είχε κακοφκιασμένο ο μάστοράς του.

Άκούονταν χτύποι από χαλκώματα, πυροστιές, τσιμπίδες, που τάρριχναν άπάνω στις πλάκες της γωνιάς.

Ο γέρο-Λουκάς στάθηκε κοντά στην πόρτα.

—"Εί πνιγήκατ' έδω μέσα σήμερα; εινε με τη γεροντιστική φωνή του, που έτρεμε λαφριά, μα είχε έναν ευθυμο τόνο.

—Καλώς τον πατέρα, άποκρίθηκε μια γυναίκεια φωνή· δέν περνάς άπάνω, γιατί έδω τοιμάζω να ρίξω τη γάστρα και θάχω καπνό ακόμα; Ντούχνισε το σπίτι· το έργο μπουχαρι δέν τραβάει όλοτεία και πως ν' άνοιξω παραθύρι! δέ ζεσταίνεται η γάστρα.

Έκείνος έκαμ' ένα κούνημα που έδειχνε άδιαφορία.

—"Άς ειναι ό,τι θέλει, βρέ νύφη, έγω δώ θα καθήσω. Νά, πάρ' το σακκούλι· έχω κάτι πρασάκια, κάτι πέρα δώθε για μαγέρεμα.

Τράβηξε πιο μέσα και κάθισε δίπλα στη γωνιά, πάνω σε κάποιον καλικοσφά, που τον είχαν για σκαμνί τώρα.

Η φλόγα της φωτιάς μίκραινε και τα ξύλα έπεφταν σε κάρβουνα· ο καπνός λιγόστευε, και μπορούσε κανέννας να ιδει όσα πράγματα βρίσκονταν εκεί μέσα· ένα κιβώτιο για τ' άλεύρι, άλλο ένα πιο πέρα στην άκρη, κάποιος άργαλειός δίπλα στο κλεισμένο παράθυρο, πυροστιές κρεμασμένες σε ξυλόκαρφα στον τοίχο, τεντζερέδες πάνω στο ράφι, κι άλλα μικροπράματα ριγμένα άκατάστατα έδω κι εκεί. Ψηλά, μαύριζαν τα «πάτερα» τα μακρούα, άλλα μικρότερα, τα «ψαλλίδια», τα καθρόνια, τα «πέταυρα», όλα γεμάτα καπνιές. Ήταν θελχτικά στο ευρύχωρο αυτό μαγειρειό κι ένιωθε κανέννας πως βρίσκονταν σ' άρχοντόσπιτο γιατί τα χαλκοματένια άγγεια γέμιζαν τα ράφια και τις παραθύρες.

Η γυναίκα, γριά, κοντή με γλυκά χαραχτηριστικά, σαν άπύθωσε στη φωτιά τη γάστρα να καεί, κοίταξε το φως μην παράγινε κι έβαλε το μπρίκι στα κάρβουνα για να φτιάσει καφέ.

Όστόσο μελοσαν· ο γέρο Λουκάς ρώτησε για τ' άγγόνια, τις άγγόνες και το μικρό του προσάγγονο· η γυναίκα του εινε ύστερα:

—Σύ, πως περνάς πατέρα, αυτούθε κάτω; ρώτησε.

Σούφρωσε τα χείλια του εκείνος κι έκαμ' ένα κούνημα άργό, με τα χέρια.

ρίεψε δλους και δε μπορούσαν να κρατήσουν την καρδιά τους.

Σε λίγο ήσυχασαν.

— Μά ειν' αλήθεια, παππούλη; ρώτησε ο δάσκαλος σφουγγίζοντας τα μάτια του.

— Τι, γυιέ μου;

— Νά, ήταν καμιά Νεραίδα στη λουγγά;

Ο γέροντας ατάραχος, με το κεφάλι τ' αποπρομάλλικο ψηλά και μισοκλεισμένα τα μάτια, τους κοίταζε.

— Μια Νεραίδα μοναχά; είπε ο τόπος, γεμάτος Νεραίδες, θιμορφες και δροσερές, σαν το κρύο νερό.

Σώπασαν και κάποια άμηχανία κυρίεψε δλους, εξόν απ' το γέροντα που σιγοκουνοούσε στα γόνατά του τ' άγγονάκι. Οι γυναίκες φαίνονταν πως πίστεψαν γι' αλήθεινή την ιστορία με τη Νεραίδα και παραξενεύονταν και ντρέπονταν βαθειά μέσα τους, για λογαριασμό του παππούλη, που γέρος άνθρωπος ανακατευόταν με θηλυκά γιατί μια υποψία τις κρατούσε, πως δεν ήταν για Νεραίδα ο λόγος. Ρουρούσε λίγο λίγο το κρασί του ο παπάς κι έπαιζε με το χέρι του τα φίχουλα πάνω στο τραπέζομάντηλο. Μετάνοιωνε τώρα, γιατί δε είχε πει ήταν σαν άσχημο πείραγμα.

«Πατέρας του μακαρίτη άντρα μου» συλλογιζόταν ή κυρούλα, «που έσερνε δύο τρεις μορόρες από κοντά!»

Ο δάσκαλος βασάνιζε το μυαλό του, για να βρει κάτι ενδιαφέρον να τους πει και ν' αλλάξει ή κουβέντα, που αν κι είχε πάψει, εξακολουθούσε στη σκέψη δλων στο τέλος έφερε το λόγο για την καταστροφή που έκαμε το χαλάζι στα χτήματα τις προάλλες, και μίλησαν γι' αυτό κάμποσο.

Η ώρα θα ήταν έννιάμιση και πλέον κι από τ' ανατολικό παράθυρο φαίνονταν το φεγγάρι, που ξεπρόβαλε στη μυτερή βουνοκορφή.

— Τώρα, είπε ο γέροντας, καιρός να φεύγω.

Και σκύβοντας στ' άγγονάκι, εξακολούθησε:

— Εί μικρό μου, δε θα κατέβης απ' την ποδιά του παππούλη;

— Μά γέροντα, είπε ο παπάς, θα μείνεις εδώ άπόψε, και το πρωί θαμπά κατε-

βαίνεις στη λουγγά. Δε θα χαθεί για μια βραδυά!

Τόξερε πως με τα λόγια του δε θα του γύριζε το κεφάλι. Είπαν κι οι άλλοι κάτι, για να τον πείσουν, μα όχι, δε θάμενε. Ούτε σηκώνονταν όμως να φύγει. Κάτι ήθελε να ξεστομίσει και δισταζε. Ύστερα, την άφορμή για ν' άρχισει του την έδωκε ο μικρός, που γυρίζοντας σ' αυτόν του λέει:

— Παππούλη, αύριο με παίρνεις κι έμένα;

Ο γέρο Λουκάς τον κοίταζε χαμογελώντας. — Και θέλεις να ρθείς, βρέ; ρώτησε θά σε κρατήσω όμως εκεί! Παπά, δε μου τον δίνεις;

Το πράγμα έρχονταν σαν άστειο, και βέβαια γι' άστειο το πήραν δλοι, εκτός απ' το γέροντα και το παιδί.

— Και δεν τον παίρνεις τον κρεμαντάλά, να μην τον έχω σκοτούρα στο κεφάλι; άποκρίθηκε παίζοντας ο παπάς.

— Ναί, μα θα μείνει εκεί για πάντα! Τι χαμογελάς; Νά, όσο ζω εγώ, θάμαστε μαζί κι ύστερα μοναχούλης του, καθώς εγώ τώρα. Θάχω μια συντροφιά όσο να κλείσω τα μάτια μου, και μεθαύριο δε μένει κι ή λουγγά έρμη. Με κατάλαδες, παπα-Δημήτρη;

Τάλεγε πολύ σοδαρά. — Άκοις αν σε κατάλαδα, παππούλη μου! ρωτάς; Με ξεσκλαβώνεις, αλήθινά σου λέω!

Ο δάσκαλος, απ' το άλλο μέρος, οά να ένιωθε τώρα το γέροντα κι ελο λοξοκοίταζε.

— Μα σταθήτε, είπε, ρωτήσατε κι έμένα; Μεθαύριο έρχεται Σεπτέμβρης κι ο Ντίνος είναι καιρός να πάει σχολειό.

Ο παπάς παραξενεύτηκε που τόπαιρνε στα σοδαρά.

— Για μεθαύριο λογαριάζεις; έκαμε μα έχουμε ως τότε καιρό, καημένε!

— Α! τα σχολειά και τα κουραφέξαλα στην πάντα θα τα βάλουμε, είπε ο γερο-Λουκάς καιρός γι' αυτά, δεν περισσεύει, Άλέξη. Τι με κοιτάς έτσι; Ούτε τώρα, ούτε μεθαύριο. Λοιπόν, παπα-Δημήτρη, το πήρες είδηση πως δε μιλάω άστειά;

Εκείνος κούνησε το κεφάλι, τάχα οά νάλεγε: «ναί, όπως θέλεις εσύ, παππούλη!», και δείχνοντας με τα μάτια τη γυναίκα του:

— Να ιδούμε, ή μάνα τι λέει, ειπε.

Η παπαδιά ούτε να το ακούσει δεν ήθελε. Έόσο μικρό το παιδί ακόμα, που δεν καταλαβαίνει να σκεπαστεί τη νύχτα, πως θα μπορούσε να ζήσει χωρίς τη μάνα του; Πως θα το χωρίζονταν έτσι δά; Μα τάλεγε στ' αλήθεια ο παππούλης ή ήθελε να τους πειράξει;

— Ναί, στ' αλήθεια, άποκρίθηκε κεινος πειραγμένος λιγάκι· μα έμένα δε με λογαριάζεις; Έγώ δεν το πονάω το παιδί;

— Δεν ειπα τέτοιο πράμα εγώ, μα...

— Τότε;

Με λίγα λόγια καθαρά, παίρνοντας θάρρος πιο πολύ, τους έδωκε να νιώσουν πως δεν ειχε πετάξει μια κουβέντα στον άέρα, μα πως το σκέφτηκε καλά, πριν να τους πει τίποτα. Λίγο άργά του πήγε στο μυαλό, μα «κάλλιο άργά, παρά ποτέ» λέει κι ή παροιμία. Θα πέθαινε μ' άλαφριά την καρδιά του κι αν άρχιζε μονάχα να φροντίζει για τη λουγγά, για τον καιρό ύστερ' απ' το θάνατό του βέβαια.

— Μα τότε!... μουρμούρισε ο παπάς και χάιδευε τα γένεια του.

— Τι όμορφα, αλήθεια, θα περνούσε ο Ντίνος μαζί με τον παππούλη, τόλμησε να πει ή κοπέλλα.

Η παπαδιά τη σκούνησε με το πόδι κάτω απ' το τραπέζι κι ο δάσκαλος φάνηκε να θυμωσε. Το παιδί γύριζε τα μάτια πότε στον ένα, πότε στον άλλον, ανήσυχος, κι ο γέροντας έδλεπε απ' το παράθυρο δξω τα φεγγαρολουσμένα βουνά. Έπαιρνε θάρρος, θάρρος τώρα.

— Θα σάς τον πάρω, ειπε ύστερα γελαστά.

— Καλά, μα να ιδούμε θα τον κάμεις και χωριό; μίλησε ο δάσκαλος ψευτογελώντας· είναι ζουρλός και μας τρελλαίνει ελη μέρα.

— Όσο γι' αυτό, έμεις ξέρουμε τα δικά μας! Έ, νύφη, τί λές;

— Ειν' αλήθεια, ειπε ή κυρούλα, μόνο κοντά σου σιγουρεύει, πατέρα.

Μπορούσε να το άρνηθει, χωρίς να κάμει το γέροντα να θυμώσει; Εκείνος χαμογέλασε εύτυχισμένος.

— Ναί, παιδάκια μου! άρχισε· όσο γι' αυτό νάστε σίγουροι. Το ξέρετε δά και μονάχοι σας, μα καμώνεστε πως δεν καταλα-

βαίνετε. Έσείς συλλογιζόσαστε... και τι δε συλλογιζόσαστε! Που να πάει το παιδί μας μοναχό, λέτε, μ' ένα γεροκούσαλο, που δε μπορεί τον εαυτό του καλά καλά να κοιτάξει. Μουρλός αυτός μια ζωή, θέλει τώρα που είναι κοντά να τα τινάξει, να κολλήσει κι άλλος τη μούρλια του! Σας ξέρω καλά, παλληκάρια μου! Μα γεροντάκι εγώ, αλλοιούτικα από σας έζησα κι αλλοιούτικα συνήθισα, γιατί ήταν κι οι εποχές εκείνες άλλες. Έσείς δε μπορείτε να καταλάβετε έμένα, κι εγώ εσάς. Πως θα ζήσετε, βρέ παιδιά μου, αν ξυπνάτε την ώρα που βγαίνει ο ήλιος; Μου άπολογίστε: Έα χτήματα, τόσα χτήματα! ο δάσκαλος το μιστό του, ο παπάς το δισκο. Καλά το λοιπόν, δε σας χαλάω το χτήρι. Έχετε τα χτήματα που άφησ' ο πατέρας σας—Θεός σχωρέσ' το παιδάκι μου! — να τα κάνετε διπλά, τριδιπλα, να χαρούν και τα παιδιά σας· αύριο πεθαίνω κι εγώ, δικό σας και το βιός μου. Έτσι είναι. Έτσι το θέλετε νάναι· μα το γεροπαππούλη τον έχετε για παράξενον, π' αφήνει δλα τ' αγαθά στο σπίτι κοντά σας, που κλωτσάει την ανάπαψή του και μοχτάει μέρα νύχτα στη λουγγά. Στο τέλος του λέτε και για Νεραίδες, όπως μολογάει ο κόσμος. Τι θα πει ο κόσμος; Βλέπει ένα γέροντα που πάει να φτάσει τα εκατό και κάθεται μονάχος στον έρμη τον τόπο. Έρμη τότε λένε, μα δεν είναι! Κοσμάκης, άνθρωπάκηδες, τόσο τους κόβει, πολλά βάνουν με το νοβ τους! Νά σας πω, έχουν και δικιο... Άλλη πλάση εγώ, άλλη γενιά, κι οι εποχές αλλάζουν. Έκαμε λάθος ο Θεός που μ' άφησε να ζήσω τόσο πολύ και να βγω απ' τα σύνορα του καιρού μου. Ξέρετε τι έλεγε ή κυρούλα μου σ' έμένα και στα δυο άλλα αδέρφια μου, αν είμαστε μικρά και τη ρωτούσαμε για την καημένη μάνα μας που πέθανε παράκαιρα; «Έσείς, βρέ, είστε νεραϊδογέννητα· οι μαρνάδες σας στο λόγγο και στα νεραϊδάλωνα γυρίζουν.» Έακούτε! Νεραϊδογέννητα! Έτσι μας έλεγε. Έ, παιδάκια μου, αν δεν είμαι νεραϊδογέννητος, είμαι νεραϊδοθρεμμένος. Τώρα λένε για τα παιδιά πως είναι μωκοθρεμμένα, που πάει να πει, μεγαλώσανε μέσα στο φουστάνι της μάνας τους. Έμεις μεγαλώσαμε μέσα στο λόγγο.

Μιλούσε ήσυχα και γλυκά, με τον εΐθυμο τόνο της φωνής του και χαμογελοῦσε. Στάπασε μιὰ στιγμή και κοίταξε μ' ἀγάπη τὸ παιδάκι, πὺ μισοκοιμόνταν στὴν ἀγκαλιά του. Οἱ ἄλλοι βουδάλ.

Ξανάρχισε ὕστερα :

— Ἀυτὰ ποὺ λέτε εἶναι εἶν' ὁ παππούλης. Τώρα, γιὰ τὸ παιδί, θὰ πῆτε: 'Τὶ τὸ θέλεις, γέροντα; Δὲ σὰς ἀρνῆθηκα πὺς ἀργὰ τὸ συλλογιστήκα και γι' αὐτὸ ἔχετε δίκιο νὰ μὲ μιλιώσετε. Ναι, παλληκάρια μου. Θάπρεπε, παπὰ, νὰ εἶχα σένα κοντὰ μου τόσα χρόνια, ἢ σένα, δάσκαλε; μὰ σὰν εἶναι νέος κανένας, δὲν καλοσυλλογίζεται. Τώρα κατάλαβα ν' ἀποζητάει ἢ καρδιά μου τὴν ἀνθρώπινη συντροφιά, κι ἀκόμα πὺς ἢ ἐρμιά μου θέλει τὸν ἀνθρώπο τῆς αὔριο. Εἶναι κρίμα νὰ σβυστοῦν τόσων χρόνων κόποι, ἔταν κλείσω τὰ μάτια μου... Κι ἔτσι; θὰ σὰς τὸν πάρω τὸ Ντίνο κι ἄς λέτε θ,τι θέλετε.

Μιλοῦσε ζωηρὰ και μ' ἐνθουσιασμό σχεδόν, μὰ τὰ τελευταία λόγια τάπε σὰ νὰ μὴν εἶχε πεποίηση πὺς ὅ' ἀληθῆφουν.

— Δὲς τον, κοιμήθηκε! εἶπε πονηρὰ ὁ δάσκαλος.

Ὁ παπὰς δὲ μιλήσει, αὔτε κανένας ἄλλος, και φαίνονταν πὺς δὲν ἤθελαν νὰ τοῦ χαλάσουν τὴν καρδιά.

— Νύφη, ἔκαμε ὁ γερο Λουκάς σὲ λίγο, δὲ μοῦ ἐτοιμάζεις τὸ σακκούλι γιὰ νὰ κατέθω ἀγάλι; ἀγάγια;

Ὁ παπὰς ἄρχισε πάλι νὰ τοῦ λέει νὰ μείνει. Ἡ γυναῖκα του κοντοστάθηκε κι ὕστερα κατέθηκε μαζί με τὴν κοπέλλα σὸ μαγειρείο. Φώναξαν σὲ λίγο πὺς εἶναι ἔτοιμα κι ὁ γέρος σηκώθηκε, προσέχοντας μὴν ξυπνήσει τὸ παιδί, τὸ ἄφησ' ἀλαφρὰ πάνω σὸ κρεβάτι και τοῦ φίλησ' ἕνα ματάκι.

— Παππούλη, ἀσχημα κάνουν νὰ φεύγεις τέτοια ὠρα, τοῦ λέει γιὰ δέκατη φορὰ ὁ παπὰς.

— Μὰς καταφρονάει πάντα, εἶπε ὁ δάσκαλος.

— Μοῦ φαίνεται πὺς γίνεστε σεῖς παρὰξένοι τώρα, ἀποκρίθηκε γελώντας, καθὼς κατέβαινε τὴν ξύλινη σκάλα; καλὴ νύχτα σας.

Ἡ κυρούλα φώτιζε με τὴ λάμπα. Κάτω στὴ μεγάλη πόρτα στέκονταν ἢ κοπέλλα με τὸ σακκούλι σὸ χέρι, γεμάτο φωμὶ ποὺ ἀχνίζε ἀκόμα. Τὸ πῆρε ὁ γέροντας, εἶπε ἄλλη μιὰ «καληνύχτα» κι ἔφυγε.

Ὁ παπὰς με τὸ δάσκαλο βγήκαν σὸ παλκόνι κι ἀκουμπώντας στὰ κάγκελα, τὸν ἀκολουθοῦσαν με τὸ βλέμμα δὲσ ποὺ κρύφτηκε στὰ σοκάκια. Ἡ παπαδιά κι ἢ κοπέλλα ἔκλειναν τὴ μεγάλη ἀμπάρα τῆς αὐλῆς κι ἀπολοῦσαν τὸ σκύλο.

Τὸ φεγγάρι ἦταν ψηλά.

— Τὶ μυαλὸ ποὺ ἔχει! μουρμούρισε ὁ παπὰς.

— Γεροντικές παρεξενιές, παπα-Δημήτρη, εἶπε ὁ ἄλλος κουνώντας τὸ κεφάλι.

— Μὰ τί νὰ τοῦ πεις γιὰ τὸ παιδί, σατανά; Ἀς εἶναι; θ,τι θέλει; κανένας δὲν τοῦ μιλάει, μὰ νὰ! τώρα ἔρχεται και σοῦ ζητάει τὸ παιδί γιὰ κληρονόμο! Ἄκοῦς τί τοῦ κατέθηκε!

— Κουτὸς ποὺ εἶσαι, ἀδερφέ! Πὰς του πὺς τὸ παιδί εἶναι ἀνθρώπος και δὲ λογαριάζεις νὰ τὸ κάμεις ἀγρίμι.

— Τοῦ τὸ λὲς αὐτὸ, μὰ...

— Ἐ, τί;

— Ἔρεις τί σοῦ κάνει αὔριο, Ἄλέξη μου; Μυαλὸ γεροντίστικο κι ἀν τὸν θυμώσεις...

— Καημένε! Ποῦ θὰ τὰ πᾶει τὰ παλιοχώρα; Ἔννοια σοῦ, δσο γι' αὐτὸ νὰ σαι ἡσυχος.

Στάπασαν λίγο. Ὑστερα :

— Δὲ μαγκουφιάζει νὰ τὰ παρατήσει και νὰ ρθεῖ νὰ καθῆσει σὸ παραγώνι του; .. μουρμούρισε ὁ παπὰς.

(Τὸ τέλος σὸ ἐρχόμενο.)

ΝΙΚΟΣ Δ. ΛΟΥΚΟΠΟΥΛΟΣ

ΔΥΟ ΕΛΛΗΝΙΣΤΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΓΕΝΝΗΣΕΩΣ

Α'.--ΑΓΓΕΛΟΣ ΒΕΡΓΙΤΣΗΣ

Οἱ Κρήτες, κατὰ τὸν Μεσαίωνα, εἶτε διότι ἤθελαν νὰ διαφεύγουν τὴν κυριαρχίαν τῶν Βενετῶν, εἶτε διότι ὡς ἀνθρωποὶ τῶν γραμμάτων εὕρισκον στενὸν τὸ πεδὸν τῆς δράσεώς των, εἶτε ἀπλῶς διότι εἶχαν εὐκολίαν εἰς τὰ ταξίδια των, ἐφ' ὅσον ἢ Κρήτη ἀπετέλει τὸ σημεῖον τῆς διασταυρώσεως τῶν διαπλῶν ἀπὸ Δύσεως εἰς Ἀνατολήν και ἀπὸ Κωνσταντινουπόλεως εἰς Αἴγυπτον, ἐταξίδευαν περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Μεταξὺ τῶν Κρητῶν τούτων, οἱ ὅποιοι μετέβησαν εἰς Βενετῖαν, ἔπου οἱ Ἕλληνες ἤδη κατὰ τῷ 1470 ἀνερχόμενοι εἰς 5000, ἀπετέλουν μιαν ἀνηροτάτην παροικίαν (¹), ἐξέχουσαν (ἕσιν εἰς τὰ γράμματα κατέλαβον ὁ Ἄγγελος Βεργίτσης και ὁ υἱὸς του Νικόλαος.

Ὁ Ἄγγελος Βεργίτσης ἀνῆκεν εἰς μιαν τῶν διακεκριμένων οἰκογενειῶν τῆς Κρήτης. Ἐγκατέλειψε τὴν πατρίδα του και μεταβὰς εἰς Εὐρώπην, ἀναδείχθη, χάρις εἰς τὸ θαυμάσιον καλλιγραφικὸν ἔργον του, λαμπρὸς ἀντιγραφεὺς ἑλληνικῶν χειρογράφων.

Μανθάνομεν ἐκ τῶν σημειώσεων τὰς ὁποίας ἀφήκεν εἰς τὰ πολυάριθμα αὐτοῦ ἀντίγραφα, θ,τι εὗρισκετο εἰς Βενετῖαν τῷ 1535 (²).

Ὁ Georges de Selve, ἐπίσκοπος τῆς Lavaur και πρέσβυς τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας εἰς Βενετῖαν, γνωρίζεται μετὰ τοῦ Βεργίτσης και ἀγοράζει παρ' αὐτοῦ πολλὰ χειρόγραφα ἑλληνικά, τὰ ὁποία ὁ διάσημος ἀντιγραφεὺς εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ἢ ἔφερε βραδύτερον ἐκ Κρήτης. Φαίνεται δὲ θ,τι διὰ τῆς γνωριμίας τοῦ πρέσβευς τούτου ὁ Βεργίτσης ἐγένετο κατόπιν γνωστὸς εἰς τὸν Φραγκίσκον Α', εἰς τὴν ὁπηρεσίαν τοῦ ὁποίου προσελήφθη ὡς écrivain expert en lettres grecques, με ἐτήσιον μισθὸν 450 λιρῶν.

Ὁ ποιητῆς Jean-Antoine de Baif ἀ-

φιερώσει, εἰς τὸ βιβλίον του «Œuvres en rime» (¹) μερικὸς ἐπαινετικὸς στίχους διὰ τὸν Βεργίτση: «Ἄγγελε Βεργίτση, λέγει, Ἕλληνα με τὴν κομψὴν χεῖρα, γραφέα ἐπιδέξειε διὰ τὴν ἑλληνικὴν γραφήν, ἀπὸ τοῦ πάππου σου και πατρός σου και τῶν ἰδικῶν σου τὴν χάριν ἐκληρονόμησες διὰ νὰ μοῦ ἀσκήσης τὸν λόγον συμφώνως πρὸς τὸ ὕφος τῶν Ἑλλήνων και νὰ καταστήσης τὴν χεῖρα μου ἐπιδεξίαν εἰς τὴν γραφήν τῶν γραμμάτων των».

Ἐκ τούτου φαίνεται θ,τι ὁ Βεργίτσης ἐδίδαξε τὸν Baif οὐχὶ μόνον τὴν γραφήν ἀλλὰ και τὴν προφορὰν τῶν ἑλληνικῶν γραμμάτων.

Ὁ Βεργίτσης βραδύτερον ἐγκαταλείπει τὴν Βενετῖαν και μεταβαίνει εἰς Παρισίους, ἔπου διδάσκει εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μετὰ τοῦ σπαρτιάτου Γεωρ. Ἐρμωνύμου και τοῦ Ἰαννοῦ Λασκάρους, καθ' ἣν ἐποχὴν ἀκριβῶς τὰ ἑλληνικὰ γράμματα ἦταν ἀντικείμενον σοβαρῆς μελέτης μετὰ τῶν Λατινικῶν, Γαλλικῶν και τῆς Θεολογίας, ὑπὸ τὴν ἐνθερμον ὑποστήριξιν Φραγκίσκου τοῦ Α'.

Ἐν τούτοις τῷ 1566, ὁ Βεργίτσης, εἰς προχωρημένην ἡλικίαν καθὼς ἦτο, και διὰ τὴν γλισχρότητα τῶν μισθῶν τῶν διδασκάλων, εὗρισκετο εἰς κατάστασιν ὀλίγον ἀπέχουσαν τῆς ἀθλιότητος (²).

Τὸ ἴδιον ἔτος, ὁ Henry de Mesmes, ἀπευθυνόμενος πρὸς τὸν Michel de l'Hospital, τοῦ γράφει:

«Κύριε,

«Οὗτος ὁ δυστυχῆς γέρων Ἕλληνας, ὁ ὁποῖος μὰς ἐδίδαξε ὅλους νὰ γράφωμεν, ὁ κ. Ἄγγελος Βεργίτσης, ἤλθε νὰ με εὔρη σήμερον τὴν πρωίαν, διὰ νὰ μοῦ ὑπενθυμίσῃ θ,τι πρόκειται νὰ διανείμουν δῶρα εἰς τὴν Αὐλὴν. Εἶναι βέβαιος, μοῦ εἶπε, θ,τι εἶναι δυνατόν νὰ δοθοῦν μερικαὶ συστάσεις εἰς ἐκεῖνον ποὺ θὰ τὰς ἐζήτηι. Καὶ διὰ τοῦτο με παρεκάλεσε νὰ μεσολαβήσω ὅπως τὸν ἐνθυμηθῆτε, ἐὰν παρευρεθῆτε ἐκεῖ. Τοῦ

(¹) Βαλούδου: Ἡ Ἑλληνικὴ Παροικία τῆς Βενετίας, Venise 1893.

(²) H. Pernot; Études de lit. grec. mod. Paris, 1915.

(¹) Jean-Antoine de Baif: Œuvre en rime, Paris 1571.

(²) H. Pernot; ἔνθ' ἀνωτέρω.

II. ΔΙΑΛΟΓΟΣ

Μιά νύχτα, ἡ Τέχνη πῆρε σχῆμα ξαφνικά, κ' ἤρθε καὶ στάθηκε μπροστά στὸν Καλλιτέχνη, καθὼς ἦταν σκυμμένος στὴ δουλειά του, καὶ φιλικά τὸν ἄγγιξε στὸν ὄμο. Κι' ὁ Καλλιτέχνης γύρισε τὰ μῆτια, γύρισε καὶ τὴν κοίταξε στὰ μῆτια. "Ὡρα πολλή, τὴν κοίταζε στὰ μῆτια, χωρὶς νὰ βγάινει λέξη ἀπὸ τὰ χεῖλη. Ἄφροῦ κοιτάχτηκαν κ' οἱ δυὸ καλὰ-καλά, ἔλυσ' ἐκείνη πρώτη τὴ σιωπή:

- Τί θέλεις ἀπὸ μένα;
- Σ' ἀγαπῶ.
- Τί περιμένεις ἀπὸ μένα;
- Τίποτε.

Κ' ἡ Τέχνη χαμογέλασε — κ' ἔγινε πάλι Ἰδέα.

III. ΚΑΪΜΟΙ

"Ἐνα λαυλαῦδι ζοῦσε λυπημένο· εἶχε στὸ νοῦ του πάντα ἕνα πουλάκι.

Τὸ κοίταζε καὶ τοῦλεγε συχνά:

— Πάρε με μαζί σου, σ' ἀγαπῶ! Πάρε καὶ μένα στ' ἄγνωστο ποῦ πᾶς. Ὁ ἥλιος ἐκεῖ θὰ λάμπει πὺρ ζεστός, ὁ ἀέρας θὰ φυσᾷει πὺρ δυνατός. Ἴσως ἐκεῖ ποτὲ νὰ μὴ νυχτώνει... Πάρε καὶ μένα, πάρε με μαζί σου!

Καὶ τὸ πουλάκι τοῦ ἀπαντοῦσε πάντα:

— Εἶν' ἕνας μῶλος, κ' εἶν' ἕνα χουσόψαρο κρυμμένο μέσ' στὰ βάρη τῆς θαλάσσης. Λυτὸ ποτὲ δὲ φαίνεται στὸν ἥλιο· δὲν τόχω ἰδεῖ παρὰ μονάχα μιὰ φορὰ — κι' αὐτὴ ἡ φορὰ μοῦ φτάνει γιὰ νὰ τρέχω, νὰ ζῶ, νὰ κελαῖδῶ καὶ νὰ πετῶ...

IV. ΒΡΑΔΙ

Τὸ βράδι γέρνει πάλι στὸ βουνό, μοιάζει μακρυνὸ καὶ κουρασμένο.

Εἶναι κουρασμένο ἀπ' τὴ ζωὴ του — δὲ στάθηκε ἱκανὸ νὰ κάμει τίποτε.

Πέρασε τόσο δίπλα στοὺς ἀνθρώπους, τόσο κοντὰ στὴ λύπη τῶν ἀνθρώπων, χωρὶς νὰ δώσει κάπου τὴ γαλήνη, χωρὶς νὰ φέρει κάπου μιὰ χαρὰ...

Πέρασε κι' αὐτὸ, μαζί μὲ τ' ἄλλα, χωρὶς ἐλπίδα καὶ χωρὶς σκοπὸ.

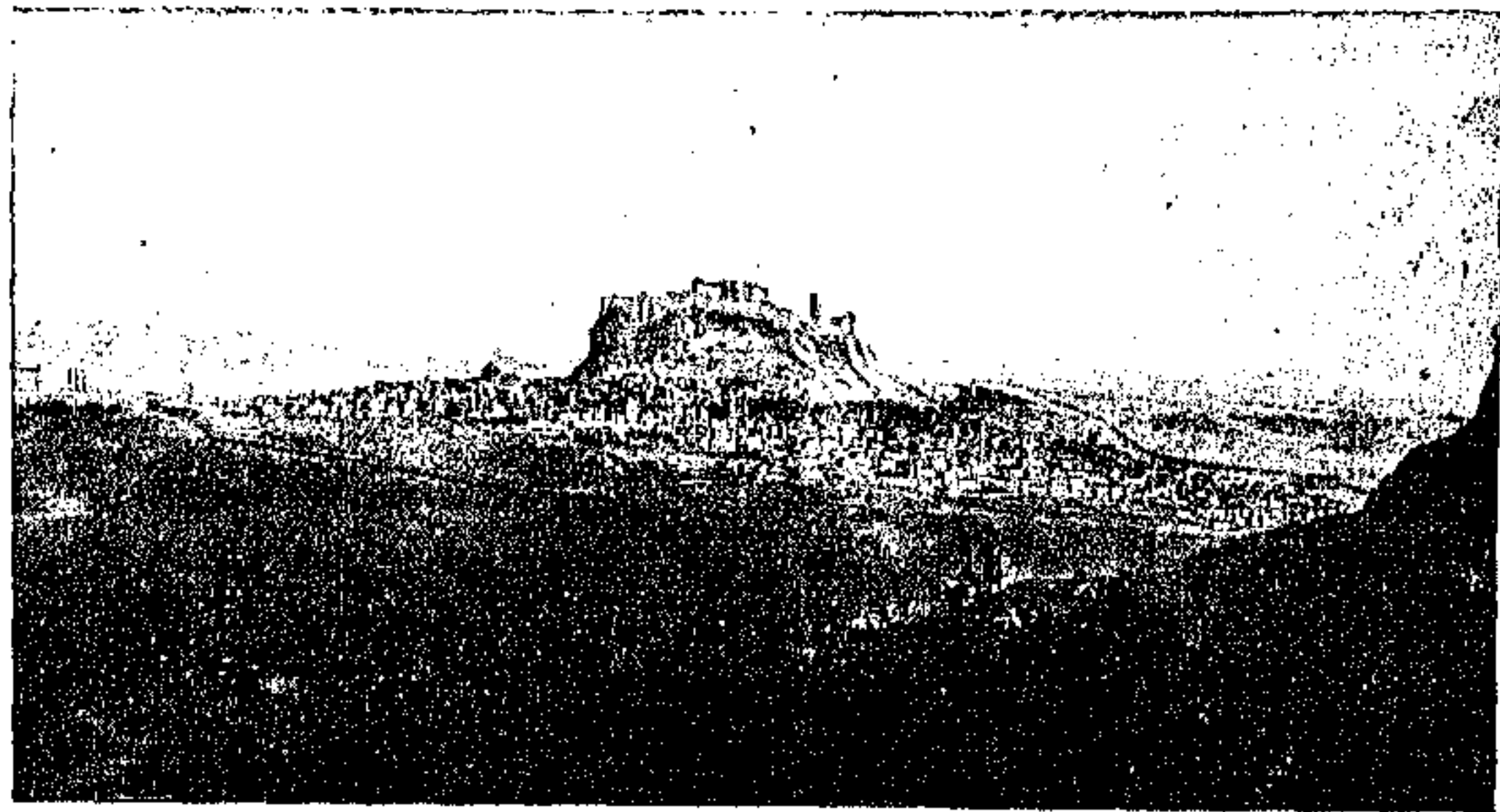
Γι' αὐτὸ τὸ λόγο γέρνει μαραμένο.

"Ἀπλωσε τὰ μεγάλα του φτερά, τ' ἔπλωσε, κ' ἐτοιμάζεται νὰ φύγει. Δὲν στάθηκε ἱκανὸ νὰ κάμει τίποτε γιὰ τοὺς ἀνθρώπους καὶ γιὰ τὴ χαρὰ τους.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο φεύγει μαραμένο.

Γι' αὐτὸ τὸ λόγο φεύγει κουρασμένο, χωρὶς ἐλπίδα καὶ χωρὶς σκοπὸ...

ΝΑΠΟΛΕΩΝ ΛΑΠΑΘΙΩΤΗΣ

(Ἐκ τῆς συλλογῆς τοῦ κ. Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥ)

ΑΙ ΑΘΗΝΑΙ ΚΑΤΑ ΤΟ 1817

ΟΠΩΣ ΤΑΣ ΕΙΔΕΝ ΕΝΑΣ ΓΑΛΛΟΣ ΠΕΡΙΗΓΗΤΗΣ

Ὁ κόμης ντὲ Φορμπέν, ἀρχαιοφίλος, ἐπεχείρησε κατὰ τὸ 1817 ταξείδιον εἰς τὴν Ἀνατολήν, ὑπὸ τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως τῆς Γαλλίας, ἐπιβάς γαλλικοῦ πολεμικοῦ πλοίου. Σκοπὸς τοῦ ταξειδίου τούτου ἦτο ἡ περισυλλογὴ ἀρχαιοτήτων. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἦτο εὐκολὸς ἡ ἀγορὰ καὶ μεταφορὰ μαρμάρων ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ἐν γένει τὴν Ἀνατολήν εἰς τὴν Ἑυρώπην. Ὁ Γάλλος Μαρσελὺς ἐλεγγάτει τὰ νησιά τοῦ Αἰγαίου καὶ μετέφερε τὴν Ἀφροδίτην τῆς Μήλου εἰς τὸ Παρίσι, ἐνῶ ὁ Ἄγγλος Ἐλγιν διήρπαιξε τὸν Παρθενῶνα καὶ ἤνωνε τὸ ὄνομά του μὲ ἐν ἀνάθεμα. Ὁ Φορμπέν ἐπρόντισε νὰ μᾶς ἀφήσῃ λίαν ἐνδιαφέρον βιβλίον περὶ τοῦ ταξειδίου του εἰς τὴν Ἀνατολήν. Ὑπάρχουν πολλαὶ σελίδες ἐνδιαφέρουσας τὴν Ἑλλάδα καὶ ἰδίως τὰς Ἀθήνας. Ἀπὸ τὰς τελευταίας αὐτὰς θὰ σταχυολογήσω μερικά.

Ἀπὸ τὸν Πειρικῆ ἐπρότιμησε ν' ἀνέλθῃ εἰς Ἀθήνας περὶ. «Ἐν πρώτοις, λέγει, ἀνερχόμεθα μικρὸν ἄγονον λόφον, κατόπιν κατερχόμεθα εἰς γελαστὴν κοιλάδα, φυ-

τευμένην μὲ ἐλαιόδενδρα καὶ διασχιζομένην ἀπὸ τὰ λείψανα τῶν μακρῶν τειχῶν τοῦ Θεμιστοκλέους. Πυκνότερον δάσος ἐλαιῶν, χρονολογουμένων ἀπὸ τῆς ἀρχαιότητος, ἐκάλυπτεν ἀμπέλους, τῶν ὁποίων οἱ κλώνοι περιεπλέκοντο γύρω ἀπὸ τοὺς κορμούς τῶν δένδρων τούτων. Ἡ βλάστησις τῆς Ἀττικῆς μὲ ἐνθύμιζε τὴν τῆς μεσημβρινῆς Γαλλίας».

Καὶ σήμερον, μετὰ ἕνα αἰῶνα πολιτισμοῦ, αἱ Ἀθηναὶ παρουσιάζουν τὸ θέαμα τῆς μάλλον ξηρᾶς καὶ αὐχμηρᾶς πόλεως τοῦ κόσμου, ὃ δὲ ἐλαιῶν μὲ τὰς ἀμπέλους ἀνήκει ἀπὸ πολλοῦ εἰς τὴν ἱστορίαν...

* *

Ἀφοῦ ἐκφράσῃ τὴν κατάπληξίν του πρὸ τῶν ἀθανάτων μνημείων τὰ ὁποῖα ἐξαφνικὰ ἐπρόβαλαν μπροστά του, ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ:

«Αἱ νέαι Ἀθηναὶ περιβάλλονται ἀπὸ μικρὰ τεῖχη, τῶν ὁποίων αἱ πύλαι δύνανται νὰ συγκριθοῦν μὲ τὰς πύλας τῶν χειροτέρων ἀγροτικῶν κτημάτων τῶν περιχώρων τῶν

Παρισίων. Ὑπερῶς ἀναπαύεται ἡ νέα πόλις κάτω ἀπὸ τὴν Ἀκρόπολιν, αἰωπηλὴ σάν τὴν σκλαβιά, ντροπισμένη διὰ τὰς ἀλύσεις καὶ τὴν ἀθλιότητά της».

Μαζὺ μὲ τὸν περίφημον ἐκείνον Φωβέλι, τὸν ἐκδότην τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν μας, ἐπεσκέφθη τὰ ἀρχαῖα μνημεῖα. Κατόκησε μάλιστα εἰς τὸ σπῖτι του καὶ «τὸ βράδυ, λέγει, καθισμένοι εἰς τὴν ταράτσαν, ἤκούομεν τὴν κακὸνχορον μουσικὴν τῶν αἰγυπτίων σκλαβῶν, οἱ ὅποιοι συγκεντρῶνται κάποτε διὰ νὰ λησμονήσουν τὴν σκλαβιάν των. Χορεύουν νοβιανούς χορούς εἰς τὸ ἴδιον ἐκεῖνο μέρος, ἔπου περιλαμπροὶ θεωρεῖται ἐώρταζαν ἄλλοτε τὰ Παναθήνια. Ἐβουλιζόμην πολλάκις εἰς ὄνειροπόλησιν. Ἡ ἀφύπνισις ἔμωσ ἦτο θλιβερά. Διότι δὲν ἔδλεπα γύρω μου παρὰ ἐρείπια ἀπειρα, δὲν ἤκουα παρὰ ὕρηνους ἢ τὰς κραυγὰς τοῦ Διοδάρ Ἀγά, κυβερνήτου τοῦ Κάστρου, ὁ ὅποιος κακομετεχειρίζετο τοὺς σκλάβους.»

Καὶ ἔρχεται εἰς τὰς λεπτομερείας τῆς ζωῆς τῆς κωμοπόλεως τῶν Ἀθηναίων:

«Αἱ Ἀθηναί περιλαμβάνουν 10 ἕως 12 χιλιάδας κατοίκων, Ἑλλήνων, Τούρκων καὶ Ἀλβανῶν, (οἱ τελευταῖοι οὗτοι ὑπερτεροῦν μεταξὺ τῶν 20 χιλιάδων ψυχῶν αἱ ὅποιοι κατοικοῦν τὴν Ἀττικὴν). Περιβάλλονται ἀπὸ χαμηλὰ τεῖχη κακοκτισμένα, τὰ ὅποια ἀνεκαινίσθησαν κατὰ μέγα μέρος τὸ 1772. Ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς πόλεως ταύτης ὑπεχρεώθησαν ἀνεξαιρέτως νὰ ἐργασθῶν εἰς αὐτά. Ὁ ἤχος τριακοντάδος τυμπάνων ὄφειλε νὰ ἐνθαρρύνῃ τοὺς ἐργάτας. Ὁ νέος οὗτος Ἀμφίων ἐτελείωσε τὴν περιέργον αὐτὴν ἐπιχείρησιν εἰς διάστημα μικρότερον τῶν τριῶν μηνῶν. Ὁ ἐπιχειρήσας τὸ ἔργον Βοϊθόδας κατεχράσθη τὴν ἐξουσίαν του καὶ ἐτελείωσε τὴν ζωὴν του στραγγαλισθεὶς εἰς τὴν Κῶ, ἔπου εἶχεν ἀποσυρθῆ, ἀφοῦ ἐλήστευσε τελείως τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς.»

Περιγράφει μίαν ἐπίσκεψιν του εἰς τὸ μνημεῖον τοῦ Κυρρήστου, εἰς τὸν Πύργον τῶν Ἀνέμων, ὅπως τὸ ἀποκαλεῖ, καὶ ζωγραφίζει ἀκριδέστατα τὸν χορὸν τῶν δερβισίων.

«Οἱ δερβισαὶ ἔχουν καταλάβει τὸ μνημεῖον τοῦτο. Τοὺς εὔρομεν εἰς μίαν κατάστασιν θρησκευτικῆς ἐξάψεως, ὅποιαν σπανίως δύναται τις νὰ συναντήσῃ. Ἡ ἀ-

φιξίς ἐνδὸς Μουσουλμάνου προσκυνητοῦ, ὁ ὅποιος ἐπανήρχετο ἀπὸ τὴν Μέκκαν καὶ ἔφερον ὀλίγας σταγόνας ἀπὸ τὸ ἱερὸν ὕδωρ τοῦ φρέατος τοῦ Ζεμζέμ, ἐξῆψε τὴν ὑρησκοπάθειάν των μέχρι παραληρήματος. Ἐξέτελεσαν ἄσματα καὶ χοροὺς κατὰ τρόπον ἕραδὸν καὶ συρτόν. Ἀλλὰ κατόπιν ἐξήφθησαν μέχρι σημείου ὥστε νὰ ρηγνύουν τρομακτικὰ οὐρλιάσματα. Γέροντες μὲ τὴν ὠραιότεραν μορφήν ἐκυλόντο κατὰ γῆς, σκίζοντες τὰ φορέματά των. Τοὺς ἀπεκόμεζαν ἔξω ἀπὸ τὸ ἱερὸν εἰς κατάστασιν μέθης καὶ καταπτώσεως, τὴν ὅποιαν εἶνε ἀδύνατον νὰ περιγράψω.»

Μᾶς δίδει ἐπίσης μίαν ἐνδιαφέρουσαν εἰκόνα τῶν Ἑλλήνων καὶ τοῦ πόθου των πρὸς ἀπελευθέρωσιν:

«Ἐἶδα μερικοὺς μορφωμένους Ἕλληνας, οἱ ὅποιοι δὲν ὑπέφερον παρὰ μὲ θλιβερὸν ἀποτροπισμὸν τὸν ζυγόν, ὁ ὅποιος τοὺς εἶχεν ἐπιβληθῆ. Ἐσχισμάτια τὴν βεβαιότητα περὶ τούτου τὴν ἡμέραν κατὰ τὴν ὅποιαν ὁ βέης τῆς Καρύστου, ἀπὸ τὴν Εὐβοίαν, ἔκαμε τὴν εἰσοδὸν του εἰς τὰς Ἀθήνας.

«Μερικοὶ κανονιοβολισμοὶ ἀνήγγειλαν τὴν προσέγγισιν τοῦ βέη. Τοποθετημένοι εἰς τὸ περιστύλιον τοῦ ναοῦ τοῦ Θεσέως, ἀπηλαύσαμεν, μαζὺ μὲ μέγα μέρος πολιτῶν Ἀθηναίων, ἐνδὸς θεάματος τὸ ὅποιον εἶχεν, ἂν μὴ τί ἄλλο, τὴν χάριν τοῦ καινοφανοῦς.

«Ἡ παράδοξος αὐτὴ πομπὴ ἀπετελεῖτο ἀπὸ Ἀλβανοὺς πεζοὺς, ἀπὸ γιανιτσαρούς καὶ σπαῆδες ἐρίππους. Ὅλοι οἱ σημαίνοντες Τούρκοι, ἀκολουθούμενοι ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους των, συνωλοῦντο γύρω ἀπὸ τὸν βέην, ἐνῶ ἡ κατωτέρα στρατιωτικὴ δύναμις τῶν Μουσουλμάνων ἐκραύγαζεν, ἔσειε σημαίας καὶ ἐπυροβόλει. Ὁ βέης τῆς Καρύστου, ἐπιβαίνων ἀφρικανικοῦ ἵππου, χωμένος μέσα εἰς πελώριον σαρίκι, ἐκύτταζεν ἀναιδῶς τὴν πόλιν, τὴν ὅποιαν ἤρχετο νὰ φορολογήσῃ.

«Οἱ Ἕλληνες, οἱ ὅποιοι μᾶς περιεστοιχίζαν, ἦσαν σκυθρωποὶ, ζαλισμένοι, ταραγμένοι εἰς τὴν φυσιογνωμίαν των τὴν πάντοτε λίαν ἐκφραστικὴν. Καὶ εἶδα ἀκόμη ἀφθονα δάκρυα νὰ βρέξουν τὰ μάγματα αὐτά, γηραιὰ τρόπαια τῆς ἰσχύος τῶν Ἀθηναίων. Οἱ Ἕλληνες ἐλπίζουσιν εἰς τὴν ἀνεξαρτησίαν των ὅπως οἱ Ἑβραῖοι ἀναμένουν τὸν Μεσσαν. Ἐν τούτοις ἡ ἐλευθερία θὰ

κατήρχετο εἰς μάτην εἰς τὴν γῆν αὐτήν, ἣτις ὑπῆρξεν ἡ εὐγενεστέρη κατοικία της. Ὁ καθὲς αὐτὸς δὲν ἔα κατελάμβανε πλέον τὴν θείαν γλῶσσαν της καὶ οἱ ἀμαθεῖς καλόγηροι θὰ ἦσαν οἱ μόνοι ἐπιφορτισμένοι νὰ τὴν ὑποδεχθῶν.

«Αἱ Ἀθηναί ἔχουσιν ἀκόμη δώδεκα Ἀρχοντας, ἡ Ρώμη ἐκλέγει ἀκόμη ἓνα Γερουσιαστήν. Ἡ εἰρωνεῖα αὐτῆ τοῦ παρελθόντος μὲ φαίνεται καταθλιπτικὴ... Οἱ δώδεκα αὐτοὶ Ἀρχοντες συνέρχονται ἐν τούτοις κάποτε καὶ ὑποβάλλουσιν τὰς ταπεινότητας παραστάσεις των πρὸς τὸν Βοϊθόδαν ὁ ὅποιος τοὺς φορτῶναι μὲ ὑβρεῖς, εἰς τὸν Μουφτήν ὁ ὅποιος τοὺς καταράται, εἰς τὸν Καδὴν τοῦ ὁποίου οὗτοι ἀγοράζουσιν συχνα καὶ ἀκριθὰ τὴν προστασίαν. Ἐξήκοντα Ἀλβανοὶ, ὑπὸ τῆς διαταγῆς ἐνδὸς Μπουλοῦκ Μπαξῆ, κáμνουν τὰς Ἀθήνας νὰ τρέμουν.»

Ζωντανὴ ἔσον καὶ τραγικὴ εἰκὼν τῆς καταστάσεως τῶν Ἀθηναίων ὀλίγον πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως!

* *

Ὁ γάλλος περιηγητὴς εὔρε καὶ κάποιον ἐμπόριον, ἰδίως ἐλαίου καὶ δερμάτων· ἀλλὰ δυστυχῶς, λέγει, αἱ κατασχέσεις, αἱ τελωνειακαὶ ἐριδες καὶ αἱ διάφοροι δυσχερεῖαι ἀναγκάζουσιν τοὺς Ἕλληνας νὰ συνεταίριζωνται μὲ Τούρκους εἰς τὰς ἐργασίας των, ἐὰν θέλουν νὰ ἐργασθῶν ἡσυχῶς.

Ἀφηγεῖται ὅτι ὅταν ὁ Ἑλγίνος ἤρπασε τὴν μίαν ἀπὸ τὰς Καρυάτιδας τῆς Ἀκροπόλεως, εὐρέθη γραμμένον ἓνα πρωτῆ, εἰς μὲν τὴν ἀπομείνανσιν γειτονικὴν τῆς Καρυάτιδας ἡ ἐπιγραφή: «Ἔργον Φειδίου»· εἰς δὲ τὸ κενὸν τὸ ἀφῆθεν ἀπὸ τὴν κλοπὴν: «Ἔργον Ἑλγίνου».

Περιγράφει καὶ τὸν γάμον δύο νέων μετρίως καταστάσεως. Ὁ Σπύρος Κτενας ἐνυμφεῖτο τὴν κόρην τοῦ Γεωργῆ, ἀπὸ τὴν ἐνορίαν τῆς Παναγίας τῆς Βλασσαρούς.

«Ἡ νύμφη ἦτο χαριτωμένη, ἀλλ' εἶχε παραμορφωθῆ μὲ τὰ χρυσόχαρτα, τῆς ψεύτικες κρεατοληγές καὶ τὸ παχὺ κοκκινάδι καὶ γαλάζιο, μὲ τὸ ὅποιον ἦσαν ζωγραφισμένα τὰ μάγουλά της. Ἦτο τόσο φορτωμένη ἀπὸ φορέματα, ὥστε μόλις ἠδύνατο νὰ κινήθῃ. Νεάνιδες τὴν ἐβοήθουν νὰ περιφέρεται γύρω ἀπὸ χονδρὰ κηρία. Οἱ τρεῖς παπᾶδες ἔψαλλαν ἑρρίως καὶ κάθε τέταρτον

τῆς ὄρας ὠδήγουν τὴν νύμφην καὶ τὸν γαμβρόν εἰς ἓνα μπαλκόνι, ἔπου ἐκάθηντο περιτοιχισμένοι ἀπὸ τοὺς στενωτέρους συγγενεῖς των. Ἡ τελετὴ αὐτὴ εἶνε συνήθως μακροτάτη εἰς τὰς πλουσίας οἰκογενείας.

«Συνήντησα εἰς τὰς Ἀθήνας πλουσίους Ἀγγλους, τῶν ὁποίων ἡ σημαντικὴ ἐργασία ἦτο νὰ δισκοχίζουσιν τὴν Ἑλλάδα... ὅσον τὸ δυνατόν γρηγορώτερα. Εὐρὸν ἐπίσης πολλοὺς Ἀγγλους καλλιτέχνους καὶ Γερμανοὺς αἱ ὅποιοι ἐζωγράφιζαν, ἐμέτρων, ἀπὸ ἐτῶν, μὲ λεπτομερῆ ἀκρίβειαν τὰ μνημεῖα. Ἀτυχεῖς δοῦλοι τῶν κανόνων, γράφουν τόμους ὀλοκλήρους διὰ νὰ σημειώσουν ἐν λάθος τριῶν γραμμῶν, γενόμενον κατὰ τὸ 1680 εἰς τὴν καταμέτρησιν μιᾶς μετώπης. Παραμένουσιν ὀκτὼ ἔτη εἰς Ἀθήνας διὰ νὰ σχεδιάσουν τρεῖς κίονας. Κατασκευάζουσιν, εἰς τὸ μέρος ὅπου ἐργάζονται, ἓνα σπιτάκι καὶ αἱ ἀνούσαι ἀκουαρέλαι των μόνον μετὰ παρέλευσιν ἐτῶν φθάνουσιν εἰς τὴν ἐνοχλητικὴν τελειότητά των. Συγκεντρῶνται εἰς μίαν μικρὰν ἀκαδημίαν, τιμοδὸν καὶ ἐπαίνου ἀλλήλους. Ὁ εἰς ἐξ αὐτῶν, ἐπιφορτισμένος μὲ τὸ φιλολογικὸν μέρος, κáμνει εἰς ἑλληνογερμανικὴν γλῶσσαν ὀμιλίας ὀξυτάτας διὰ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι, λόγῳ τῆς προόδου τοῦ χρόνου, αἱ τέχναι δὲν δύνανται νὰ ἀκμάσουν παρὰ εἰς τὴν Νορθηγίαν ἢ εἰς μερικοὺς ἄλλους μεσημερινωτέρους λαοὺς, ὡς οἱ Πρῶσσοι καὶ Βαυαροὶ.»

Παρεθέσαμεν ὀλίγη τὴν εἰκόνα αὐτὴν τῶν ξένων ἐν Ἀθήναις, διότι πλὴν τοῦ χιούμορ της, δίδει ἐντύπωσιν τῶν ξένων περιηγητῶν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως.

Ὁ συγγραφεὺς ἐξακολουθεῖ:

«Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὀμίλου περὶ ἐνδὸς γάμου, ὁ ὅποιος ἀπησχόλει ὀλοκλήρον τὴν πόλιν. Ἐνας νεαρός Ἀγγλος ἦτο τρελλὰ ἐρωτευμένος μὲ μίαν Ἑλληνίδα, τὴν Μίλιαν Μακρῆ. Ἡ νεαρὰ αὐτὴ Ἑλληνίς ἔχει καὶ μίαν ἀδελφὴν, καὶ ἡ ὀμορφιά ἀμφοτέρων ἀπεθανάτισθη ἀπὸ τοὺς στίχους τοῦ λόρδου Βύρωνος. Ὁ πατὴρ των ὑπῆρξε πρόξενος τῆς Ἀγγλίας. Δὲν μὲ κατέπληξεν ἡ καλλονὴ των, ἀλλ' εἰς Γαλάτης ὄφειλε νὰ σεβασθῆ τὸν ἐνθουσιασμὸν τῶν Ἀθηναίων.

«Δὲν δύναμαι ν' ἀναχωρήσω ἀπὸ τὴν πόλιν αὐτὴν χωρὶς νὰ εἶπω μίαν λέξιν διὰ τὴν κοινωνίαν της. Ἡ εὐχαριστοτέρα ἦτο

ἀναμπίθλωσις ἢ συγκεντρωμένη εἰς τὴν οἰκίαν τῆς κυρίας Προπίου — συζύγου τοῦ αὐστριακοῦ προξένου. Εἶναι Ἕλληνας ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν, μὲ πρόσωπον εὐάρεστον, ὁμιλεῖ διαφόρους γλώσσας μὲ τὴν χάριν καὶ τὴν λεπτότητα αἰ ὁποῖαι εἶνε ἔμφυτοι εἰς τοὺς συμπατριώτας τῆς. Ὁ σύζυγός τῆς, καλλιτέχνης καὶ μορφωμένος, ἀσχολεῖται πολὺ μὲ τὰς ἀρχαιότητας.

«Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας εἶνε ὁ κ. Λογοθέτης. Πολὺ ὀλίγον ἐμφανίζεται καὶ οἱ δεσμοὶ τοῦ μὲ τὸν Γάλλον πρόξενον δὲν μοῦ φαίνονται στενοί. Ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθηνῶν ἔχει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του τοὺς ἐπισκόπους Θηβῶν καὶ Λεβυδαίας. Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ὁ ὁποῖος ἔχει λεπτότητα καὶ εὐγένειαν ὅπως ἑλληνικὴν, κατὰ γὰρ ἀπὸ τὴν Μυτιλήνην. Ἦτο παιδαγωγὸς τοῦ ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας. Τὸν εὖρον πολὺ ἀπασχολημένον μὲ τὰ ζητήματα τοῦ κόσμου τούτου. Ἐπρόκειτο νὰ νυμφεύσῃ τὸν ἀνεψιὸν του μὲ τὴν πλουσίαν ἀδελφὴν τοῦ Γάλλου προξενικοῦ πράκτορος ἐν Κεῖ. Ἡ ὑπόθεσις αὐτῆ, μὲ τὴν ὁποῖαν ἀπασχολοῦντο οἱ ἄεργοι τῶν Ἀθηνῶν, ἐνδιέφερε τὸν ἀρχιεπίσκοπον πολὺ περισσότερο ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν τοῦ κηρύγματος τοῦ Ἀποστόλου Παύλου ἐπὶ τοῦ Ἀρείου Πάγου.

δὲν πρέπει νὰ λησμονήσω τὸν ἰατρὸν Ἀβραμιώτην καὶ τὴν μεγάλην ὀργὴν του ἐναντίον τοῦ Σατωβριάνδου. Νομίζω ὅτι μερικαὶ φράσεις τοῦ «Γαξειδίου» του ἦσαν ἀξιοκατάκριτοι, κχτεστάλαξεν ὅλην τὴν ἐκδίκησίν του εἰς ἓν φυλλάδιον ἑλληνικόν, μεταφρασθὲν καὶ ἰταλιστὶ εἰς τὴν Πάδοβαν».

Ὁ Ἀβραμιώτης ἐδημοσίευσεν, ὡς γνωστόν, μίαν ἀπάντησιν λαμπράν, ἀναιρῶν τὰς μομφὰς τὰς ὁποίας ὁ Σατωβριάνδος ἀπήντησε κατὰ τῶν ἑλλήνων, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὴν ἀναληθῆ ἀποδειχθεῖσαν ὑπὸ τῶν μετέπειτα γεγονότων γνώμην του, δὲν ἦσαν ἄξιοι δι' ἐλευθερίαν, οὔτε τὴν ἐπεθύμουν!

Ὁ κόμης Φορμπέν, ὅπως ἄλλως τε ὅλοι οἱ ἐπισκεπτόμενοι κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην (μήπως τάχα ὄχι καὶ βραδύτερον;) τὰς Ἀθηνῶν, ἀπερχόμενος ἐνόμισε καθήκον του νὰ συνπραγμάτῃ καὶ μερικὰς ἀρχαιότητας. Δὲν τὰς ἀναφέρει, ἀρκούμενος νὰ εἴπῃ ὅτι «αἱ πλείους ἐξ αὐτῶν ἀνήκον εἰς τὸν κ. Φωδέλ», ὁ ὁποῖος βεβαίως δὲν τὰς ἀπέκτησεν ὡς κληρονόμος τοῦ Φειδίου καὶ τῶν ἄλλων ἀρχαίων καλλιτεχνῶν. Κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον ἐπλουτίζοντο τότε τὰ Μουσεῖα τῆς Ἑδρώπης ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴν ἀθάνατον λείαν.

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΙΡΟΦΥΛΑΣ

Ἡ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗ ΣΥΓΚΙΝΗΣΗ (*)

Ἀντίθετα μὲ συγκίνησι, ποὺ διεγείρεται ἀπὸ ἀνάμνησιν νοσήσας ὀδύνησιν συγκινήσεως, κάνει τὸ ὑποκείμενον νὰ πάσχει.

Διάβαζα μὲ μέρᾳ σὲ φίλο μου ἓνα ἀπὸ τὰ πολλὰ καλὰ ποιήματα, ποὺ βροσκομε στὸν Γάρο τοῦ Παλαμᾶ. Σ' ἐμένα τὸ διάβασμά του προκαλοῦσε συγκίνησι αἰσθητικο-συμπαθητικῆ. Ὁ φίλος μου ὅμως παρατήρησα πὺς ἔπασχε. Ἡ συγκίνησὶς τοῦ ἦταν ἐντελῶς διαφορτικῆ, ἦταν φυσικὴ καὶ ὀδυνηρῆ, γιὰτ' εἶχε χάσει μόλις πρὸ δυὸ μηνῶν ἓνα παιδάκι του καὶ τὸ ποίημα χορηγοῦσε νὰ τοῦ ξύσει τὴν πληγὴ τῆς καρδιάς του, ποὺ αἰμόσταζε ἀκόμα.

Κρατᾶμε λοιπὸν γιὰ συμπέρασμα, ὅτι ὅσο ἡ συναισθηματικὴ ἀνάμνησις εἶναι μακρυνότερη, ὡχρότερη, τόσο πὺ ἀπαλή, τόσο λιγότερο ὑποκειμενικῆ, τόσο (ὡς τὸ ποῦμα) αἰσθητικότερη, καλλιτεχνικῆ εἶναι ἢ ἀπὸ τὴν ἀνάμνησιν συγκίνησι.

Ὁ ὑπερ-ρωμαντισμὸς βέβαια δὲν τὸ καλοκατάλαβε αὐτό. Γιὰ τοῦτο, μολονότι τὴν πολυμεταχειρισθῆκε, συνηθέστατα τὴν κακομεταχειρισθῆκε τὴ συναισθηματικὴ συγκίνησι.

***

Κι ἐρχόμεστε τώρα σ' ἓνα εἶδος συγκινήσεως, ποὺ μᾶς δίνει ὁ Ἀρχιμύδης καταγινόμενος μὲ τοὺς κύκλους του.

Τὴ συγκίνησι αὐτῆ, ποὺ δὲν εἶναι μακρύτερη, μήτε ποιοτικῶς κατώτερη ἀπὸ καμὴν ἄλλη, θὰ τὴν ποῦμε διανοητικῆ. Τὴ διανοητικῆ συγκίνησι μάλιστα θὰ τὴν βροῦμε, ἂν καλοκοιτάξομε, ἀνακατεμένη καὶ σὺν πρωταγωνίστρια σὲ ὅλες τῆς ἀνώτερες, ποὺ θὰ δοῦμε παρακίτω, συγκινήσεις καὶ ἀκόμα καὶ στίς προηγούμενες.

Γιὰ νὰ συλλάβομε τὸ τί εἶναι ἡ διανοητικῆ συγκίνησι, ἂς θυμηθοῦμε πὺς ὁ ἐρεθισμὸς καὶ ἡ ἐπόμενη λειτουργία μᾶς αἰσθήσεως προκαλεῖ εὐχαρίστησι. Οἱ ὁρμονικῶς ἦχοι εὐχαριστοῦν τὴν ἀκοή, τὰ χρώματα τὴν ὄρασι, οἱ μυροειδῆς τὴν ὄσφρησι κτλ. Ἰδίωτα τὸ ἀρυσικό, ἐπομένως, ἂν μᾶς παρέχει ὁ ἐρεθισμὸς τοῦ κέντρου τῆς σκέψεως καὶ ἡ λειτουργία του μὲ ἀπὸ τῆς ἀνώτερες εὐχαριστήσεως — **τὴν ἡδονὴ τῆς Σκέψεως.**

Σ' αὐτὴν εἶναι ἔκδοτοι καὶ μ' αὐτὴν ἀκαλασταίνου πολλοί, ποὺ προτιμοῦν ἀπὸ κάθε ἄλλη διασκέδασι τὴ συντροφιὰ ἐνὸς βιβλίου. Ἄν μάλιστα τῶχει τὸ βιβλίον νὰ διεγείρει καὶ συγκινήσεις, ἀπ' αὐτῆς ποὺ εἶπαμε, συναισθηματικῆς, αἰσθητικῆς, διανοητικῆς, συμπαθητικῆς, τότε ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ χαθεῖ ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ ἀπομονωμένος στὴ βιβλιοθήκη του, νὰ ζεῖ σὲ παράδεισον πὺ ἡδονικὸ καὶ ἀπὸ τὸν Γούρζικο.

Νιώθει ὅμως τὸ πνεῦμα καὶ ἓνα ἄλλο εἶδος εὐχαριστήσεως, ἀνάλογο μὲ τὴν ἀνακούφισιν ποὺ νιώθει τὸ κέντρο τῆς αἰσθήσεως, ἢ τοῦ ἐνστικτοῦ, ὅταν ὁ ἐρεθισμὸς του καταπάθει.

Ἡ ἀνάλογο διανοητικῆ εὐχαρίστησι φαίνεται σὰ νὰ προέρχεται ἀπὸ τὴ συναισθησι τῆς ὑπερνικήσεως πνευματικοῦ κόπου.

Ὅποιος ἔλυσε στὴ ζωὴ του ἓνα πρόβλημα, ἢ ἓνα αἰνίγμα, ἢ ὅποιος κατόρθωσε νὰ ξεκαθαρίσει μόνος του μὲ ἰδέα, νιώθει ἀμέσως τὴν ἀλήθειαν τῆς παρατηρήσεως.

Ἄλλως τε ἡ ὑπερνίκησι κάθε κόπου, καὶ τοῦ φυσικοῦ κόπου, παρέχει εὐχαρίστησι. Βαζόμεστε νὰ σηκώσομε μὲ μεγάλη πέτρα, ἢ ν' ἀνεβοῦμε ἓνα ψηλὸ βουνό. Καταβάλλομε γιὰ νὰ τὸ κατορθώσομε σωματικὸν κόπον. Τέλος τὸ κατορθώνομε. Ἐπακολοθεῖ εὐχαρίστησι.

Ὅλος ὁ ἀθλητισμὸς, ἢ καλύτερα ἢ ἀθλητικὴ μανία, πρόκειται σὺν ἀπόδειξι τῆς ἀλήθειας αὐτῆς καὶ δικαιολογεῖται ἀπ' αὐτῆ. Ἡ στοιχειώδης αὐτῆ παρατήρησι μᾶς ἐπιτρέπει νὰ νιώσομε πὺς βαθεῖα καὶ πὺς φυσιολογικῶς σωστὴ εἶναι ἡ ἀνδροκὴ φιλοσοφία, τὴν ὁποῖα διδάσκει ὁ Γκαίτε μὲ τὸ Φάουστ, ποὺ βροσκομε τὴν **εὐδαιμονίαν στὴν ἐνέργειαν.**

Ὁ διανοούμενος, ἄρα, ἄνθρωπος ὁ ὁποῖος ἐνωσε τὸν κόπον καὶ τὴν εὐχαρίστησι, ποὺ δίνει ἡ πνευματικῆ συγκέντρωσι, καὶ ποὺ ξέρει τὴν ἀξίαν τῆς, θὰ συγκινηθεῖ βαθιὰ μὲ τὴ σκηνὴ τοῦ συγκεντρωμένου πνευματικῶ σὲ ἕψιστο σημεῖο Ἀρχιμύδη, ὥστε νὰ μὴ νιώσει τὴν ἄλωσι τῶν Συνακουσῶν.

Ἄμα μᾶς δόθηκε ἡ διανοητικῆ συγκίνησι καὶ τὰ συμπαρομαροῦντα, κατέχομε τὸ κλειδί τῆς συγκινήσεως ἀπὸ τὴ μεγαλοφυΐα ποὺ πάσχει. — Ἐννοῶ τὸ παράδειγμα τοῦ Ναπολέοντα στὴν Ἀγία Ἐλένη.

Τὸ πνεῦμα συγκινεῖται ἀναμετρώντας τοῦ Μεγάλου τὴν πνευματικῆ ἐνέργειαν καὶ δύναμιν, ποὺ ἐπειδὴ παραμένει ἀναγκαστικῶς ἀνεργὴ πάσχει, ἂν δὲν ἀποσυντίθεται. Εἶναι ἡ ἀντίθεσι, ποὺ μᾶς συγκινεῖ σ' αὐτὴ τὴν περίστασι, γιὰτὶ συνηθίσσαμε νὰ μᾶς συγκινεῖ ἡ μεγαλοφυΐα, ὅταν στὴν πλήρη ἀκμῆ τῆς ἐνεργοῦσε.

Πολυσυνθετότερα, ὅμως, μᾶς συγκινεῖ ἡ σκηνὴ ποὺ ἐπικρατοῦμε γιὰ παράδειγμα: τοῦ Σωκράτη στὴ φυλακῆ.

Μᾶς συγκινεῖ γιὰ τὸν ἴδιον λόγον, ποὺ καὶ ὁ Ναπολεὼν τῆς τελευταίας ἡμέρας στὴν Ἀγ. Ἐλένη. Ἀλλὰ μᾶς συγκινεῖ καὶ μὲ τὴν ἡθικὴ συμπαθῆσι γιὰ τὸν ἀδικούμενον, διότι βλέπομε ἄδικα νὰ πάσχει — σὲ λίγη ὥρα θὰ πιεῖ τὸ κόνειο — ὁ ἄνθρωπος, ποὺ ἐργάσθηκε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Δὲν τελειώσαμε — ὁ Σωκράτης μιλεῖ γιὰ τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς. Τὰ ὑψηλά νοήματα του μᾶς παρέχουν ἄδολη συγκίνησι διανοητικῆ, Ὁ Σωκράτης ἐπὶ πλέον τηρεῖ στάσι ὁρμονικῆ, **καλοαναθρεμμένου.** Μπροστὰ στὸ θάνατον ἡρεμεῖ. Δὲ μορφαίνει. Εἰκόνα ποὺ μᾶς παρέχει αἰσθητικῆ συγκίνησι. Μὰ τὴν ἴδια ὥρα μὲ τὸ χέρι του χαϊδεῦει τὰ σγουρὰ ξανθὰ μαλλιά τοῦ Φαίδωνα. Σκηνὴ ποὺ προκαλεῖ συγκίνησι ἄλλου εἶδους, διὰ μέσον τῆς ὁποίας μᾶς

μιλεῖ αὐτὴ ἡ ψυχὴ τοῦ Σωκράτη . . . Ἄς μὴ τὴν ὀνομάσουμε ἀνάμια, γιατί πραγματικά δὲ μᾶς συγκινεῖ πλέον ὁ Σωκράτης, μὰ ὁ Πλάτων.

Ἀλλὰ δὴ βρισκόμαστε μπρὸς στὴν **καλλιτεχνικὴ συγκίνηση**, ποὺ πλησιάζει πᾶς ἡ ὥρα νὰ τὴν καταπιαισθούμε.

* *

Ἡ σκιανὴ τοῦ Σωκράτη στὴ φυλακὴ μᾶς ἔδωσε, λοιπόν, μὰ πολυσύνθετη συνισταμένη συγκίνηση μὲ συνιστώσες διανοητικές, αἰσθητικές καὶ συναισθηματικές συγκινήσεις.

Ἡ διήγηση τοῦ θανάτου τοῦ Ἡρώα φέρνει τὰ ῥίγη διανοητικῆς, ἠθικῆς καὶ συναισθηματικῆς συγκινήσεως καὶ διότι ικανοποιεῖ τὴν ἠθικὴ ἰδέα τῆς ἐκτελέσεως τοῦ καθήκοντος, καὶ πρὸ πάντων διεγείρει τὰ γενναῖα αἰσθήματα. Γιατὶ μὲ τὸ θάνατό του τὸ παλικᾶρι μᾶς κάνει νὰ διακρίνομε, ὅτι τὰ ἐθγενικὰ αἰσθήματα μποροῦν καὶ ὑπερνικῶντας τὸ ἔνστικτο τῆς αὐτοσυντηρήσεως.

Ὁ χορὸς τοῦ Ζαλόγγου, ὅμως, ποὺ ἔκρεπε νὰ μᾶς δώσει τὴν ὅμοια συγκίνηση, γιατί καὶ σ' αὐτόν, ὅπως στὸ προηγούμενο παράδειγμα, διεγείρονται οἱ ἴδιες ἠθικὲς ἰδέες καὶ τὰ ἴδια συναισθήματα, ἀφοῦ ἴδιο εἶναι τὸ ἠθικὸ αἶτιο ποὺ τὸν προκάλεσε, καὶ ἀφοῦ καὶ ἐδῶ νικήθηκε ὁ **Θάνατος**, μᾶς συγκινεῖ περισσότερο μὲ τὸν τρόπο ποὺ συγκινηθήκαμε, ὅταν ὁ Σωκράτης χεῖρνε τὰ μαλλιά τοῦ Φαίδωνα. Γιατὶ καὶ στὸ χορὸ τῶν Ἡρωίδων τοῦ Ζαλόγγου «ποὺ τὸν ἔμπνευσε τῆς ἐλευθερίας ὁ ἔρωτας», «σφυρίζουν ξέπλεκα μαλλιά», «λάμπουν στῆθια», «χτυποῦν κίβρες στὰ γαρεμνά» . . .

Ἀλλὰ δὴ;

Ἀλλὰ δὴ καὶ ἐδῶ δὲ μᾶς συγκινοῦν πλέον οἱ ἀθάνατες χορεύτριες, ὅπως δὲ μᾶς συγκινοῦσε πλέον ὁ Σωκράτης ὅταν χεῖρνε τὰ μαλλιά τοῦ Φαίδωνα. Ἀλλὰ μᾶς συγκινεῖ, ὅπως τότε ὁ Πλάτων, τώρα ὁ Σολωμός.

Μὰ καὶ πάλι ὡς ἀναβάλλομε τὴν ἀνάλυση τῆς καλλιτεχνικῆς συγκινήσεως, γιὰ νὰ συγκινηθοῦμε μὲ τὸ Θεὸ πάσχοντα στὸ Γολγοθᾶ.

Ἡ θρησκευτικὴ συγκίνηση (sui gene-

ris, γιὰ νάμαστε σύμφωνοι καὶ μὲ τοὺς spiritualistes) κυριαρχεῖ, καὶ μπαίνουν σὲ δεύτερη καὶ τρίτη μοῖρα ἡ διανοητικὴ καὶ ἡ συμπαιθητικὴ, διότι ἄδικα πιάσει ὁ μέγχι τοῦ ἀνθρώπου κατελθὼν Θεὸς γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου.

Ἡ σύνθετη ὅμως αὐτὴ συγκίνηση, **ὀψηλότατη**, ἀφοῦ ἐπικρατεῖ ἡ θρησκευτικὴ, εἶναι ἐντελῶς ἀλλοιωτικὴ ἀπὸ τὴ συγκίνηση ποὺ προκαλεῖ ἡ θέα τοῦ πίνακα ἑνὸς Δασκάλου τῆς Ἀναγεννήσεως τῆς ἀποκαθηλώσεως τοῦ Σωτήρος. Διότι καὶ στὴν περίστασι αὐτὴ συμβαίνει ὅ,τι εἶπαμε στὶς περιπτώσεις τοῦ Σωκράτη καὶ τοῦ χοροῦ τοῦ Ζαλόγγου. Ἀριστονιέται, δηλαδή—κατὰ ἓνα τρόπον—ὁ ἀποκαθηλούμενος Θεός, ὅπως ἐκεῖ λησιμονήθηκαν ὁ μέγας Σωκράτης καὶ οἱ ἀθάνατες χορεύτριες, γιὰ νὰ μᾶς συγκινήσει καλλιτεχνικὰ ὁ Τεχνίτης τῆς Ἀναγεννήσεως.

Ἰσχυρίζομαι, δηλαδή, ὅτι καὶ αὐτὴ τὴν ἰσχυρότατη συγκίνηση, τὴ sui generis, ποὺ προκλεῖται ἀπὸ τὴ διεγερση τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος, ἢ τοῦ ἔνστικτου τῆς θρησκευτικότητος, ἢ τέχνη τὴν ὑποτάσσει στὴν ἀπαλή, τὴν ἐλάχιστα ὑποκειμενικὴ, τὴν **καλλιτεχνικὴ συγκίνηση**, ποὺ περισσότερο ἴσως μοιάζει μὲ τὴ διανοητικὴ συγκίνηση, ἢ ὁποῖα πάντως γιὰ τὴ σύνθεσι τῆς πρώτης, ὡς **συνιστώσα**, παίζει **σπουδαῖο**, κατὰ τὴ γνώμη μου, ρόλο.

* *

Γιὰ νὰ συνεννοηθοῦμε ὅμως καλύτερα, καιρὸς εἶναι νὰ θυμηθοῦμε, πὼς ὁ Τεχνίτης εἶτε μὲ τοὺς ἦχους καὶ τὴ σύνθεσίν τους, εἶτε μὲ τὰ χρώματα καὶ τὴν παράθεσίν τους, εἶτε μὲ τίς γραμμὲς καὶ τὴν ἁρμονικὴ διάθεσίν τους, εἶτε μὲ τὰ μέτρα, εἶτε μὲ τοῦ λόγου τὴ δύναμη, προκαλεῖ μὲ τὴν εὐχάριστη διεγερση τῆς αἰσθήσεως καὶ τοῦ πνεύματος, ἀναμνήσεις, ἐντυπώσεις, εἰκόνες, ἰδέες, καὶ συνεπῶς ἐπιθυμίες, καὶ συνεπῶς συγκινήσεις αἰσθησιακῆς, ἠθικῆς, αἰσθητικῆς, συναισθηματικῆς, διανοητικῆς, καὶ ὅλες αὐτὲς ἁρμονισμένες, ὥστε ὁ δυνάμενος νὰ συλλάβει ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀόριστη εὐχάριστη διάθεσι, ὡς ἐκ τῆς εὐχάριστης διεγέρσεως τῶν αἰσθήσεων, ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἀντίστοιχη συγκίνηση, ὡς ἐκ τῆς διεγέρσεως συναισθήματος, ἢ τοῦ πνεύματος, ὁ

δυνάμενος, λέγω, νὰ συλλάβει τὸ **ρυθμὸ τῆς συνθέσεως ἔργου τέχνης**, ἢ ἀδύνατο νὰ ὀρίσει τὴν καλλιτεχνικὴ συγκίνηση σὰν εὐχάριστη διειρόμενη στὴ συναισθητικὴ τῆς ὑπερνικήσεως ἀπὸ τὸν τεχνίτη **αἰσθητικῶν, πνευματικῶν, τεχνικῶν**, πολυσυνθέτων δυσκολιῶν.

Ἡ παρατήρησι, ὅτι ἡ συγκίνηση ἀπὸ τὴν τέχνη ἑνὸς Virtuoso συγγέται μὲχρις ἑνὸς ὀρίου μὲ τὴν καλλιτεχνικὴ, εἶναι χαρακτηριστικὴ.

Εἶναι φανερό, πὼς μπροστὰ στὸ ἄριστούργημα (τὸ μουσικὸ, τὸ ζωγραφικὸ, τὸ γλυπτικὸ, τὸ ἀρχιτεκτονικὸ, τὸ λογοτέχνημα τοῦ πεζοῦ ἢ τοῦ ἐπιπέδου λόγου) ὁ καθένας θὰ δεῖ, ἢ θ' ἀκούσει, καὶ θὰ νιώσει ἀκοιθῶς ὅ,τι ἡ αἰσθητικὴ του, ἢ διανοητικὴ του, ἢ ψυχικὴ του ἰδιοσυστασία καὶ ἡ μορφωσὴ του τοῦ ἐπιτρέπει. Τὸ βυθμὸ τῆς συγκινήσεώς του θὰ τὸν συλλάβει στὴν εὐχάριστησι, ποὺ θὰ αἰσθανθεῖ ἀπὸ τὴ συναισθητικὴ τῶν δυσκολιῶν ποὺ ὑπερνίκησε γιὰ νὰ κατανοήσει τὸ ἔργο: Ἡ δὲ συναισθητικὴ τῶν δυσκολιῶν ἀνάλογα τῆς φύσεώς τους, ποὺ κατ' αὐτὸν ὑπερνίκησε ὁ καλλιτέχνης, μᾶς δίδουν τὸ μέτρο καὶ τὴν ποιότητα τῆς καλλιτεχνικῆς συγκινήσεως ποὺ ἐννοοῦσε.

* *

Ἀλλὰ ποῖα εἶναι ἡ δύναμη τοῦ Τεχνίτη, ποὺ τοῦ ἐπιτρέπει νὰ διεγείρει τὴ σύνθετη ἀπόλαυσι ἀπὸ ἠθικῆς, συναισθηματικῆς, αἰσθητικῆς, διανοητικῆς καὶ ἀκόμα αἰσθησιακῆς συγκινήσεις;

Ἐνας τεχνίτης βεβαιότατα κατέχει ὅλες τίς δεξιότητες καὶ ὅλα τὰ εἰδικὰ τεχνικὰ μέσα ποὺ ἀπαιτεῖ ἡ τέχνη του.

Μὰ αὐτὰ δὲν ἀρκοῦν. Γιατὶ οὔτε ποιητῆς εἶναι ὁποῖος ξέρει νὰ γράφει στίχους, οὔτε λογοτέχνης ὁποῖος μπορεῖ καὶ γράφει ἓνα χρονογράφημα. Ὅπως ὁ ἰχνογράφος, ἢ ὁποῖος μπορεῖ ν' ἀποδώσει στὸ μουσικῶν μὲ χρώματα ἓνα ζῶο, ἓνα λουλουδί, ἓνα τοπεῖο, δὲν εἶναι ζωγράφος: οὔτε μουσικὸς ὁποῖος παίζει πιάνο, ἢ καὶ τονίζει ἓνα μᾶρος, ἢ μιὰ καντσιονέτα. Μηδὲ ἀρχιτέκτονας ὁποῖος μπορεῖ νὰ χτίσει ἓνα σπίτι.

Ὁ τεχνίτης καλλιτεχνήματος πρέπει νὰ ἔχει ἐπὶ πλέον ἀναπτυγμένο τὸ πνεῦμα, τὴν αἰσθητικὴ καὶ τὸν κόσμον τὸ συναισθη-

ματικὸ, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ συγκινεῖται, ὥστε ν' ἀποδώσει μὲ τὰ μέσα τῆς Τέχνης του τὴν ἀντίστοιχη συγκίνηση.

Μὰ καὶ αὐτὰ δὲν ἀρκοῦν γιὰ νὰ μᾶς δώσει ἔργο Τέχνης ἀνώτερης, γιὰ νὰ μᾶς δώσει καλλιτέχνημα ἀκατάλυτο καὶ ἀπὸ τὸ χρόνο.

Ὁ ἔτσι προικισμένος, ἂν εἶναι ποιητῆς π. χ. θὰ γράφει ποίημα ποὺ θὰ ἔχει ὁμορφους στίχους καὶ θὰ μπορεῖ νὰ συγκινήσει μὲ τὰ διανοήματά του, μὲ τὴν αἰσθητικὴ καὶ τὴν αἰσθηματολογικὴ δύναμίν του, ἢ καὶ μὲ τὴν ζωηρότητα μᾶς περιγραφῆς τῆς φύσεως. Τὸ ἴδιο ἂν εἶνε ζωγράφος κτλ.

Ἡ ἀπόστασι ὅμως τοῦ τεχνίτη αὐτοῦ ἀπὸ τὸν Τεχνίτη Δημιουργὸ ἔργου Τέχνης ἀνώτερης, εἶναι ὅση τοῦ ἐπιστήμονα, ποὺ κάνει μιὰ διατριβή, ἢ μιὰν ἀνακοίνωσι, ἀπὸ τὸν Ἀρχιμίδη ποὺ χαρίζει στὸν κόσμον τὴν ἀρχὴ τῆς ὑδροστατικῆς, ἢ τοῦ ἀνθρώπου τοῦ ὀρθολογιστῆ ἀπὸ ἓναν Κάντ.

Ὁ Δημιουργὸς Τεχνίτης εἶναι ὁ Σοφὸς τῆς Τέχνης.

Κι ὅπως ὁ Σοφός, γιὰ νὰ εἶναι σοφός, πρέπει νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὸ Δαιμόνιο καὶ νὰ τ' ἀκούει—ποὺ τ' ἀκούσε βέβαια ὁ Νεύτων σὰν ἀνακάλυπτε τὸ νόμον τῆς παγκόσμιας ἔλξεως,—ἔτσι καὶ ὁ Τεχνίτης Δημιουργὸς πρέπει νὰ καταλαμβάνεται ἀπὸ τὴν μανιακὴ, ἢ μαντικὴ, διάθεσι τῶν ἀρχαίων καὶ νὰ ἐπικοινωνεῖ μὲ τὸ Διόνυσον, νὰ ἔχει δηλαδή τὴν ἕκτη αἰσθησι, ὅπως λέν οἱ καλλιτεχνιστῆς νέους ἄρτους, τὴν **Διαίσθησι**.

Μεταχειρισθήκαμε τρεῖς μεγάλες λέξεις, ποὺ μεγάλα ἀντηχοῦν, μὰ σὰν κούφιας. Τίς λέξεις Δαιμόνιο, Ἐπικοινωνία μὲ τὸ Διόνυσον, Διαίσθησι. Τίς μεταχειρισθήκαμε γιὰτ' εἶναι πραγματικὰ χαρακτηριστικῆς καταστάσεων. Ἡ πρώτη, τὸ **Δαιμόνιο**, εἶναι τὸ ζωηρότατο ἐρεθιστικὸ αἶτιο, τὸ θέμα, δηλαδή, ποὺ συνεχῶς ἀπασχόλησε καὶ ποὺ ἀπασχολεῖ ἔντονα τὸν Τεχνίτη, ἢ τὸ Σοφόν. Αὐτὸ διεγείρει τὴ συγκινητικότητά του καὶ προκαλεῖ τὴ διανοητικὴ συγκέντρωσι, ποὺ ἀποτελοῦν ἢ πρώτη τὸ **Διονυσιακὸ μεθύσι** καὶ ἡ δεύτερη τὴν **ἐπικοινωνία μὲ τὸ Διόνυσον**. Καὶ ἀκολουθεῖ ἡ προσπάθεια ἢ ἔντατικὴ τῆς πληρέστερης ὅσο τὸ δυνατὸ ἐνέργειας τῶν διανοητικῶν δυνάμεων (μνήμης, φαντασίας, κρίσεως)

γὰ τὸ Σοφὸ, καὶ τῶν διανοητικῶν δυνάμεων ἁρμονισμένων μὲ τὴν διεγερθῆσάν, παρέρτερα ὡς τὸ δυνατό, ψυχικὴς καταστάσεις γὰ τὸ Σοφὸ τῆς Τέχνης. Ὡστε στὸ τέλος, ἂν τὸ ἀποτέλεσμα τῆς προσπάθειας εἶναι καρποφόρο, ἂν προκύψει δηλαδή ἕνας νέος συνδυασμὸς τῶν προϋπαρχουσῶν βέβαια ἐντυπώσεων, παραστάσεων, ἰδεῶν, σκέψεων, ἂν βγεῖ σὰν ἀποτέλεσμα μιὰ νέα θεωρία, ἕνας νέος νόμος, μιὰ νέα ἀντίληψη, ἢ μιὰ σύνθεση καλλιτεχνική, τότε ἀποδίδομε τὸ εὐτυχισμένο αὐτὸ ἀποτέλεσμα στὴ Διαισθησιμότητα. Ἐνῶ πραγματικὰ ἡ Διαισθησιμότητα εἶναι αὐτὸ τὸ ἴδιο τὸ ἀποτέλεσμα, ἢ καλύτερα ἡ συνισταμένη τῶν ὅσων συνειργάσθησαν μ' ἔνταση δυνάμεων (εἴτε ἀπὸ τὴν διανοητικὴν, εἴτε ἀπὸ τὴν σωματικὴν).

Γιὰ τοῦτο δὲν γίνεται ποτὲ λόγος γὰ Διαισθησιμότητα στὴν περίστασι, πού οἱ συνιστώσες δυνάμεις δὲν κατορθώσαν νὰ δώσουν μιὰ νέα μορφή σὰν ἀποτέλεσμα. Γιατὶ πραγματικὰ μιὰ τέτοια ἰδιαίτερη ἀρχικὴ συστατικὴ δύναμις δὲν ὑπάρχει, οὔτε πρέπει νὰ ἐφευρεθῆ, ἀφοῦ κανένα ὄρα δὲν ἔχει νὰ παῖξει.

Συμπεραίνομε λοιπὸν, ὅτι ὁ Σοφὸς, πού προϋποτίθεται προικισμένος μὲ πολὺ δυνατὰς διανοητικὰς δυνάμεις, κατορθώνει ἕνα κομμάτι ἀπὸ τὸ Σύμπαν, πού ὑπῆρχε ἀπὸ πρωτύτερα, πού ὑπάρχει, ἢ καὶ πού θὰ ὑπάρξει, καὶ πού στὴ μνήμη του τὴν πλούσια προϋπῆρχαν σκόρπια ὅλα τὰ μέρη πού τὸ ἀποτελοῦν, εἴτε σὰν παραστάσεις, εἴτε σὰν ἰδέες, εἴτε σὰ σκέψεις, ὁ Σοφὸς λέγω κατορθώνει. μ' ἕνα εὐτυχισμένο συνδυασμὸ τῆς φαντασίας, νὰ τὸ διακρίνει αὐτὸ **τὸ κομμάτι τοῦ Κόσμου στὸ σύνολό του**, καὶ νὰ χαρίσει μὲ μιὰ μορφή, πού μπορεῖ νὰ τὴν νιώσουν ὅλοι, αὐτὴ τὴν κατανόησίν του τοῦ μέρους τοῦ Κόσμου.

Ὁ Σοφὸς Τεχνίτης ὁμοίως, στὴν ἀνάλογη στιγμή μὲ τὴν διεγερθῆσάν συγκινητικότητά του καὶ τὴν δημιουργικότητά της πὺ πλεονέστερης φαντασίας του, καὶ μὲ τὴν δύναμιν τῆς τάσεως ν' ἁρμονίζει τὴν ἀναφανόμενες ὑποκειμενικὰς ψυχικὰς καταστάσεις μὲ τοὺς εὐτυχισμένους συνδυασμοὺς τῆς φαντασίας του ἀπὸ παραστάσεις προϋπαρχούσας στὴ μνήμη του, κατορθώνει νὰ δώσει μιὰ νέα σύνθεση, μιὰ νέα μορφή, πού

ἐπειδὴ εἶναι καμωμένη ἀπὸ ὑποκειμενικὰ στοιχεῖα, εἶναι καὶ μοναδική. Καὶ θ' ἀπομείνει στοὺς αἰῶνες ἀτομικὸ τοῦ δημιουργοῦ.

Ἔτσι τὸ ἔργο τοῦ Καλλιτέχνη εἶναι δημιουργικόν. Ἐνῶ ὑποκειμενικὸ τοῦ δημιουργοῦ ἀπὸ τὴν ἰδιοσυγκίνησίν του κατὰ, πού δὲν προϋπῆρχε, μὲ ὅλκινὰ πού τὴν πῆρε ἀπὸ τὸν κόσμον, μὰ καὶ ἀπὸ τὸν ψυχικὸν του κόσμον. Ἐνῶ τοῦ Σοφοῦ τὸ ἔργο εἶναι ἐξηγητικόν, γιατί μὲ μιὰ νέα μορφή κάνει ἀντιληπτὸ αὐτὸ πού ἦταν στὸν κόσμον καμωμένο ἀπὸ πρῖν.

Μιὰ σονάτα λοιπὸν τοῦ Μπετόβεν εἶναι ἡ ἁρμονικὴ μορφή τῶν συγκινηθέντων καταστάσεων τῆς ψυχῆς τοῦ Μπετόβεν, πού τὴν προκαλέσει ἡ συγκινημένη διανοητικότης του σὲ στιγμὴ διεγερτικῶν ἐρεθισμῶν ἀπὸ τὸ αἰσθητικὸ συναίσθημα τοῦ ὄραίου.

Ἡ ἀντίστοιχη διεγερσιμότητα ἀπὸ τὸ ἀκουστικὸ τῆς σονάτας, ἢ ὅποια εἶναι, ὅπως εἶδαμε, ἢ ἑναρμόνισι τῶν ψυχικῶν καταστάσεων καὶ τῶν εἰσγενικῶν συναισθημάτων μὲ τ' ἀντίστοιχα διανοήματα πού τὴν εἶχαν διεγείρει, μὰς παρέχει μὲ τὸ θαυμασιμὸν, ἕνεκα τῆς ἐπιγνώσεως τῶν τεχνικῶν δυσκολιῶν πού ὑπερνικήθησαν, τὴν **καλλιτεχνικὴν συγκίνησην** πού κυρίως ἀποτελεῖται 1° Ἀπὸ τὴν χαρὰ πού μὰς δίνει ὁ δημιουργικὸς ὡς ἕνα βαθμὸν ἐρεθισμῶν μὲ καὶ ἡ προσπάθεια γὰ τὴν κατανόησίν τῆς συνθέσεως. 2° Ἀπὸ τὴν εὐχαρίστησίν πού μὰς παρέχει ἡ συναίσθησι τῆς ὑπερνικήσεως τοῦ κόπου πού καταβάλαμε γὰ τὴν κατανόησίν τοῦ ἔργου.

Τὴ σύνθεσίν αὐτὴν συγκίνησην θὰ ἐνωθῶν καὶ ὅσοι γινώρισαν τὸν Παρθενώνα, ὅπως βγῆκε ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ δημιουργοῦ του. Ἐνῶ σήμερον ἀπὸ τὴν θέαν τῶν ἐρεθισμῶν του ἢ συγκινήσεώς μας, ὅσο δὲν ὀφείλεται σὲ ὑποβολή, ὅσο δὲν εἶναι συγκίνηση καθαρὰ διανοητικὴ, ὅσο δὲν εὐχαριστιόμαστε γιατί ἱκανοποιήθηκα ἢ ματαιότητά μας μὲ τὸ νὰ βεβαιωθῶμε πὺς ἡ πολυμάθειά μας μπορεῖ καὶ διακρίνει τὰ γεωμετρικὰ, τὰ αἰσθητικὰ καὶ τὰ μηχανικὰ προβλήματα πού ἔλυσε ὁ ἀρχιτέκτονας, ὅσο δὲν εἶναι σωματικὴ ἀπὸ τὴν ἰδέαν τῆς καταστροφῆς τοῦ ἀριστοτεχνήματος, ὅσο τέλος δὲν ὀφείλεται σ' αὐτά, ἢ σὲ παρόμοια αἴτια, ἢ συγκινήσεώς μας ἀπὸ τὴν θέαν τῶν ἐρεθισμῶν τοῦ Παρ-

θενώνα εἶναι στὸ εὐγενέστερον μέρος τῆς **δημιουργικῆς καλλιτεχνικῆς**, καὶ ἐπομένως ἀνώτατη.

Γιατὶ γὰρ νὰ συγκινηθῆ ὁ θεατὴς τῶν ἐρεθισμῶν θὰ πεῖ, ὅτι ἡ φαντασία του μπορεῖ νὰ δημιουργεῖ τὸ πὺς θὰ ἦταν ὁ Παρθενών. Συμπληρώνει, δηλαδή, ὁ συγκινηθέντος τὴν τσακισμένην κολώναν του, τὴν γραμμὴν του, τὴν καμπύλην του τὴν ἰσοπέδον του, τὴν λαμπρότητα νὰ ποῦμε στὰ ἐρεθισμὰ του ἁρμονικὰ. Στάνει ἀκόμα ἀπάνω στὸ φανταστικὸν βῆμα του τὸ ἀνύπαρχον ἀγαλματὶ καὶ βλέπει τοὺς προσερχόμενους στὸ προσκύνημα μεγάλους πολῖτες τῶν Ἀθηναίων.

Ἀλλὰ ὁ συγκινηθέντος ἀπὸ τὸν Παρθενώνα σήμερον, πραγματικὰ δὲν τὸν συν-

δημιουργεῖ μὲ τὸ Φειδία, μὰ δημιουργεῖ ἄλλῃ μιὰ φωνὴν τὸ Ἀριστοτέλῃ τῆς Ἀρχιτεκτονικῆς, νιώθοντας μέσα του τὴν ἁρμονικὴν πού χαλινοκομματισμένη βγαίνει μὲς ἀπ' τὰ ἔρεθισμα.

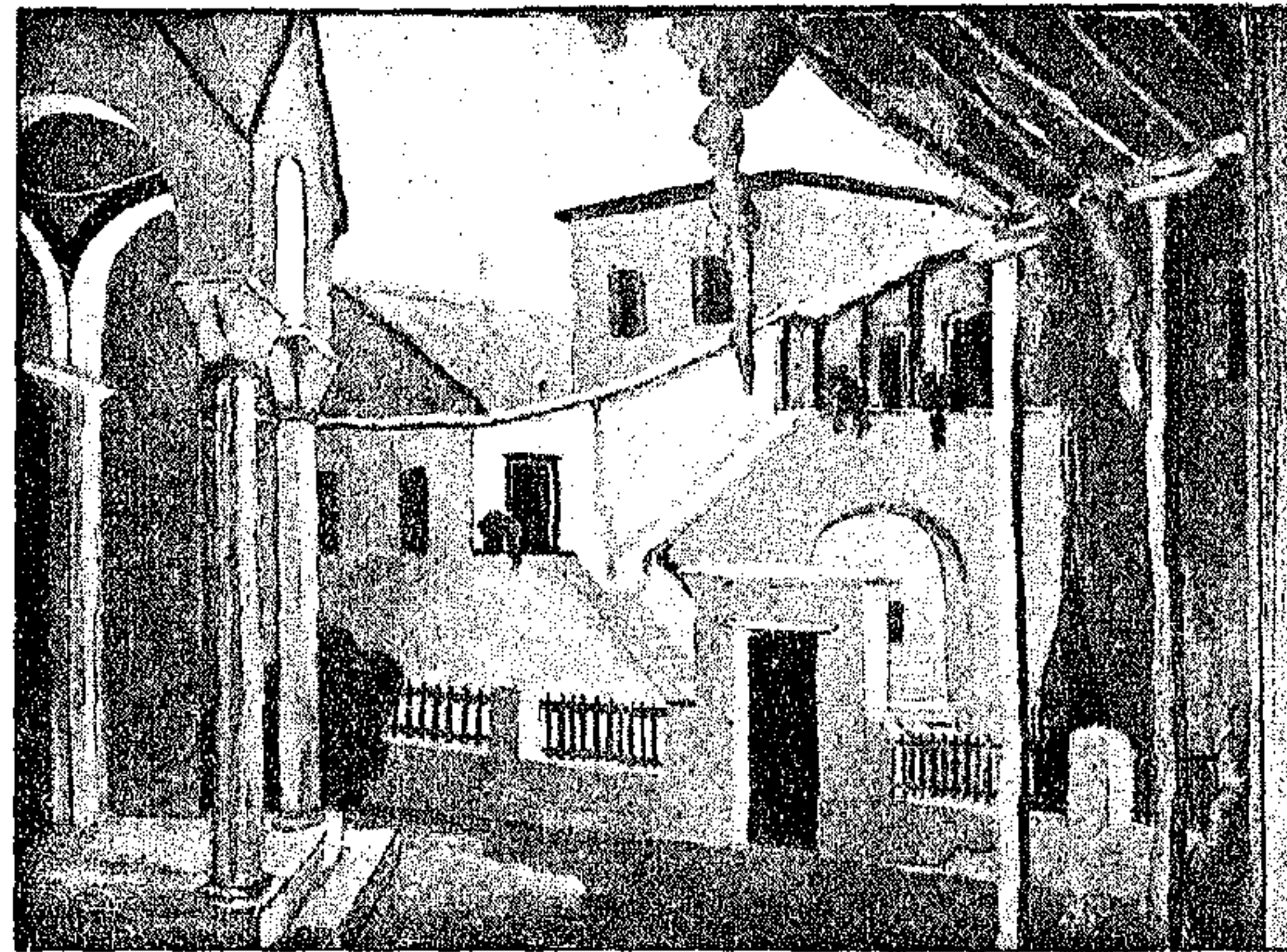
Ἡ ἀπόλαυσι τοῦ ἐξαιρετικῶν αὐτοῦ ἀνθρώπου, φανταζομαι, πὺς παρομοιάζει κάμποσον μ' ἔκείνην πού δίνει μιὰ μελωδικὴ ἀσυμπλήροτι (infinite).

Ἡ καλλιτεχνικὴ αὐτὴ σκεδὸν δημιουργικὴ συγκίνηση εἶναι βέβαια πολυσύνθετη καὶ σπανιότατη. Εἶναι καὶ ποιοτικὰ ἢ ἀνώτατη.

Βεβαιότατα, ὅσο παραδεχθῶμε, ὅτι ἀνάμεσα στοὺς ἀμέτρητους ἐπισκέπτες τῆς Ἀκροπόλεως βρισκόνται καὶ οἱ καμωμένοι ἀπὸ τὴν πίστιν τοῦ Φειδία.

ΜΑΡΚΟΣ ΤΣΙΡΙΜΩΚΟΣ

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΤΕΧΝΗ

ΑΓΓΕΛΙΚΗΣ ΧΑΤΖΗΜΙΧΑΛΗ

ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΣΤΟ ΝΑΥΠΛΙΟ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΔΕ-ΒΙΑΖΗΣ

Τὴν ζωὴν καὶ τὸ ἔργον ἑνὸς ἀποθανόντος φίλου μου καὶ συναγωνιστοῦ εἰς τὸν πνευματικὸν ἀγῶνα, τοῦ Σπυριδῶνος Δε-Βιάζης, θὰ προσπαθῶ νὰ παραστήσω εἰς τὸ βιογραφικὸν αὐτοῦ σημεῖωμα, μὲ ἄλλην τὴν δυνατὴν λεπτομέρειαν καὶ ἀκρίβειαν. Θὰ τὸ κάμω δὲ στηριζόμενος ὄχι εἰς ὑποθέσεις καὶ ἀοριστίας, ἀλλ' εἰς ἔγγραφα, εἰς ἀξιόπιστους πηγεροφίας καὶ ὅπως ἀντελήφθην κ' ἐμελέτησα ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν ἀνθρώπου καὶ ὄλον τὸν περισσότερον ἀπὸ σαράντα χρόνια καιρὸν φιλίας καὶ συνεργασίας μας.

Διὰ τὴν οἰκογένειαν Δε-Βιάζης ὀλίγα σχετικῶς γνωρίζω· εἶναι ἕμως βέβαιον, ὅτι ὁμώνυμος οἰκογένεια ὑπῆρχεν εἰς Λίσσαν τῆς Ἰταλίας, διότι εὗρισκω εἰς Ζάκυνθον, κατὰ τὸ 1685, τὸν ναύτην Ἀνδρέαν Δε-Βιάζην ἐκ Λίσσης (ληξ. βιβλία Ἀγ. Μάρκου), καθὼς καὶ ἄλλη ἐκ Μεσσηνίας τῆς Ἰταλίας.

Ἀλλὰ καὶ Ἀντώνιος τις Δε-Βιάζης, καθολικός, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ, τὸ θρησκευμα, ἀπαντᾷ εἰς Ζάκυνθον τὸ 1603 (ἐνθ' ἀνωτέρω βιβλία), καθὼς καὶ Ἰωάννης Δε-Βιάζης, πρόξενος τῆς Δανίας εἰς Κέρκυραν, τὸ 1807 (Πρακτικὰ συμβολαιογράφου Γρ. Ψημάρη σ. 104.)

Ὁ Βενεράνδος Δε-Βιάζης τοῦ Βικεντίου καὶ ἀγνώστου μητρὸς ἐκ Μεσσηνίας, ἐλθὼν εἰς Ζάκυνθον, ὡς ναύτης ἀτμοπλοίου, ἐνυμφεῦθη τὴν Φραγκίσκαν Δε-Βιάζιο ποτὲ Βικεντίου καὶ Ἄννης Κονόμου, γεννημένην εἰς Λίσσαν καὶ διαμένουσαν εἰς Ζάκυνθον, τὴν 11 Ὀκτωβρίου 1843.

Ἐκ Ζακύνθου ὁ Βενεράνδος μεταβὰς εἰς Κέρκυραν μετὰ τῆς συζύγου του, ἀπέκτησε τέκνον, ὡς ἡ κατωτέρω βαπτιστήριος πράξις.

Ἄρ. τ. 23. (Ὁρμηθὸς ἦ, Ἀρχ/κειον Κερκύρας.)

«Κέρκυρα, τὴν ἡμέραν εἰκοσι τέσσαρες τοῦ μηνὸς Μαΐου τοῦ ἔτους χιλίων ὀκτα-

κασίων τεσσαράκοντα ἐννέα, εἰς ἐνέργειαν τοῦ ἰσχύοντος Νόμου, ὁ ὑπογεγραμμένος Ἐφημέριος τῆς Ἐκκλησίας τῶν Λατίνων εἰς Κέρκυραν ἐξεκαθαρίζει, ὅτι ἐμφανίσθη ὁ κύριος Βενεράνδος Δε-Βιάζης υἱὸς τοῦ Βικεντίου, ἐτῶν εἰκοσι ἑνός (*), κατὰ τὰς ἀποδείξεις αὐτῆς, γεννημένος εἰς Μεσσηνίαν καὶ κάτοικος εἰς Κέρκυραν, καὶ τοῦ ἐπαρουσίασεν ἐν βρέφος ἀρσενικοῦ φύλου ἐξεκαθαρίζοντας, ὅτι τὸ αὐτὸ νήπιον ἐγεννήθη ἐκ τῆς Φραγκίσκας Δεβιάση σύμβουλος του, ἐτῶν τριάντα δύο, θυγατρὸς τοῦ ποτὲ Βικεντίου, γεννημένης εἰς τὴν Λίσσαν, τὴν ἡμέραν δεκατρεῖς τοῦ μηνὸς τρέχοντος, τὰς ὥρας ἕξ η. μ. εἰς συγγενικὴν οἰκίαν, τοῦ ὁποῦ ἐδόθη τὸ ὄνομα Ἰωσήφ Σπυριδῶν ἀπὸ τοῦ ἀναδόχου κυρίου Βικεντίου Κασσάνου τοῦ Μιχαήλ... (Παραλείπονται).

Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς νεότητος τοῦ Δε-Βιάζης ἀκριβῶς δὲν εἶναι γνωστά· ἀλλ' ἔπωσ ὁ ἴδιος πολλάκις μ' ἐβεβαίωσε, ἥσαν μαθητικά, διότι ἐφοίτησεν εἰς τὸ τότε Λύκειον καὶ ὑπὸ τὸν Μάντζαρον ἔλαβε μαθήματα πιάνου, ἀρμονίας καὶ κοντραπούντου. Ὁ μακαρίτης πολυμαθὴς ἐκ Κερκύρας καθηγητῆς καὶ συγγραφεὺς Σπυρ. Παπαγεώργιος, ἀπαντῶν, τῇ 7 Μαρτίου 1881, εἰς δύο ἐπιστολάς τοῦ ἀειμνήστου ἱστορικοῦ Π. Χιώτου, ἐρωτῶντος περὶ τοῦ Δε-Βιάζης, γράφει:

(*) Προφανῶς κατὰ λάθος, ὡς παρατηρεῖ ὁ ἀγνώστης, ἐνεγράφη εἰς τὴν βαπτ. πράξιν τοῦ Σπ. Δε-Βιάζης, ὅτι ὁ πατὴρ του Βενεράνδος ἦγε τότε (1849) τὸ 21 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἐνθ' ὁ γάμος τοῦ αὐτοῦ Βενεράνδου ἐγένετο τὸ 1843, ὅτε δηλ. θὰ ἦγεν ἡλικίαν 15 ἐτῶν! Τοιαῦται ἀνεκρίβειαι συχνὰ ἀπαντοῦν εἰς ληξιαρχ. ἐν γένει πράξεις εἰς ἐξ ἐσφαλμένων πληροφοριῶν, εἴτε καὶ ἐκ μέρους τῶν Ἐφημερίων, σημειούστων μίαν ἡλικίαν φανταστικὴν.

«... Ὁ νέος φαίνεται φιλόπνοος, θέλει ἕμως νὰ προαχθῆ. φαίνεται, ὄχι διὰ τῆς εὐθείας καὶ εὐλοκροῦς ὁδοῦ. Χαρακτηριστικὴ εἶνε ἡ ἀπερισκεψία του. Διὰ τὴν ἀπερισκεψίαν του, τολμήσαντος νὰ πρὸς βάλῃ θρησκευτικὰς πεποιθήσεις ἐπικρατούσας ἐν Κερκύρα (ὀρθῶς ἢ μὴ ὀρθῶς δὲν ἐξετάζω) μὲ τρόπον σκανδαλώδη, ἐξεδιώχθη κακῶς ἐκ τῆς νήσου...»

Ὁ αὐτὸς καθηγητῆς, ἀπαντῶν τῇ 1 Ἀυγούστου 1913 εἰς ἐπιστολὴν μου περὶ Δε-Βιάζης, γράφει:

«Ἰστορίαν καμμίαν δὲν εἶχεν ἐδῶ πρὸ τῆς φυγῆς του. Ἦτο ἐντελῶς ἀγνωστος. Δὲν ἐβεβαιώθη, ἂν ἐτελειώσε τὰς γυμνασιακὰς σπουδὰς του· ἦτο ἕμως παιδεύμα καὶ ἀνάστημα τῶν λατίνων παπασδοκαλογῆρων, πολὺ φανατικὸς λατίνος. Ἔγινε γνωστὸς μόνον μὲ τὸ ἐπεισόδιον, τὸ ὁποῖον καὶ τὸν ἠνάγκασε νὰ φύγῃ ἐντεῦθεν...»

* * *

Διὰ τὸ ἐπεισόδιον αὐτό, τὸ ὁποῖον τόσον ἐπέδρασαν εἰς τὴν κατόπιν ζωὴν τοῦ Δε-Βιάζης, ὥστε νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον εἰς τὴν πατρίδα του, κανεὶς, καθὼς ἔγω, δὲν ἔκχε ποτὲ μνησθῆναι. Ἡ δὲ ἱστορία τοῦ ἐπεισοδίου, κατὰ τὸν ἀνωτέρω Παπαγεώργιον, ἔχει ὡς ἑξῆς:

«Ὁ προναητῆς Κερκύρας Πιζάνης, τιμῶν πολὺ τὸν Ἅγιον Σπυριδῶνα καὶ παρακινηθεὶς παρὰ τῶν λατίνων ἱερέων, ἠθέλησε νὰ οἰκοδομήσῃ λατινικὸν ἀλτάριον ἐν τῇ ναῷ τοῦ Ἁγίου. Μάτην τῷ ἐξήγησαν οἱ ἡμέτεροι τὸ ἀπραγματοποίητον τοῦ σχεδίου του· ἐπιμένων, ἠθέλησε καὶ ν' ἀρχίσῃ τὸ ἔργον. Μίαν νύκτα λαίπτον θύελλα μετὰ κεραυνῶν κατέστρεψε τὴν μνησθῆσαν ἐν τῇ φρουρῇ συγχρόνως ἔπεσεν ἢ ἐν τῇ ναῷ κρεμασμένη ὑπερμεγέθης κανδύλα, ἀφιέρωμά του, καὶ ἐκάη ἢ ἐν Βενετία εἰκῶν του. Οἱ Κερκυραῖοι ἀπέδωκαν τὸ γεγονός εἰς θαῦμα τοῦ Ἁγίου, ἀποδοκιμάζοντας τὰ σχέδια τοῦ Πιζάνη. Ὑπῆρξαν καὶ ὑπάρχουν οἱ πιστεύοντες, ὅτι τὸ γεγονός ἦτο τυχαῖον· καθεὶς ἕμως κρατεῖ δι' ἑαυτὸν τὴν πεποίθησίν του. Ὁ Δε-Βιάζης δὲν ἠρκέσθη εἰς τοῦτο· ἠθέλησε νὰ δημοσιεύσῃ τὴν πεποίθησίν του ἐν φυλλάδιῳ, τῷ 1878.

«Ἰστεροκακοβούλως, νομίζω, μάλιστα ἀφιέρωσε τὴν φυλλάδα του εἰς τὸν φίλον του Λ. Κεραλληνόν, εἴτω φιλόλογον καὶ καθηγητὴν, υἱὸν ἱερέως, ἡλίων οὕτω ἐμμέσως νὰ παραστήσῃ τὸν υἱὸν τοῦ Θεολόγου καὶ ἱερέως ὁμόφωνόν του καὶ τύχῃ προστασίας ἐν ἀνάγκῃ. Ἴδὲ τὸν παρεκίνησεν εἰς τοῦτο; Ἡ ἐλαφρότης τῆς νεότητός του ἢ ὁ φανατισμὸς του ὡς λατίνου;...»

Τὸ φυλλάδιον τοῦ Δε-Βιάζης, φέρον τὸν κάτωθι τίτλον, ἔχει 15 σελίδας εἰς 16ον καὶ εἶναι δυσεύρετον: Alcuni documenti intorno l'accidentale catastrofe, avvenuta nell'isola di Corfù nell'anno 1718, pubblicati per le faustissime nozze Cefallinò-Stavro, da S. G. V. De Biazzi. — Corfù Tip. G. Nacamulli Edit. 1878.

Ἐν ὄψει φυλλάδιον ἐδῶκεν ἀφορμὴν εἰς τὸν Ἀρχιεπίσκοπον Ἀρσένιον Πανδῆν ν' ἀνασκευάσῃ τὰ γραφόμενα ἐκεῖνα δι' ἐπιστολιμαίας διατριβῆς, ἢ ὁποῖα ἐδημοσιεύθη τὸ αὐτὸ ἔτος ἐν Κερκύρα. Ἡ διατριβὴ τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Πανδῆ, διαδοθεῖσα, κατετάραξε τὴν κοινωνίαν Κερκύρας, τὴν ἰσοθέως, ἰσως καὶ ὑπερθέως, τιμῶσαν τὸν Ἅγιόν της. Καὶ εἶναι μὲν ἀληθές, ὅτι εἰς τὸ φυλλάδιον ἐκεῖνο, (ὅπου δημοσιεύονται ἀνέκδοτα ἔγγραφα περὶ τῆς καταστροφῆς τῆς Κερκύρας κατὰ τὸ 1718,) οὐδεμίαν γίνεταί μνησθῆναι περὶ θαύματος τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος· οὐχ ἦντο εἰς κοινωνίαν, εἰς τὴν ὁποῖαν αἱ θρησκευτικαὶ πεποιθήσεις εἶναι βαθῶς ἐρριζωμέναι καὶ ἡ ὁποῖα ἀκραδάντως ἐπίστευε καὶ πιστεύει ἀκόμη, ὅτι τὸ γεγονός ἐκεῖνο ἦτο θαῦμα τοῦ Ἁγίου Σπυριδῶνος, ἢ δημοσίευσις φυλλάδιου, ὅπου ἢ καταστροφὴ ἀπεδίδοτο ἀπλῶς εἰς ἀτμοσφαιρικὴν ἐπήρειαν, ἐπέπρωτο νὰ ἐξάψῃ τὸν θρησκευτικὸν φανατισμόν· διότι ὑπετίθη, ὅτι ὁ Δε-Βιάζης, διὰ τῆς δημοσιεύσεως ἐκεῖνης, ἠθέλησε, εἴτω καὶ σιωπηρῶς, ν' ἀμφισβητήσῃ ἐν τῶν θαυμάτων τῶν ἀποδιδόμενων εἰς τὸν Ἅγιον Σπυριδῶνα.

Δὲν θέλω νὰ ἐξετάσω, ἐάν καλῶς ἢ κακῶς ἐπραξῆ δημοσιεύσας ὁ Δε-Βιάζης τὸ φυλλάδιον ἐκεῖνο. Ἀλλοίμονον ἕμως, ἐάν θελήσωμεν νὰ παρεμποδίσωμεν τὴν ἐπὶ διαφόρων θρησκευτικῶν ζητημάτων ἐλευθέρων ἔρευναν καὶ συζήτησιν! Ἡ χριστιανικὴ θρησκεία βαθῶς ἔθεσε τὰς ρίζας

της εἰς τὴν καρδίαν τῆς ἀνθρωπότητος, οὐδ' εἶναι λογικὸν νὰ ὑποτεθῆ ὅτι δύναται νὰ διασαλευθῆ ἢ ἀκράδαντος πρὸς αὐτὴν πίστις. Δι' αὐτὸ ἀκριδῶς ἀνάγκη νὰ παρακλιουθῶμεν, ἀπηλλαγμένοι φανατισμοῦ, τὰς διεξαγομέναις συζητήσεσι, διὰ τῶν ὁποίων ἄλλως τε οὐδὲν ἄλλο ἐπιδικώκεται καὶ κατορθοῦται, εἰμὴ ὁ καθαρισμὸς αὐτῆς ἀπὸ πάσης προλήψεως ὑποβιβάζουσης τὸ ὅποσον αὐτῆς κέκτηται γόητρον. Ἀνεπτύχθησαν καὶ ἀνεπτύσσονται κατ' ἐκαστὴν αἱ ἀλλήλως ἀπαίσια: τῶν ὑλοδοξούντων θεωρίαι καὶ σοφιστικαί, καὶ ὅμως δὲν ἐξεμάνη κατὰ τῶν ἀναπτυσσόνων αὐτὰς ὁ ὄχλος, ἀλλ' ἀπεναντίας διαπρεπεῖς ἠθικοφιλόσοφοι ἀνέλκον τὴν δι' ἀκαταμικχῆτων ἐπιχειρημάτων ἀνασκευὴν τῶν σαθρῶν θεωριῶν, αἱ ὅποια ὡς ἰστὸς ἀρχῆνης διεσπασθησαν καὶ ὡς πομπόλυγες διεσπάρησαν.

Τὰ πρᾶ τῶν Δε-Βιάζης δημοσιευθέντα, ἔστω καὶ κακῶς, ἠδύοντο δι' ἄλλου τρόπου λογικωτέρου ν' ἀνασκευασθῶσι, χωρὶς νὰ προκληθῆ ὁ θρησκευτικὸς φανατισμὸς, ἕνεκα τοῦ ὁποίου ἠναγκάσθη ὁ Δε-Βιάζης νὰ δεχθῆ ἐπίθεσιν καὶ νὰ φύγῃ νύκτωρ μετημριεσμένως ἐκ Κερκύρας, διὰ νὰ μὴ ἐπανέλθῃ πλέον ἐκεῖ.

Ὀλίγας ἡμέρας πρὸ τῆς φυγῆς του, ἔστειλε πρὸς τὸν διδάσκαλον καὶ ἱστοριογράφον Χιώτην εἰς Ζάκυνθον ἐπιστολήν, τὴν ὁποίαν διὰ τὸ ἀξιοπεριέργον δημοσιεύω:

«Κέρκυρα τῆ 27 Μαρτίου 1878.

» Κλε.νὲ ἀνερ,

» Ἰσως θὰ ἦναι: ἡ τελευταία ἐπιστολή μου αὐτῆ!! Χθὲς μοι ἀπεντῶσι τινὲς καὶ μοι λέγουσι:—Ἔμεῖς ἐγράψατε καὶ εἰπατε ὅτι: δὲν ὑπάρχει ἐντὸς τὸ σῶμα τοῦ ἀγίου καὶ ὅτι: τὸ ἄγιον δὲν δύναται νὰ θαυματουργῆ; ὄχι κύριε, καὶ ἐν τούτοις εἰς ἐκείνων μ' ἐκτύπησεν. Μεσαιωνικὴ σκαυροφορία ἐναντίον μου! Αὕτη εἶναι ἡ ἐπιστολή τοῦ ἱερέως; Γράψατε τὰ πάντα, πικρακλιῶ, εἰς Ζάκυνθον ἐφημερίδας, καὶ ἀποστείλατέ μοι ἀντίτυπα τρία. Π. Πανδὸν ν' ἔλθω εἰς Ζάκυνθον, αὕτη ἀνταμοδοθῆ ἔλαβον παρὰ τῶν συμπολιτῶν μου, ἐν ᾧ προσεπάθουν νὰ τοὺς τιμῶ! ὁ Θεὸς εἶναι: δίκαιος, δὲν ἔχω οὔτε δύναμιν νὰ σὰς γράψω. Χαίρετε καὶ ἐνθυμηθῆτέ με πάντοτε διότι σὰς ἀγαπῶ καὶ σὰς σέβομαι. Ὁ εἰς αἰὸς δε Βιάζης».

Ἡ πικρία, τὴν ὁποίαν ὁ Δε-Βιάζης ἐκ τῆς διαγωγῆς ὀλίγων συμπολιτῶν του ἀπέκομισε ἀπελθὼν ἐκ Κερκύρας, τὴν ὁποίαν, φαινομενικῶς τοῦλάχιστον, δὲν ἔπαυσε καὶ μικρόθεν ν' ἀγαπᾷ, καὶ ὁ ἐκδηλωθεὶς εὐθύς ἀμέσως ἐνθουσιασμὸς τῶν Ζάκυνθίων ὑπὲρ αὐτοῦ, καταδικωμένου καὶ φυγάδος, μέγας ἰσχυρῶς νὰ μεταβάλλῃ τὰ πρὸς τὴν πατρίδα του αἰσθημάτων του, τὰ ὁποῖα καὶ περιτράνω ἐξεδηλώθησαν κατὰ τὴν τελευταίαν θέλησίν του εἰς τὴν διαθήκην του, ὅπου, δωρῶν τὴν βιβλιοθήκην του εἰς τὸν δῆμον Ζάκυνθίων, οὔτε μείων ποιεῖται τῆς γενετέρας του.

» *

Ὁ Δε-Βιάζης, φυγὼν ἐκ Κερκύρας, ὡς εἶδομεν, καὶ διελθὼν ἀπὸ Ἁγίους Σαράντα, ἔφθασεν εἰς Ζάκυνθον, ὅπου ἀμέσως ἔτυχε πολλῆς περιποιήσεως καὶ ξενίας παρὰ τοῦ ἐκ μητρὸς συγγενοῦς του Διονυσίου Κονόμου καὶ παρὰ διαφόρων λογίων. Μένει οὐχ ἤστον πνέων κατὰ τοῦ θεολόγου Πανδῆ, ἐδημοσίευσεν, ἅμα τῷ θανάτῳ ἐκείνου, νεκρολογίαν, ἢ μᾶλλον λιβελλὸν ἐναντίον τῆς μνήμης του, διότι εἰς αὐτὴν τὸν λέγει ἀγαθὸν καὶ ἀλαζόνα, ἐλεήμονα καὶ ὑπερήφανον κτλ., καὶ κατακρίνει τὰ ἔργα του. Κατὰ τοῦ λιβελλοῦ ἐκείνου διεμκρτυρήθη ὁ καθ. Πικραγεώργιος εἰς τὴν πρὸς τὸν Χιώτην, ὡς ἀνωτέρω, ἐπιστολήν του.

«... Δὲν νοῶ, γράφει, πῶς δύναται τις νὰ ᾄ ἀγαθὸς καὶ ἀλαζῶν συνάμα. Δεῦτερον, διεμκρτύρονται ὅσοι ἐγνώρισαν τὸν Πανδῆν ἐκ τοῦ πλησίον, διότι καθεῖς ἄλλο ἦτο παρὰ ἀλαζῶν. Ἐξέφυρε καὶ ἐτίμα τοὺς ἀλλοῦς: ἔχων δὲ συναίσθησιν τῆς ἀξίας του (μικρᾶς ἢ μεγάλης ἀδιάφορον) δὲν κατεδέχετο νὰ καταβιβάζετο: καὶ ἦτο ἀξιοπρεπέης... Τὰ ἔργα τοῦ Πανδῆ δὲν λέγω ὅτι ἦσαν ἐσοχα. Στεροῦνται: τῶν γνώσεων τῆς προόδου τῆς ἐπιστήμης, ἀλλὰ ὁ θέλων ἀμερολήπτως καὶ ἀσφαλῶς νὰ κρίνῃ περὶ τῶν ἔργων τινός, ὄφειλε: νὰ μὴ ἐξετάσῃ αὐτὰ κατ' ἐκείνα μόνον καὶ μονομερῶς, ἀλλὰ νὰ λάβῃ ὑπ' ὄψιν τὴν ἐποχὴν κατ' ἣν ἐσπούδασε καὶ ἤκμασε, τὴν πόλιν ἐν ᾗ ἀνεπτύχθη, τὰ συγγράμματα ἃ εἶχεν ὑπ' ὄψιν, τὴν κοινωνίαν δι' ἣν ἔγραφε, τὰς τῆς ἐποχῆς του ἰδέας. Ἐὰν ταῦτα

» ἐλάμβανεν ὑπ' ὄψιν ὁ κ. Δε-Βιάζης, δὲν ἔπαυσε νὰ περιεφρόνῃ τὰ ἔργα τοῦ Πανδῆ...»

Φαίνεται ὅμως, ὅτι μεταμεληθεὶς διὰ τὰ γραφέντα ἐκεῖνα εἰς τὴν νεκρολογίαν, ὁ Δε-Βιάζης ἀνεδημοσίευσεν αὐτὴν ἐν εἰδει βιογραφίας, τὸ 1908, παραλείψας τὰς δυσμενεῖς κρίσεις του καὶ προσέειπε ὅτι ὁ Πανδῆς παρεγνώρισε τὸν σκοπὸν τοῦ φυλακίου του ἐκείνου, ἔργου νεανικοῦ, ὁ ὁποῖος σκοπὸς ἦτο ἀπλοῦστατα ἱστορικός.

Ἡ παρὰ τοῦ ἀγαθοῦ διδασκάλου Χιώτη πικραγεωρία εἰς τὸν Δε-Βιάζην ὑποστήριξις ἦτο ἀληθῶς μεγάλη διότι συχνότατα τὸν ἐκάλεε εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ συνέτρωγε: διότι τοῦ εἶχε παραχωρήσει τὴν βιβλιοθήκην του νὰ ἐργάζεται ἐλευθέρως: διότι τοῦ ἐνεπιστεύετο τὰ χειρόγραφα του: διότι τὸν εἶχε βοηθῶν εἰς τὰς διορθώσεις τῶν ἔργων του. Καὶ ὅταν κάποτε ὁ Δε-Βιάζης, εἰς δημοσιευθὲν ἐν τῇ περιοδικῇ «Κυψέλλῃ» ἔργον τοῦ Χιώτη, ἔθεσεν ἐκ παραδρομῆς τὴν ἰδίαν ἀντὶ τῆς ὑπογραφῆς ἐκείνου καὶ δι' ἐπιστολῆς του πρὸς τὸν Χιώτην ἐξωμολόγει τὸ λάθος του καὶ ἐζήτηε διὰ τοῦτο συγγνώμην, ὁ ἀγαθὸς διδάσκαλος παρήλαθε τὸ πρᾶγμα ἀταράχως καὶ οὐδεμίαν ἐδείξε κακίαν κατὰ τοῦ πνευματικῶς παρεκτραπέτους. Ἀλλὰ καὶ ἄλλων δυσареστηθέντων ἐκ δημοσιευθεισῶν ἐπικρίσεων τοῦ Δε-Βιάζης, ὁ Χιώτης ἐπάσχισε νὰ κατευνάσῃ τὴν ὀργήν, ὡς ἐπὶ παραδείγματι τοῦ γνωστοῦ ποιητοῦ Ἰουλίτου Τυπάλδου, εἰς τὸν ὁποῖον ἔγραφε τῇ 1882, σὺν ἄλλοις:

«... Παράξενον ὅμως μοι φαίνεται ὅμως νὰ δυσареστησθε διὰ τὰ γραφέντα περὶ τῆς ὀμετέρας στιχουργίας ὑπὸ Δε-Βιάζης. Ἐδώκατε μεγάλην βερύτητα εἰς αἰόλα καὶ κοῦφα βιβλιοκρίτου μικροσκοπικωτάτου καὶ μόλις ἐπιφαινομένου εἰς τὸν ἔκτενῆ καὶ διαυγῆ ὄριζοντα τῶν γραμμῶν. Ἔμεῖς εἰδήμων τοσοῦτων φιλολογίων, ἀνὴρ γνωρίσας τὰ μυστήρια τῆς τέχνης καὶ κατὰ τὰ ἐπιφανέστατα ὑποδείγματα αὐτῆς τεχνουργήσας καὶ ποιήσας, προσάχεις εἰς ἐρεσχελίας ματαιολόγων ἐπικριτῶν, οἵτινες, ἵνα φαίνωνται ὅτι κάτι τῶν ἄλλων μᾶλλον γινώσκουσι, θέλουσι νὰ ἀνυψωθῶσιν εἰς βαθμίδα ἐσοχον, γνωμοδοτοῦντες καὶ κατακρίνοντες ἔργα διαυγῆ, τῶν ὁποίων τὸ φῶς ἐκθαμ-

» οἶ καὶ σκοτίζει τὴν φαινομένην δευδέρκειάν των; Ἦ ἐπαθεν ὁ Ὀμηρὸς μαστιγῶθεις ὑπὸ τοῦ Ζαῖλου; Ἦ ἐπαθεν ὁ Ἰάσσης, ὁ Ἀριστοτὸς ἀπὸ τὴν μαστιγα τοῦ Βαρέτου; Ἀπλήγωτοι, ἀθικτοί, ἀδικατοὶ διέμειναν ἀπκντες καὶ ὁ κόσμος προσπίπτει καὶ προσκυνεῖ εἰς τὴν δόξαν των... Ἀρῆσε τοὺς μωροὺς καὶ μικροσκοπικοὺς ἐπικριτὰς καὶ βιβλιοκρίτας νὰ ἐπιδεικνύωνται μὲ τὰς ἄλλοκότους καὶ μηδαμινὰς γνώμας καὶ ἐκφράσεις των. Μωροὶ μωρὰ γράφουσι: καὶ μικροὶ καὶ μηδαμινοὶ ἄσημα καὶ μηδαμινὰ ἐργάζονται. Κόινωτες καθίζουσιν ἐπὶ αὐχένος λεόντων καὶ ἠχοῦσιν, ὁ δὲ λέων οὔτε κἄν αἰσθάνεται τὴν παρήχησιν...» (ἀνέκδοτος ἐπιστολή Π. Χιώτου εἰς Ἰουλί. Τυπάλδου ἀπὸ 20 Ἰουνίου 1882).

Καὶ ὅμως, παρὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Χιώτη, μία πρᾶξις τοῦ Δε-Βιάζης, ἡκιστα λεπτή καὶ εὐκρινὴς ἀπέκρινε ἐκείνου, ὁ ὁποῖος τόσα πνευματικὰ βοηθήματα παρεχεν εἰς αὐτόν, ἔπραπε καὶ δικαίως νὰ ἐξεγείρῃ τὴν ὀργὴν ὄχι μόνον αὐτοῦ τοῦ Χιώτη, ἀλλὰ καὶ ἄλλων ἀκόμη διανοουμένων. Προκειμένου νὰ διεξέλθουν ἐν Ζακύνθῳ ἔσονται διὰ τὴν ἴδρυσιν τῆς Φωσκολιανῆς Βιβλιοθήκης, ἀπερασίσθη ὑπὸ ὁμάδος διανοουμένων, Ἑλλήνων καὶ Ἰταλῶν, ἡ ἐκδοσις Ἰταλο-ἐλληνικοῦ Λευκώματος μὲ ὕλην, πεζὴν καὶ ἔμμετρον, σχετιζομένην πρὸς τὸν Φώσκολον. Ὁ Δε-Βιάζης, μὴ συμπεριληφθεὶς μεταξύ τῶν συνεργατῶν, ἤρχισε λυσσώδη ἀνταγωνισμὸν, ὁ ὁποῖος καὶ κατέληξεν εἰς τὴν μεταίωσιν τῆς ἐκδόσεως τοῦ Λευκώματος, τὴν ὁποίαν καὶ ἐπέτυχε διὰ τῆς ἀκολούθου πράξεώς του.

Κατὰ τὰς ἐρεῦνας του εἰς τὸ Ἀρχειοφυλακεῖον Ζακύνθου, ἀνεύρεν ὁ Χιώτης πολὺτιμον ἔγγραφο, τὸ ὅποσον ὑπὸ τὸν τίτλον «*Ὁ Οὐγὸς Φώσκολος εἰς τὴν φυλακίαν*», εἶχε ὑποσχεθῆ νὰ δώσῃ πρὸς δημοσίευσιν εἰς τὸ μελετώμενον Λεύκωμα. Ἀντίγραφον τοῦ ἔγγραφου ἐκείνου παρέδωκε κατὰ τὴν πίστιν ὁ Χιώτης, ζητήσαντα πρὸς δῆθεν ἀνάγνωσιν, εἰς τὸν Δε-Βιάζην, ὁ ὁποῖος, ἀντιγράφας αὐτό, ἀπέστειλε κρυφῶς εἰς Ἰταλίαν, ὅπου ἐδημοσίευσθη εἰς τὴν «*Conversazioni della Domenica*», πρὸ τῆς δημοσιεύσεως αὐτοῦ εἰς τὸ Λεύκωμα. Ἡ πρᾶξις αὕτη γνωσθεῖσα

κατεθρούνθησε τούς διανοημένους Ζακύνθου, και δὴ τὸν εὐρείας μαθήσεως Ἰδ. Μπενναβίαν, διευθυντὴν τότε τοῦ ἀγγλικοῦ Τηλεγραφείου και κατόπιν πρόξενον τῆς Ἀγγλίας, ὁ ἑποῖος διὰ δύο ἀρθρῶν του, δημοσιευθέντων εἰς τὸ περιοδικὸν τῆς Ρώμης «Ateneo Italiano» (1889), δριμύτατα ἐκαυτηρίασε τὴν διαγωγὴν τοῦ Δε-Βιάζης. Τοιαῦται δυστυχῶς και ἄλλαι παρόμοιαι πράξεις του ἐξηνάγκαζον ἐκείστοτε διαφόρους διανοημένους νὰ ἐκπράζωνται δημοσίᾳ, ἢ και διὰ σατυρῶν, κυκλοφορουσῶν χειρογράφως, κατὰ τοῦ Δε-Βιάζης και δυσπίστως πάντοτε νὰ φέρωνται πρὸς αὐτὸν οἱ συναστρεφόμενοι φίλοι του.

* *

Ἡ φιλολογία μας εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ Δε-Βιάζης εὔρεν ἓνα ἀκαταπύνητον ἐργάτην, ὁ ὅποιος ἀφιέρωσε δι' αὐτὴν δλόκληρον τὴν ζωὴν του. Μόνος ἐν τῷ κόσμῳ μετὰ τὸν θάνατον τῆς μητρός του (1899), γυναικὸς ἐναρέτου, και τοῦ πατρὸς του (1905), ἀνδρὸς ἀγαθοῦ βιοπαλαιστοῦ, μὴ περισπώμενος ἀπὸ φροντίδας και ὑποχρεώσεις προσωπικὰς, οἰκογενειακὰς, κοινωνικὰς, ἀφωσιώθη ψυχῇ και σώματι εἰς τὰ προσφιλή βιβλία του, εἰς τὴν ἔρευναν και μελέτην ἀρχαίων και βιβλιοθηκῶν, ὁπόθεν ἤδυνήθη ν' ἀντλήσῃ ὅλας ἐκεῖνας τὰς πληροφορίας, αἱ ὁποῖαι μὲ τὴν ὀλην ἐργασίαν του προβάλλονται ἀπὸ ὠρισμένης ἀπόψεως ἀπαραίτητον ἐφόδιον, ὄχι μόνον εἰς τὸν μέλλοντα τῆς Ἑπτανήσου ἰδίως ἱστορικόν, ἀλλὰ και εἰς αὐτὰς τὰς ἐπιστήμας και τέχνας.

Ἡ πρὸς τὰ γράμματα ἔφεσις τοῦ Δε-Βιάζης ἐξεδηλώθη ἀπ' αὐτῆς τῆς νεανικῆς του ἡλικίας. Μαθητῆς ἀκόμη κατεγίνετο εἰς μεταφράσεις, σὺν τῷ χρόνῳ δὲ ἤρχισε νὰ δημοσιεύῃ, ἑλληνιστὶ και ἰταλιστὶ, και νὰ ἐγκρατασπεύρῃ εἰς ἐφημερίδας, περιοδικὰ, ἡμερολόγια και ἰδιαιτέρας ἐκδόσεις, τὰ διάφορα ἔργα του, τὰ ὅποια, κατὰ τὴν Ἀναγραφὴν των, δημοσιευθεῖσαν τὸ 1919, ἀνέρχονται εἰς ὑπερεξακόσια, πλὴν τῶν ἄλλων, τὰ ὅποια ἐκτοτε ἐδημοσίευσεν και ἴσως ἀφήκεν ἀδημοσίευτα ἢ ἀτελεῖ. Ἐκ τῆς ὀγκώδους ταύτης ἐργασίας του, πάντως κατωτέρας κατὰ πολὺ ἐκείνης τῶν Π. Χιώτη, Κ. Σάθα, Σ. Λάμπρου, Μ. Γεδεῶν και ἄλλων, ἀξίαι ἰδιαιτέρας μνείας εἶναι αἱ

μονογραφαίαι: «Περὶ τῶν συγγενῶν τοῦ Οὔγου Φωσκόλου», δημοσιευθεῖσα ἰταλιστὶ εἰς τεύχος, τῷ 1883, — «Ἱστορικαὶ σημειώσεις περὶ στατίδος ἐν Ἑπτανήσῳ» (Παρνασσὸς 1893-4), — «Διαπρεπεῖς Ἑλληνίδες κατὰ τὸν 10' αἰῶνα» (Ἑλλ. Ἐπιθεώρησις), — «Ἱατροὶ τῆς Ἑπτανήσου» (Ἑλλ. Ζακύνθου 1915), — «Ἡ Ζωγραφικὴ ἐν Ἑλλάδι.» (Πανακοθήκη, 1902), — «Οἱ Δυτικοὶ ἐν Πελοποννήσῳ» (Ἐικονογραφημένη, ἀρ. 43), — «Περὶ μικτοῦ γάμου ἐν Ἑπτανήσῳ» και «Περὶ δυτικῶν ἐκκλησιῶν, ἀρχιεπισκόπων κλπ.» (Ἀρμονία Ἀθηνῶν 1905-1909), — «Ἱταλοὶ περιηγηταὶ ἐν Ἑλλάδι» (Γεωγρ. Δελτίον, 1904), — «Περὶ ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑπτανήσῳ» (Κυψέλη, 1887 — Ἐθν. Ἀγωγὴ 1904 και Ἐικονογραφημένη 1903-1910), — «Περὶ Σολωμοῦ» διάφοροι μελέται του και ἄλλαι τινές. Διὰ δὲ τὰς ἐργασίας του ταύτας ἢ Ἑλλ. Κυβέρνησις, ὁπουργοῦντος τοῦ συμπολίτου μας Δ. Στεφάνου, ἀπένειμεν εἰς αὐτὸν τὸν Ἀργυροῦν Σταυρὸν τοῦ Σωτήρος τὸ 1894, βραδύτερον δὲ, τὸ 1919, προήγαγεν εἰς τὸν Χρυσοῦν τοῦ Γεωργίου Α' κατόπιν συστάσεων τοῦ δυσφήμου μνείας Νομάρχου Ζακύνθου Δ. Πασχάλη, εἰς τὸν ὅποιον ὁ Δε-Βιάζης πολλὰς και ποικίλας παρέσχεν ὑπηρεσίας. Θλιβόμενος δὲ και ἀγανακτῶν, διότι και ἡ Ἱταλικὴ Κυβέρνησις δὲν εἶχεν ἀπονεῖμει εἰς αὐτὸν παράσημον, ἤλλαξε τὴν ἰταλικὴν ὑπηκότητα και ἀπέκτησε τὴν ἑλληνικὴν ἰθαγένειαν.

Τὰς ἐργασίας του ὁ Δε-Βιάζης παρεῖχεν, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον, ἀφιλοκερδῶς, και τοῦτο διότι, ὡς εἶπα, δὲν περισπᾶτο ἀπὸ βιωτικὰς ἀνάγκας: εἰς αὐτὸν ἤρχουν αἱ ὀλίγαι ἰδιωτικαὶ παραδόσεις του και ἡ ξενία, τὴν ὅποιαν ἀπῆλασε παρὰ πολλῶν Ζακυνθίων, ἀκόμη δὲ, διότι ἠρέσκετο νὰ βλέπῃ παντοῦ δημοσιευόμενον τὸ ὄνομά του. Ἄς πιστεύσωμεν δὲ, ὅτι ἡ βία εἰς τὸ νὰ παρέχῃ παντοῦ τὴν πνευματικὴν συμβολὴν του, συνέτεινεν ὄχι ὀλίγον εἰς τὸ νὰ περιπίπτῃ ἐνίοτε εἰς ἀνακριθείας και νὰ μὴ ἀναφέρῃ ποῖαν ἐργασίαν ἐξ ἄλλων παρελάμβανε. Ἴσως δὲ ὁ αὐτὸς λόγος συνέτρεχεν, ὥστε ἡ ὀλη ἐργασία του νὰ μέλγη ἀσυστηματοποίητος, χρήζουσα, κατὰ τὸν σκιαγράφον του κ. Δάσην, ἐπιστημονικῆς, κατὰ σύστημα, διατάξεως. Ὅρθως δὲ

κρίνων τὸ ἔργον του, ὁ κ. Παλαμῆς ἀποφαίνεται, ὅτι: τούτο δὲν εἶναι κατόρθωμα στίλβον ἀπὸ κἀλλος μορφῆς: ἀλλ' εἰναι ὑπομνητικόν, γεμῆτον ἀπὸ οὐσίαν διάγραμμα.

Ἄξιον σημειώσεως δι' ἑλληνα λόγιον, ὅτι ποτὲ δὲν ἐδημοσίευσεν στίχους. Καὶ ἕμως ἔγραψε και ὁ Δε-Βιάζης κάποτε ποίημα — ἐν και μόνον, — τὸ ὅποιον και ἀφιέρωσε εἰς νέαν συμπαθῶς διακειμενὸς πρὸς αὐτὴν ἀλλ' ἢ ὅποια δὲν ἀνταπεκρίνετο εἰς τὴν θερμότητα τοῦ αἰσθήματός του. Τὸ ποίημα, ἢ μάλλον τούς στίχους, ἐδημοσίευσεν τὸ 1922 εἰς τὸ περιοδικὸν «Ραδάμανθους» μὲ σχετικὴν εἰσαγωγὴν.

Ἡ Νεοελληνικὴ λογοτεχνία πολλὰ ὀφείλει εἰς τὸν Δε-Βιάζην, διότι, πλὴν τῆς ἄλλης ἐργασίας του, ἐξέδωκε και μερικὸς τῶν νεωτέρων ποιητῶν, ὅποιοι οἱ Χριστόπουλος, Σολωμός, Κάλδος, Μάτεσης και Ρώμας, μετὰ βιογραφίῶν και σημειώσεων. Ἐπίσης, κατὰ Ἰανουάριον τοῦ 1883, τῆ προτροπῇ τοῦ δικηγόρου και διευθυντοῦ τῆς Ζακυνθίας ἐφημερίδος «Ἑλλίς» Δ. Σωμερίτη, ἐξέδωκε ἀγγελίαν, τὴν ὅποιαν ἀμφοτεροὶ ὑπέγραψαν και ἀπέστειλαν εἰς διαφόρους συγγραφεῖς, καλλιτέχνας κλπ, περὶ ἐκδόσεως «Βιογραφικοῦ Λεξικοῦ τῶν συγχρόνων προσδευτῶν τῆς Ἑλλάδος». Αἱ βιογραφίαι ἐπέλλοντο πρὸς τὸν Δε-Βιάζην, ὁ ὅποιος, μὴ ἐκδοθέντος τοῦ ἔργου, ἐδημοσίευσεν ἐξ αὐτῶν εἰς τὸ περιοδικὸν τοῦ Ἰσκασιάνου «Ποιητικὸς Ἀνθῶν» και ἄλλαχοῦ. Ὅμοίως ἠθέλησε νὰ δημοσιεύσῃ, ἐκδώσας, τὸ 1897, και ἀγγελίαν, τὸν ἀνέκδοτον Ζ' τόμον τοῦ Χιώτη «Ἀνδρες ἐπιφανεῖς Ἑπτανήσιοι» (Κ-Ψ.), διὰ τοῦ ὁποῦ συνεπληροῦντο τὰ «Ἑπτανησιακὰ Ἀπομνημονεύματα» τοῦ Χιώτη. Τὰ χειρόγραφα παρέλαβε παρὰ τῆς Δημοσίας Βιβλιοθήκης, ὅπου ἦσαν κατατεθειμένα, ἀλλὰ δυστυχῶς, ἀν και εἰργάσθη ἐπὶ πολὺ πρὸς συλλογὴν συνδρομῶν διὰ τὴν ἐκδοσιν, σκοπῶν ἐκ τοῦ κέρδους νὰ ἐγείρῃ εἰς τὸ νεκροταφεῖον κατὰλληλον μνημεῖον εἰς τὸν αἰδιδίμον Ζακύνθιον, τοῦ ὁποῦ ὄλος ὁ πολυχρόνιος βίος, ὡς ἔγραψε εἰς τὴν ἀγγελίαν, ἦτο ἐργασία πρὸς ὄφελος τῆς πατρίδος, οὐδὲν κατώρθωσε, διὸ και παρέδωκε ταῦτα εἰς ἐμὲ μετὰ τινα ἔτη, μέρος τῶν ὁποῦ ἐδημοσίευσεν ἐξ ἰδίων εἰς ἴδιον τεύχος και τὰ λοιπὰ εἰς τὸ περιοδικὸν μου «Αἱ Μοῦσαι».

Μετὰ τὴν ἀποτυχίαν τῆς μετακομιδῆς εἰς Ζάκυνθον ἐξ Ἀγγλίας τῶν ὁσῶν τοῦ Φωσκόλου, κατόπιν διαμαρτυρίας τοῦ ποιητοῦ Ἀ. Μαρτζώκη, ἠγοράσθη, τὸ 1886, ὁ παρὰ τὸν ναὸν τῆς Ὁδηγητρίας οἰκίσκος, ὅπου, παιδίον ἀκόμη, εἶχε κατοικήσει ὁ Φωσκόλιος. Δύο ἔτη κατόπιν ἀπερασίσθη ὑπὸ τῆς κατόχου δημοτικῆς Ἀρχῆς, ὁ οἰκίσκος ἐκείνος νὰ χρησιμεύσῃ ὡς δημοτικὴ Φωσκολιανὴ Βιβλιοθήκη και νὰ διερμηνεύωνται ἐκεῖ πρὸς εἰδήμονας τὰ ἔργα τοῦ Φωσκόλου. Τῆς Βιβλιοθήκης ταύτης ἰδρυθείσης, ἔπαρος διορίσθη ὁ Δε-Βιάζης, ἀντὶ τοῦ πρώτου συνηγορήσαντος ὑπὲρ τῆς διασώσεως τοῦ οἰκίσκου Ἀ. Μαρτζώκη, ὁ ὅποιος και χολωθείς ἔγραψε σατυρικὸν ποίημα κατὰ τοῦ Δε-Βιάζης, σωζόμενον μεταξὺ τῶν ἀνεκδότων ποιημάτων του. Δυστυχῶς ὄχι μόνον οὐδέποτε διηρμηνεύθησαν τὰ ἔργα τοῦ Φωσκόλου εἰς τὴν Βιβλιοθήκην, ἀλλὰ και παρὰ τὸν Κανονισμόν τῆς, συνταχθέντα και δημοσιευθέντα τὸ 1889 ὑπὸ τοῦ Δε-Βιάζης, οὐδεμίαν πνευματικὴν τροφήν παρεῖχεν εἰς τούς διανοημένους ἢ διὰ πλείστων τόμων ὑπὸ Ἑλλήνων και ὑπὸ τῆς Ἱταλικῆς Κυβερνήσεως πλουτισθεῖσα Φωσκολιανὴ Βιβλιοθήκη, διότι αἱ θύραι τῆς ἔμενον πάντοτε ἐρμητικῶς κλεισταί. Παρὰ τὰς ἐκάστοτε διαμαρτυρίας τῶν διανοουμένων και τοῦ ἐγχωρίου τύπου, πολλάκις φέξαντος τὴν δημοτικὴν Ἀρχὴν και τὸν Ἐφορον αὐτῆς, ἡ Φωσκολ. Βιβλιοθήκη σὺν τῷ χρόνῳ περιήλθεν εἰς τὴν ἐλεεινὴν ἐκείνην κατάστασιν, ἢ ὅποια ἐπροκάλεσε τὴν δικαίαν ἀγανάκτησιν εἰς τούς πρὸ μηνῶν ἐπισκεφθέντας τὴν νῆσόν μας Ἱταλοὺς δημοσιογράφους, ὥστε νὰ σχολιάσουν και ἐλεεινολογήσουν διὰ τοῦ τύπου τὴν κατάστασιν τοῦ Ἰδρύματος ἐκείνου, τὸ ὅποιον οἱ Ἱταλοὶ θαυμάσται τοῦ Φωσκόλου ἀρκετὰ εὐπρόσωπον και ἀξιοπρεπὲς ἐνόμιζον.

Ὁ Δε-Βιάζης διήρχετο τὰς ἡμέρας του ἀμερίμνως και ὡς ἀληθινὸς φιλόσοφος. Ἐγειρόμενος τὸ πρωὶ ἐνωρίς, εἰργάζετο μέχρι τῆς ὥρας τῶν παραδόσεών του, αἱ ὁποῖαι ἐγίνοντο συνήθως εἰς δεσποινίδας: τοιαύτη δὲ ἦτο ἡ μέθοδός του ὡς διδασκάλου, ὥστε, κατὰ τὴν ὁμολογίαν μίᾳς τῶν μαθητριῶν του, κατιώρθωσεν ἐντὸς ἔτους νὰ τὴν διδάξῃ, ἀγούσαν τότε τὸ ἕνατον πρὸς τὸ δέκατον τῆς ἡλικίας τῆς ἔτος, τὰ ἰταλικά

σχολικά βιβλία, τὴν Συγκριτικὴν Μυθολογίαν τοῦ Ντε-Πζουμπερνάτις καὶ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς φιλολογίας, τὴν ἱστορίαν τῆς τέχνης καὶ ἄπειρα ἄλλα βιβλία ἀπαρτίτητα δι' ἀνθρώπων μορφωμένον. Ἄλλὰ καὶ ἀπὸ παιδαγωγικῆς ἀπόψεως, ἡ αὐτὴ μαθήτριά του μὰς γνωρίζει διὰ δημοσιεύματός της μὲ ποῖον τρόπον τὴν συνεβούλευε νὰ φέρεται πρὸς τοὺς διδασκάλους της. Πολλάκις τῆς ἐβδομάδος προσκαλούμενος, ὁ Δε-Βιάζης ἐγευματίζε ἢ ἐδειπνοῦσε εἰς φιλικὰς οἰκίας, τακτικώτατα δὲ τὸ ἑσπέρας εἰς τὴν οἰκίαν διομηχάνου φίλου του, ὅπου προσερχόμενοι καὶ ἄλλοι παρέμενον μέχρι νυκτός.

Ἄλλὰ κατὰ μίαν βροχερὰν νύκτα τοῦ Φεβρουαρίου, ἐπιστρέψας εἰς τὴν οἰκίαν του, κατόπιν πλουσίου δείπνου τῆ συνοδείᾳ τοῦ αὐτοῦ φίλου του, μόλις εἰσελθὼν εἰς τὸ δωμάτιόν του, κατέπεσε χαμαὶ καὶ ἀπεκοιμήθη, ἐνῶ ἐκ τοῦ ἀνοικτοῦ παραθύρου του εἰσήρχετο ὁ ὑγρὸς ἀήρ. Οἱ ἐκ τῆς πλησίον οἰκίας καὶ τοῦ ἑσογαίου ἀντελήφθησαν τὸν κρότον τῆς πτώσεως, ἀλλὰ δὲν ὑπωπτεύθησαν, ὅτι ὁ Δε-Βιάζης εἶχε πέσει καὶ ὅταν τὸ πρωτὶ, ὡς συνήθως, δὲν ἤκουσαν νὰ περιφέρεται εἰς τὸ δωμάτιόν του καὶ νὰ ἐρευνᾷ τὰ διάφορα βιβλία του, ἀνελθόντες τὸν εὔρην ἀκόμη χαμαὶ, μὴ δυνάμενον νὰ σηκωθῆ διὰ τοῦτο καὶ μὲ τὴν βοήθειάν των ἐταποθετήθη εἰς τὴν κλίνην. Εἶχε προσβληθῆ ἀπὸ γριπώδη βρογχοπνευμονίαν. Ψευδὲς καὶ γελοῖον τὸ ἀναγραφέν κάπου, ὅτι προσεβλήθη ἀπὸ τὴν ἀσθένειαν ἐποπτεύων τὴν ἐπισκευὴν τῆς Φωσκολιανῆς Βιβλιοθήκης, διὰ τὴν ὁποίαν μέχρι τῆς στιγμῆς ταύτης ποῦ γράφω, τοιαύτη ἐπισκευὴ δὲν ἤρχισε. Ἀμέσως προσεκλήθησαν ἰατροί, διάφοροι δὲ φίλοι τὸν ἐπεσκέπτοντο, ἐνῶ ἄλλοι παρέμενον σχεδὸν ὅλην τὴν ἡμέραν περιποιοῦμενοι αὐτόν, ἰδιαιτέρας δὲ μνείας τυγχάνει ὁ ἐκ μητρὸς ἀνεψιὸς του Διον. Κονόμος, ὁ ὁποῖος ἔτρεχε δεξιὰ καὶ ἀριστερά, ὑποβλαλλόμενος εἰς θυρίδας καὶ προσκομίζων εἰς τὸν ἀσθενῆ ὅ,τι οἱ ἰατροὶ τακτικῶς διέτασσαν. Ἐσπέρας τῆς 25 Φεβρουαρίου, τῆ συμβουλῆ τῶν ἰατρῶν, ἐπιδεινωθείσης τῆς θέσεώς του, καὶ ἐντολῆ τοῦ Δημάρχου Ζακυνθίων, εἰς τὸν ὁποῖον ἦτο γνωστὴ ἐκ τῶν προτέρων ἢ εἰς τὸν Δῆμον δωρεὰ

τῆς βιβλιοθήκης τοῦ Δε-Βιάζης, ἐκρίθη καλὸν νὰ μεταφερθῆ καὶ μετεφέρθη διὰ φορείου εἰς τὸ δημοτικὸν Νοσοκομεῖον «Ἅγιος Διονύσιος», ὀλίγη δὲ βραδύτερον ἐπεσκέφθη τὸν ἀσθενῆ ὁ ἐφημέριος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας κανονικὸς Δὸν Θ. Βιζάτζιο καὶ παρέμεινε ἐπὶ πολὺ πλησίον του, τὴν δὲ μεταμεσημέριαν τῆς 28 ἰδίου μηνὸς ὁ αὐτὸς ἱερεὺς μετὰ τοῦ βοηθοῦ του κανον. Δὸν Εὐτυχ. Μάλλια ἐκοινωνήσαν τὸν Δε-Βιάζην τῶν ἀχράντων μυστηρίων. Ἡ ἀσθένεια, ὁσημέραι ἐπιδεινούμενη, ἐξηκολούθησε μέχρι τῆς 10ης Μαρτίου, ὅτε τὴν νύκτα, κατὰ τὴν ὥραν 11 1/2, παρέδωκε εἰς Κύριον τὸ πνεῦμα. Ἡ κηδεὶα του, καὶ ἦν ἐπιθυμία εἶχε διατυπώσῃ εἰς τὴν διαθήκην του, ἐγένετο ἀπέρριτος δι' ἁμαξῶν ἐκ τοῦ Νοσοκομείου εἰς τὸ νεκροταφεῖον, ὅπου, ἀναγνωσθείσης τῆς νεκρωσίμου ἀκολουθίας ἐν τῷ ἐκεῖ γὰρ τῶν Καθολικῶν, ἐτάφη ἀκριβῶς ὀπίσω τοῦ μνημείου τοῦ Πότσο-ντι-Μπόργκο.

Ἡ διαθήκη του, ἀναγνωσθεῖσα, διελάμβανε τὰ ἑξῆς:

«Ἐν Ζακύνθῳ τῇ 17 Ἰανουαρίου 1923.

«Ὅτε πρὸ ἐτῶν Ὀκτατηφόρος λοιμὸς κατεμάστιζε τὴν ἡμετέραν νῆσον, φοβούμενος τὸν θάνατον ὁ ὑποφαινόμενος Σπυρίδων Δε-Βιάζης ἔγραψα τὴν διαθήκην μου, ἀφῆνων γενικὸν κληρονόμον τὸν Δῆμον Ζακυνθίων καὶ παρέδωκα εἰς τὸν κ. Ἰωάννην Παπαδάτον δικηγόρον καὶ Δημοτικὸν Σύμβουλον. Ἐκτοτε κληθῆσθαι ἔτη ἀρκετὰ καὶ τὴν ξαναγράψω σήμερον μετὰ προσθηκῶν, πάλιν ἐν τῇ Φωσκολιανῇ Βιβλιοθήκῃ κεκλιμένη ἐν τῇ ὁδῷ Φωσκόλου, ἀναλογιζόμενος ὅτι ὁ ἀνθρώπος δὲν πρέπει νὰ σκέπτεται, ὡς νὰ ἦτο ἀθάνατος, ἀλλὰ νὰ πράξῃ ὡς νὰ ἐπρόκειτο νὰ ἀποθάνῃ ἐντὸς λεπτῶν. Ἀναλογιζόμενος λοιπὸν τὸν θάνατον ἀφευκτὸν καὶ ἐπιθυμῶν νὰ διαθέσω ἐγκαίρως ὅ,τι κατέχω διὰ τὸν μετὰ θάνατον χρόνον, γράφω τὴν παραῦσαν ἰδιοχείρως ἀφῆνων, ὡς εἶπον, γενικὸν κληρονόμον τὸν Δῆμον Ζακυνθίων, αὐτὸς ἔχω τὴν τιμὴν νὰ εἶμαι δημότης.

«Ἡ περιουσία μου συνίσταται πρῶτον ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην μου ἔχουσαν ἀξίαν περισσότεραν τῶν τριακοσίων χιλιάδων δραχμῶν (300,000) περιέχουσαν: α') Ἀπάσας τὰς

ἐκδόσεις τὰς πολυτελεῖς τῶν ἔργων τῆς Α. Α. Β. Ὑ. τοῦ ἀειμνήστου ἀρχιδουκῆ Σαλβατόρ (β') Συλλογὴν σπανίων βιβλίων καὶ πολυτίμων φυλλαδίων περὶ τῆς ἐν γένει ἱστορίας τῆς Ἑπιανήσου γ') Βιβλία παντοῖα ἱστορικὰ, φιλολογικὰ καὶ ἐπιστημονικὰ δ') Τὴν ἀλληλογραφίαν μου μετὰ ἑκατοντάδων ἐπιστολῶν διαπρεπῶν ἀνδρῶν. ε') Πολλὰ ἱστορικὰ καὶ φιλολογικὰ σημειώματά μου. Πάντα ταῦτα νὰ διαφυλάττωνται εἰς τὴν Φωσκολιανὴν Βιβλιοθήκην, ἑποῖαν ἐγὼ ἴδρυσα. — Ὁ μκαρίτης Λουκάς Καρρέρ, τότε Δῆμαρχος, μοῦ παρέδωκε κενὴν τὴν οἰκίαν, ἐνθα ἐγεννήθη ὁ μέγας Συμπολίτης· συνεπῶς ἔ,τι τὴν σήμερον ὑπάρχει εἰνε ἀποτέλεσμα τοῦ ζήλου μου πρὸς πᾶν καλὸν καὶ ὠφέλιμον. Τοῦτου ἕνεκα τὴν θεωρῶ ὡς νὰ ἦτο ἰδική μου.

«Δεύτερον ἀφῆνω εἰς τὸν Δῆμον καὶ ἐννέα ἑκατομμύρια. Πέντε τοῦ δανείου τῶν 30,000, 000 μὲ ἀριθμοὺς 060475, 060476, 060477 060478, 060479. Μία τῶν 300,000,000 μὲ ἀριθμὸν 040583 καὶ τρεῖς τοῦ τελευταίου δανείου μὲ ἀριθ. 053178, 053179, 053180. — Ἐὰν κληρωθῶσιν ἐνόςφι ζῶ, θὰ διαθέσω τὸ ποσὸν διὰ νὰ γίνῃ τὸ ἀγαλμα τοῦ Φωσκόλου· ἐὰν κληρωθῶσιν μετὰ τὸν θάνατόν μου, θὰ λάβῃ τὴν φροντίδα διὰ τὴν ἐπιθυμίαν μου ταύτην ἡ Δημοτικὴ Ἀρχή. Ἄν κληρωθῶσιν εἰς τὸ ἄρτιον, θὰ τὰς ἀντικαταστήσῃ με ἄλλας. — Ἐὰν κατὰ τύχην κληρωθῶσιν ὄλαι, τὸ ὑπόλοιπον νὰ δοθῇ εἰς τὸ πτωχοκομεῖον ἐκεῖνο, ποῦ ἡ Δημοτικὴ Ἀρχὴ νομίζει. Παρκαλιῶ θερμότερα τὴν Δημοτικὴν Ἀρχὴν κατὰ τὰς τελευταίας ὥρας τοῦ βίου μου νὰ φροντίσῃ νὰ μὴ κλαπῶσιν τὰ βιβλία μου, διὰ τοῦτο παραδίδω τὴν παροῦσαν ἐνόςφι ζῶ, διὰ νὰ ἦνε ἐνήμεροι ὁ Δῆμαρχος καὶ οἱ Δημοτικοὶ Σύμβουλοι νὰ προλάβωσιν τὴν κλοπὴν.

«Δὲν χρεωστῶ οὐδὲ λεπτόν εἰς οὐδένα. Εἰς τὸ Ταμειυτήριον τῆς Ἑθνικῆς Γραπείας ὑπάρχουν χρήματα, τὰ ὅποια θὰ παραλάβῃ ὁ Δῆμαρχος διὰ νὰ γίνῃ ἡ κηδεὶα μου, ποῦ ἐπιθυμῶ νὰ γίνῃ ἀπλουσιότης μετὰ τρία καρρονταίνια. Νὰ μὴ ἐπιτρέψῃ ὁ Δῆμαρχος οὔτε λόγους οὔτε στεφάνια, κατ' εὐθείαν εἰς τὸ κοιμητήριον. Καθὼς ἐξῆσα ταπεινὰ καὶ ἀπορούτως οὕτως ἐπιθυμῶ νὰ μεταβῶ εἰς τὸν τάφον. Καὶ θὰ μεταβῶ εὐτυχῆς, διότι οὐδένα ἔβλαψα οὔτε μὲ ἔργα,

οὔτε μὲ τὴν γραφίδα, οὔτε μὲ τοὺς λόγους καὶ νομίζω ὅτι προσεπάθησα καὶ προσπαθῶ νὰ ἀκολουθῆσω τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἁγίου Βυθαγγελίου. Ἄν ὁ ἀνθρώπος καὶ μετὰ τὸν θάνατον ἀισθάνεται, θὰ διαφυλάττω μνήμην εὐγνώμονα πρὸς τὴν φιλόξενον Ζακυνθον, ἣτις μὲ ἠγάπησε καὶ ἀγαπᾷ, λυποῦμαι μόνον ὅτι δὲν ἔχω ἑκατομμύρια νὰ τῆς ἀφῆσω. Ὅ,τι ὑπάρχει ἀπὸ ἐπιπλα ἢ ροῦχα νὰ τὰ διαθέσῃ ὁ Δῆμαρχος ὅπως θέλει καὶ βούλεται.

Σπυρίδων Δε-Βιάζης.

Ἐγγνωμονοῦσα ἡ Δημοτικὴ Ἀρχὴ διὰ τὴν εἰς τὸν Δῆμον Ζακυνθίων δωρεάν, ἐτέλεσε τὴν 2) Μαρτίου ἐπιμνημόσυνον δέησιν ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Δε-Βιάζης, καὶ τὸ ἑσπέρας ἐν τῇ λέσχῃ Ἰδιοκτητῶν λόγους ἐπιμνημοσύνης ἐξεφώνησαν οἱ δικηγόροι κ. κ. Δ. Δάσης καὶ Δ. Ἀμπελορράδης.

Ἄλλὰ καὶ ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος Ζακύνθου «Ἀνδρέας Κάλδος», τοῦ ὁποῦ ὁ Δε-Βιάζης ἦτο ἐκ τῶν ἰδρυτῶν, ἐτέλεσε τὴν 27 τοῦ ἰδίου μηνὸς φιλολογικὸν μνημόσυνον, καταθέσαντος δάφνηνον στέφανον καὶ προσφωνήσαντος ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ δικηγόρου κ. Π. Μουζάκη, καὶ ἐν τῇ αὐτῇ λέσχῃ Ἰδιοκτητῶν τοῦ μὲν κ. Κ. Ζέζα ἱατροῦ εἰσηγηθέντος τὰ τοῦ ἔργου τοῦ Δε-Βιάζης, τοῦ δὲ κ. Α. Χ. Ζώη ἐπισκοπήσαντος τὸν βίον καὶ τὰ ἔργα του.

Ὁ Δε-Βιάζης ἦτο βραχὺς τὸ ἀνάστημα, ἄσχημος, μύωψ, ὀλίγον δειλὸς καὶ πάντοτε ἀτημέλητος, κλασικὴ δὲ ἡ κρατοῦσα εἰς τὴν οἰκίαν του ἀκαθαρσία, παρὰ τὸ γυμνικόν, τὸ ὅποιον εἶχεν ἀναγράφει ἐπὶ τοῦ νιπτῆρός του, ὅτι ἡ καθαριότης προάγει εἰς ὑγείαν. — Ἐν τούτοις ὑπῆρχον καὶ στιγμαὶ, κατὰ τὰς ὁποίας ἠδύνατο κνεῖς νὰ τὸν ἴδῃ εὐπρεπῶς ἐνδεδυμένον. Εἰς ὅλας τὰς τελευταίας καὶ λιτνελας, προσκαλούμενος πάντοτε, παρευρίσκετο μὲ τὴν ἐπίσημον περιβολὴν του καὶ τὰ δύο του παράσημα, — μόνος αὐτὸς ἐξ ὅλων τῶν ἄλλων παρασημοφορημένων, — καθὼς ἐπίσης καὶ ὅταν ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθῇ ξένους διανοουμένους ἐπισκεπτομένους τὴν Ζακυνθον, εἰς τοὺς ὁποίους ἐγένετο ξεναγός. Μεταξὺ τούτων καταλέγεται καὶ ὁ ἀρχιδουξ Σαλβατόρ, ὁ ὅποιος, καθὼς πολλάκις καὶ ἰδιαιτέρως καὶ δι' ἐπιστολῶν του μοῦ ἐξεφράσθη, πολὺ τὸν ἠγά-

πα. Ἀλλὰ καὶ πολλοὶ διανοσούμενοι, μετὰ
ξὺ τῶν ἐποίων οἱ Ἰ. Ἀρπελάς, Α. Ἀνδρεά-
δης, Κ. Καιροφύλας, Μ. Σιγοῦρος, Δ. Πα-
σχάκης, Β. Ζωγράφου, Γ. Σενόπουλος, εὐ-
νοϊκῶς ἔγραψαν διὰ τὸν Δε-Βιάζην, καὶ εἰς
βιογραφικὰ λεξικά τὸ ὄνομά του ἀπαντᾷ,
καὶ πολλὰ περιοδικὰ καὶ ἡμερολόγια ἐδη-
μοσίευσαν τὴν εἰκόνα του μετὰ μνείας εὐ-
φήμου τοῦ ὀνόματός του.

Τοιοῦτος ἐν εἰλικρινεῖ σκιαγραφία ὁ με-

ταστάς φίλος καὶ συναγωνιστὴς Σπυρίδων
Δε-Βιάζης, ὁ ὁποῖος, παρὰ τὰς ἀντιθέτους
ἐν πολλοῖς ἀντιλήψεις μας, ποιλὰκις εὐ-
νοϊκώτατα ἔγραψε διὰ τὸ ἀσθενές ἔργον
μου, καίτοι ἐνίστε ἐπειράζετο ἀπὸ μερικὰ
φανερώματά μου, καὶ τὸν ὁποῖον ἐπιφυλάσ-
σομαι εὐρύτερα νὰ βιογραφήσω, ἐάν ποτε
Μαικήνας τις θελήσῃ νὰ δημοσιεύσῃ συγ-
κεντρώων εἰς ἓν τὸ κατεσπαρμένον ἔρ-
γον του.

Ζάκωνθος

ΛΕΩΝΙΔΑΣ Χ. ΖΩΗΣ

ΤΕΣΣΕΡΑ ΣΟΝΕΤΤΑ

ΝΥΧΤΑ ΜΕ ΦΕΓΓΑΡΙ

Ὅταν ἡ νύχτα ξίστερη προβαίνει,
τῶν πῶ γλυκῶν ὀνείρων εἶναι φίλη.
Τὰ φυλλομουρμουρίσματα καὶ οἱ γρούλλοι
καὶ τ' ἄστρα εἶναι ἡ χαρὰ ἢ τραγουδιμένη.

Σιγὰ καὶ τὸ φεγγάρι θ' ἀνατεῖλῃ
γεμᾶτο, ἀπ' τὴν κορυφαία τὴ γραμμένη,
στὴ λίμνη τ' οὐρανοῦ τὴν κοιμισμένη
σὰ νοῦφαρο ἢ σὰν κάτασπρο κοχύλι.

Καὶ τότε ἀγιάζουν ὄλα μὲς στὴν Πλάση,
τότε κα' ὁ πόνος σου, ἄνθρωπε, ἡμερώνει
καὶ ρῶς πίνει ἡ ψυχὴ σου νὰ χορτάσῃ.

Τότε ἀσημένια γίνεται κα' ἡ σκόνη
τοῦ δρόμου, ποὺ μακριὰ λαμποκοπάει,
στὸν οὐρανὸ σου, Θεέ μου, νὰ μᾶς πᾶῃ!

ΙΣΚΙΟΥΣ ΤΟ ΒΡΑΔΥ...

Ἴσκιους τὸ βράδυ, δράματα γεμᾶτο,
στὴν κάμαρά μου ἀπλώνει, μεγαλώνει
κα' ἀπ' τ' ἀνοιχτὸ παράθυρο φτερώνει
καὶ πᾶει ἡ ψυχὴ μου σκιὰ στὸ πέλαο κάτω.

Τοῦ ὀνείρου μου τὴ βάρκα τὴν κυκλώνει
τῆς ἐρημιᾶς τὸ πνεῦμα. Καὶ δροσᾶτο
τ' ἄερί ποὺ τὴν σπρώχνει. Καὶ στοιχειώνει
τ' ἄσπρο πανί, στὴ νύχτα, τὸ τριζᾶτο...

Καὶ νά! στὴν πλόρη ἐπάνω καθισμένα
τῆς νεότητος τὰ φαντάσματα, ἓνα πλῆθος
ποὺ μὲ κοιτάει μὲ μάτια λυπημένα,

σὰν τ' ἄστρα ποὺ τρεμίζουνε στὸ βῦθος
τῆς θάλασσας, - φαντάσματα θλιμμένα
ποὺ τὰ κοιτᾶω μὲ μάτια λυπημένα.

ΤΑ ΣΤΑΧΥΑ

Ζεστή, καλοκαιριάτικη εἶναι ἡ ἡμέρα,
στὸ κάμα τὰ βουνὰ θολὰ κα' ἀχνίζουν·
κα' ἐπάνω ἀπ' τὰ χωράφια τιτιβίζουν
ξανθοὶ οἱ κορυδαλοὶ στὸν πρῶτον αἰθέρα.

Τὰ στάχυα μεστομένα κοματίζουν
ὠκεανὸς στὸν κάμπο πέφα ὡς πέφα,
θροσοῦν, ἀνασηκώνονται, λυγίζουν
στὸ χουσοφῶς, στὸ χᾶϊδεμα τοῦ ἀγέρα.

Κ' ἡ μαύρη σιλουέττα ἐνὸς ξωτιάρι,
ψηλὴ, λιγνὴ, ἀνεπάντεχη στὴν ὥρα,
περνάει μὲς' ἀπ' τὰ στάχυα, ἀπ' τὸ σιτάρι.

Σὰν τὸν ψαρῶ ποὺ γλύτωσε ἀπ' τὴ μπόρα
καὶ νικητῆς, στὴ βάρκα του ποὺ ἀσπρίζει,
μὲ τοῦ νεροῦ τὸ ἀνέβασμα γυρᾶει! . . .

ΑΝΕΜΟΜΥΛΟΙ

Σὲ μιὰ βουνοκορφῇ, γιγαντοῖμένοι
τρεῖς μύλοι, ποὺ ὄλο στρέφουν τὰ φτερά τους,
στὸν οὐρανὸ θαρρεῖς κα' εἶναι γραμμένοι
καὶ στὸ λιμάνι σέρνεται ἡ σκιά τους . . .

Κι' ὅταν γλυκὸ τὸ βράδυ κατεβαίνει,
κα' οἱ γλᾶροι φτερουγοῦν ὀλόγυρά τους,
στὸ σύθαμπο σκουραίνει ἡ ζωγραφιά τους
κα' εἶναι σὰν πύργοι ἀνάεροι, στοιχειωμένοι,

ποὺ σὰ φαντάσματ' ἄσπρα μπανοβγαίνουν
οἱ μυλωνάδες. — Πνέει τ' ἄερί, δίνει
στ' ἄσπρα φτερά τρεμοῦλες ποὺ πληθαίνουν.

Πότε σὰ χέρια δέονται ὑψωμένα
παρηγοριὰ ζητώντας καὶ γαλήνη,
καὶ πότε πέφτουν κάτω ἀπελπισμένα!

και πυρπολούσε ακόμη σφοδρότερα την ψυχή εκείνη πού ήθελε νά κατευνάη τὸ πάθος μὲ τὴ σκέψη. Ἦταν ὁ Διονύσιος, μὴν ὑποφέροντας πιά νά μιλή μονάχος μὲ τὸν ἑαυτὸ του, φώνηξε στὸ θάλαμό του τὸν Λεωνά. Αὐτὸς μόντεψε ἀμέσως τὴν αἰτία καμιάθηκε ἕμως τὸν ἀνήξερο και ρήτησε τάχα μὲ ἀνησυχία:

— Γιατί ἀγρυπνᾷς, κύριέ μου; Μήπως δὲ σάφινει πάλι νά κοιμηθῆς ἢ λύπη γιὰ τὴν πεθαμένη σου γυναίκα;

— Γιὰ γυναίκα πάλι ἀγρυπνῶ, ἀποκρί-

θηκε ὁ Διονύσιος, μὰ ὄχι πιά γιὰ πεθαμένη. Ἀπὸ σένα δὲν πρέπει νά κρύβω τίποτα, γιατί ξέρω τὴν πίστη και τὴν ἀγάπη σου. Ἄχ, μὲ κατὰστρεφες, Λεωνά! Ἐσύ ἔσαι ὁ αἷτιος τῶν κακῶν μου! Ἐμπασες τὴ φωτιά στὸ σπῆτι μου ἢ, νά πῶ καλύτερα, στὴν ψυχή μου. Μὲ στενοχωρεῖ πολὺ τὸ μυστήριό πού σκεπάζει αὐτὴ τὴ γυναίκα. Θὰ μού πῆς πάλι τὸ πα-

ραμύθι σου γιὰ τὸν ἔμπορο τὸ φτερωτό, πού οὔτε ἀπὸ πού ἦρθε οὔτε κατὰ πού πήγε ξέρεις. Μὰ ἔταν ἔχει κανεὶς νά πουλήσῃ τέτοια ὁμορφιά, τὴν παζαρεύει στὴν ἐρημιὰ και δίνει γιὰ ἓνα τάλαντο γυναίκα πού θῆξιζε χιλία: Κάποιος θαίμονας σὲ ξεγέλασε. Γιὰ πρόσεξε, σὲ παρακαλῶ, και θυμήσου καλύτερα: Ποιὸν εἶδες; μὲ ποιὸν μίλησες; Πές μου τὴν ἀλήθεια: εἶδες ἐσὺ κανένα πλοῖο ἐδῶ;

— Δὲν εἶδα, κύριέ μου, μόνο τάκουσα.

— Τότε λοιπὸν κάποια Νύμφη ἢ Νεραΐδα θὰ βγήκε ἀπ' τὴ θάλασσα. Γιατί κι' οἱ θεοὶ καμμιά φορά αἰσθάνονται τὴν ἀνάγκη νά ἐπικοινωνήσουν μὲ ἀνθρώπους.

Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο ἤθελε ὁ Διονύσιος νά πείθει ἀκόμα τὸν ἑαυτὸ του και νά ἐπιμένει στὴν πρῶτη του ἰδέα πῶς ἢ Καλλιρρόη δὲν ἦταν γυναίκα θνητή. Κι' ὁ Λεωνάς, γιὰ νά τὸν εὐχαριστήσῃ, τοῦ εἶπε:

— Ἄς μὴν πολυσκοιζόμεσθε τώρα τί

εἶναι και τί δὲν εἶναι. Μόνο πρόσταξέ με, ἀν θέλῃς, νά σοῦ τὴ φέρω ἐδῶ. Αὐτὸ δὲν πρέπει νά σὲ στενοχωρεῖ καθόλου. Ὁ Ἔρωτας σὲ κρατεῖ στὴν ἐξουσία του και, ἔτι νά κάμῃς, θὰ εἶσαι δικαιολογημένος.

— Ἀδύνατο νά κάμω τέτοιο πρᾶγμα, φώναξε ὁ Διονύσιος, πρὶν μάθω ποιά εἶναι κι' ἀπὸ πού ἦρθε. Ἰὸ πρῶτ' λοιπὸν θὰ τὸ μάθω ἀπὸ τὴν ἴδια. Ἀλλὰ μὴ μὲ τὴ φέρῃς ἐδῶ, μὴν ὑποπτευθεῖν τίποτα σοβαρότερο. Στὸ ναὸ πού τὴν πρωτόειδα, ἐκεῖ θέλω νά τῆς μιλήσω.

Ἔτσι ἀποφάσισε ὁ Διονύσιος. Και τὴν ἄλλη μέρα πήρε μαζί του τοὺς φίλους του και τοὺς πιδ πιστοὺς του ἀνθρώπους, γιὰ νᾶχῃ και μάρτυρες, και πήγε στὸ ναὸ τῆς θεᾶς. Ντύθηκε μάλιστα και στολισθηκε σὰ νά πήγαινε σ' ἐρωμένη. (Ἦταν κι' ὁμορφος ἄντρας, ψηλὸς και καλοθῶρητος). Ὁ Λεωνάς πάλι πήρε τὴν Πλαγγόνα και τίς ἄλλες δηπρέτριες τῆς

Καλλιρρόης, πήγε στὴν κατοικία τῆς και τῆς εἶπε:

— Ὁ Διονύσιος εἶναι πολὺ σωστός και δίκαιος ἀνθρώπος. Θέλει νά μάθῃ ποιά εἶσαι. Πάμε λοιπὸν στὸ ναὸ, νά τοῦ πῆς δλη τὴν ἀλήθεια. Νά μὴ φοβηθῆς καθόλου. Ὅποια βοήθεια σοῦ ἀξίζει, θὰ τὴν λάβῃς, φτάνει νά τοῦ μιλήσῃς ξάστερα και νά μὴν τοῦ κρύψῃς τίποτα. Αὐτὸ θὰ τὸν κάνῃ ἀκόμα πιδ καλὸ κι' ἐσπλαχνο σὲ σένα.

Ἡ Καλλιρρόη τὸν ἀκολούθησε, ὄχι βέβαια μ' δλη τῆς τῆ θέληση, μὰ μὲ ἀρκετὸ θάρρος ἀφοῦ ἄκουσε πῶς ἢ συνομιλία θὰ γινόταν στὸ ναὸ.

Ἄμα ἔφθασ' ἐκεῖ, τὴ θαύμασαν πάλι ὄλοι και γιὰ κάμψωση ὦρα δὲ μίλησε κανεὶς. Ἐπιτέλους, μέσα στὴ σιωπὴ και στὴν ἔκσταση, ὁ Διονύσιος εἶπε:

— Γιὰ δικά μου, γυναίκα, τὰ γνωρίζεις ὄλα. Εἶμαι ὁ Διονύσιος, πρῶτος ἀνάμεσα στοὺς Μιλησίους και σχεδὸν σ' ὄλους τοὺς

Ἴωνες, ξακουστὸς γιὰ τὴν εὐσέβεια και τὴ φιλανθρωπία μου. Πρέπει λοιπὸν νά μάθῃς και μεις τὰ δικά σου. Εἶναι ἀλήθεια, καθὼς εἶπαν αὐτοὶ πού σ' ἔφεραν ἐδῶ, πῶς εἶσαι Συδκρίτισσα και τάχα ἢ κυρά σου σὲ πούλησε ἀπὸ ζήλεια:

— Ὅχι, ἀποκρίθηκε σιγὰ ἢ Καλλιρρόη, κοκκινίζοντας και σκύδοντας τὸ κεφάλι. Ἐγὼ πρῶτη φορά πουλήθηκα ἐδῶ, οὔτε Συδκρη εἶδα ποτέ μου.

— Δὲν σοῦ τῶλεγα, εἶπε τότε ὁ Διονύσιος γυρίζοντας στὸ Λεωνά, πῶς αὐτὴ δὲν εἶναι δούλη; Ἐγὼ μάλιστα μαντεύω πῶς εἶναι κι' ἀρχοντοπούλα.

Και στὴν Καλλιρρόη:

— Πές μου τα, γυναίκα, ὄλα, και πρῶτα-πρῶτα τὸνομά σου.

— Καλλιρρόη, ἀποκρίθηκε κελνή και ὠπασε.

Κι' ἐπειδὴ ὁ Διονύσιος, πού τοῦ ἄρεσε και τὸνομα, τὴν παρακαλοῦσε πολὺ νά μιλήσῃ, ἢ Καλλιρρόη ξανάπε:

— Σὲ ἰκετεύω, ἄφησέ με ν' ἀποσιωπήσω τὴν τύχη μου. Στὴν ἀρχὴ ἦταν σὰν ὄνειρο και σὰν παραμύθι: μὰ τώρα κατάντησα ὅπως μὲ βλέπεις, σκλάβα στὴν ξενιτειά.

Γὰ εἶπε κλαίγοντας, ἀν και προσπάθησε νά κρατηθῇ. Δάκρυσε κι' ὁ Διονύσιος, βλέποντας τὰ δάκρυα νά βρέχουν τὰ ὠραία τῆς μάγουλα: δάκρυσαν κι' οἱ παρόντες ὄλοι. Κι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ πρόσωπο τῆς Ἄφραδίτης φάνηκε πιδ σκυθρωπὸ.

Ὁ Διονύσιος ἐπέμεινε περισσότερο.

— Διηγῆσού μου, Καλλιρρόη, τὴ ζωὴ σου, τὴν παρακάλεσε, σοῦ τὸ ζητῶ γιὰ χάρη μεγάλη. Δὲ θὰ μιλήσῃς σὲ ξένο, γιατί ὄπάρχει και συγγένεια ψυχῶν. Και μὴ φοβηθῆς, οὔτε ἀν ἔχεις κανεὶ κανένα κακό.

— Μὴ μὲ βρίζῃς, ἀποκρίθηκε μὲ ἀγανάκτηση τώρα ἢ Καλλιρρόη και κανένα κακό δὲν ξέρω νᾶκανα στὴ ζωὴ μου! Ἐπειδὴ ὁμοῦς τὰ περασμένα μου εἶναι πολὺ λαμπρότερ' ἀπὸ τὰ τωρινά μου, ἔδῃ

θαῖελα νά φανῶ φαντασμένη, οὔτε νά κατηγορηθῶ πῶς λέω ἀπίστευτα σὲ ἀνθρώπους πού δὲ μὲ ξέρουν. Γιατί τὰ τωρινά μου κάθε ἄλλο παρά νά μαρτυροῦν τὰ περασμένα μου!

— Καταλαβαίνω τώρα πιά κι' ἄς μὴ μιλήξῃς, εἶπε μὲ θαυμασμό ὁ Διονύσιος. Μίλησε ὁμοῦς ἄφοβα. Ποτέ δὲν θὰ πῆς γιὰ τὸν ἑαυτὸ σου τίποτα μεγαλύτερο και λαμπρότερο ἀπ' ὅ,τι βλέπουμε. Και τὸ πιδ ἀπίστευτο διήγημα ἦἔταν γιὰ σένα πιστευτὸ!

Τότε μόνο ἢ Καλλιρρόη ἀποφάσισε νά διηγηθῇ τὴ ζωὴ τῆς. Κι' ἄρχισε:

— Ἐγὼ εἶμαι θυγατέρα τοῦ Ἑρμοκράτη, τοῦ στρατηγοῦ τῶν Συρακουσίων. Μιά μέρα, ἀπὸ ἓνα πένσιμο, ἐμειν' ἀναίσθητη κι' οἱ γονεῖς μου μὲ πήραν γιὰ νεκρὴ και μ' ἔθαψαν βασιλικά. Ταφογδύτες ὁμοῦς ἔσπασαν τὸν τάφο μου, μὲ βρήκαν και μένα κει-μέσα ζωντανή, μ' ἔφεραν ἐδῶ μὲ τὸ πλοῖο τους, κι' ὁ Θήρωνας, ὁ ἀρχηγός τους, μὲ πούλησε στὸ Λεωνά.

(Ὅλα τὰ εἶπε μόνο γιὰ Χαιρέα δὲν μίλησε καθόλου. Κι' ἐξακολούθησε:)

— Ἀλλὰ σὲ ἰκετεύω, Διονύσιε, ἀφοῦ εἶσαι Ἑλληνας και, καθὼς ἀκούω, τόσο ὑπέροχος ἀνθρώπος, μὴ φανῆς και σὺ ὁμοῦς μὲ τοὺς ταφογδύτες και μὴ μὲ στερήσῃς τὴν πατρίδα μου και τοὺς συγγενεῖς μου. Εἶσαι πλούσιος και δὲ θὰ σοῦ στοίχιζε τίποτα νά μ' ἐλευθερώσῃς. Ἐπειτα, ἀν μὲ δώσῃς πίσω στὸν πατέρα μου, δὲν θὰ χάσῃς τὰ χρήματα πού πλήρωσες γιὰ μένα: ὁ Ἑρμοκράτης δὲν εἶναι ἀχάριστος. Πῶς θαυμάζουμε κι' ἀγαποῦμε ὄλοι τὸν Ἀλκίνοο, πού ἔστειλε στὴν πατρίδα του τὸν ξένο ἰκέτη; Σὲ ἰκετεύω κι' ἐγὼ. Σῶσε με! Ἄν δὲν μπορῶ πιά νά ζῶ ἐλεύθερη καθὼς γεννήθηκα, καλύτερα νά πεθάνω.

Μετάφρ. Χ.

(Ἀκολουθεῖ)

μερὶς καὶ ἄλλο τὸ δεκαπενθήμερον λογοτεχνικῶν περιοδικῶν. Οὐδε σύγχυσις χωρεῖ, οὔτε ανταγωνισμὸς οὐδεδύοτε. Καὶ ἀλλῶς «Ἐστία» θὰ εἴχαμεν ἐκ τοῦ νόμου τὸ δικαίωμα νὰ ὀνομάσωμεν τὸ περιοδικὸν μας· πόσο μᾶλλον «Νέα Ἐστία». Τοῦτο ἄλλοτε ἀποτελεῖ τόσο μακρὰν καὶ παγκόσμιον συνήθειαν, ὥστε δὲν ὑπάρχει σχεδὸν τίτλος πού νὰ μὴ τὸν χρησιμοποιοῦν δὴ καὶ τρία, ὁμοειδῆ πολλὰς, δημοσιεύματα, μὲ τὴν προσθήκην ἐνὸς ἐπιθέτου πρὸς διαστολήν. Ἄρκει μόνον νὰ ἐνθυμίσωμεν τὴν «Nouvelle Revue» καὶ τὴν «Revue... Nouvelle», καὶ τὰ δύο περιοδικὰ ἐκδιδόμενα εἰ, τὸ Παρίσι!

Αὐτὰ ὡς πρὸς τὸ νομικόν, τὸ τυπικόν δικαίωμα. Τὸ ἠθικόν ὅμως εἶναι ἀκόμη πλέον ἰσχυρὸν καὶ ἀπαραβίαστον. Διότι ὀνομάζοντες τὸ περιοδικὸν τοῦτο «Νέα Ἐστία», δὲν εἴχαμεν ποσῶς ὑπ' ὄψει τὴν ἐφημερίδα, ἀλλὰ τὸ περιοδικὸν «Ἐστία», τὸ ὁποῖον ἡμεῖς ἄλλοτε καὶ συνετάξαμεν, καὶ διευθύνσαμεν, καὶ ἐξεδώσαμεν. Ἀπὸ τοῦτο καὶ τὸ κατὰ τὸν νόμον ἐκδότου μας κ. Κολλάρου ὀνομάζεται ἀκόμη «Βιβλιοπωλεῖον τῆς Ἐστίας». Θέλοντες νὰ ἐπαναφέρωμεν εἰς τὴν πνευματικὴν ζωὴν τὴν ἰδέαν τὴν ὁποῖαν ἐξεπροσώπη ἡ παλαιὰ μας ἐκείνη «Ἐστία», ἰδρύσαμεν ἕνα νέον περιοδικὸν μὲ τὸ ἴδιον σχεδὸν πρόγραμμα, μὲ τὴν ἴδιαν κατεύθυνσιν καὶ μὲ τὸν ἴδιον τίτλον.

Τοῦτο ἐξηγήσαμεν διὰ μακρῶν καὶ εἰς τὴν Ἀγγελίαν μας. Ἐν ἑκείνῃ δὲν προὔπηρχε τὸ περιοδικὸν ἐκεῖνο, ἀλλὰ μόνον ἡ ἐφημερίς «Ἐστία», ποτὲ βέβαια δὲν θὰ μᾶς ἤρχετο ἡ ἰδέα νὰ ὀνομάσωμεν τὸ περιοδικὸν μας «Νέα Ἐστία», ὅπως, δὲν θὰ ἐσυλλογίζομεθα νὰ τὸ ὀνομάσωμεν καὶ «Νέον Σκρίπ», «Νέον Ἐμπρός» ἢ «Νέον Ἔθνος».

Ἄλλ' ἡ ἐφημερίς «Ἐστία» δὲν λογαριάζει, φαίνεται, οὔτε ἠθικὰ οὔτε νομικὰ δικαιώματα τοῦ ἄλλου, ὅταν φαντάζεται ὅτι εἶναι δυνατόν νὰ ὑποστή καὶ τὴν ἐλαχίστην βλάβην. Ὁ ἀντικρουδός της, ὁ ὁποῖος θέλει τυχόν νὰ ὑψώσῃ τὸ σπῆναι του καὶ νὰ τῆς ἀποκρύψῃ ὅλην τὴν θέαν, εἶναι δι' αὐτὴν παράνομος σφετεριστὴς καὶ καταπατητὴς τῶν ἰσχυρότερων της δικαιωμάτων! Καὶ ὅμως ἀσυγκρίτως φραντᾶστικώτερα θὰ ἦτο ἡ βλάβη τῆς «Ἐστίας» ἀπὸ τὴν συνύπαρξιν εἰς τὸν ἀπέραντον κόσμον ἐνὸς περιοδικοῦ μὲ τὸν ἴδιον τίτλον, παρ' ἀπὸ τὴν ἀνοικοδόμησιν ἐπὶ τοῦ ἀντικρουοῦ της οὐρανοῦ. Διότι τί πραγματικῶς ἐφοβήθη ἡ «Ἐστία» μὴ ζημιωθῆ ἀπὸ τὸ περιοδικὸν μας; Δὲν τὴν θεωροῦμεν τόσο ἀρετὴν ὥστε νὰ πιστεύῃ ὅτι θὰ ἴσχυροῦσε ν' ἀπατηθῆ ἐκ τοῦ τίτλου ἔστω κ' ἕνας μόνον ἀγοραστής, ὥστε ἀντὶ τῆς βραδυφθῆς ἐφημερίδος του νὰ πάρῃ ἐν δεκαπενθήμερον... βιβλίον! Ἐκεῖνο πού ἐφοβήθη καὶ ἄς μὴ τ' ὀμολογῆ, εἶναι κάποια μείωσις τῆς ἐπιβολῆς καὶ τοῦ γόητρον της. Ἄλλὰ πόσον ἀδίκως! Οἰαδῆποτε καὶ ἂν εἶναι ἡ περιωπὴ ἐνὸς λογοτεχνικοῦ περιοδικοῦ, μία πολιτικὴ ἐφημερίς, μὲ τ' ἀναμφισβήτητα μάλιστα προσόντα τῆς «Ἐστίας», εἰς τὴν κοινωνίαν μας, ἔχει πάντοτε τὴν ὑπεροχὴν. Θὰ ἐβλάπτετο ἴσως μόνον, ἂν ἔφερε τὸ ἴδιον ὄνομα ἕνα περιοδικὸν τοῦ σωροῦ καὶ τοῦ δρό-

μου, μὲ τὸ ὁποῖον κάποιος ἀδαὴς θὰ ἴσχυροῦσε νὰ νομίσῃ ὅτι ἔχει σχέση. Ἄλλὰ, ὅπως τὸ ἔβρανοντοφώνησε μίαν ἡμέραν ἡ Κα Σοφία Σπανοῦδη, πού ὡς γνωστὸν δὲν χωνεύει τὰ παράξενα, τὸ νὰ ὑπάρξῃ ὁμώνυμὸν τῆς περιοδικῶν σάν αὐτὸ, δὲν τῆς κάμνει παρά τιμὴν.

Αὐτὴ, δυστυχῶς διὰ τὴν «Ἐστίαν», εἶναι ἡ μόνη ἀλήθεια. Καὶ λέγομεν δυστυχῶς, διότι ἂν τῆς ἐμείωσε τίποτε ὡς τώρα τὸ γόητρον καὶ τὴν ἐξέθεσε εἰς τὴν κοινὴν γνώμην, τὴν ὁποῖαν τόσο ἐυλαβεῖται, ἄς βεβαιωθῆ ἡ σερμὴ καὶ δικαία «Ἐστία», εἶναι αὐτὴ ἡ ἀδίκος δίκη πού μᾶς ἐκίνησε καὶ προπάντων αἱ χυδαῖαι ὕβρεις τὰς ὁποίας δὲν πιθεῖ νὰ ἐκτοξεύῃ ἐναντίον μας, ἀφάρτου μάλιστα τὴν ἔχουσε.

Ἄλλ' ἀδιαφοροῦμεν καὶ θ' ἀδιαφορήσωμεν. Μᾶς ἀρκεῖ ὅτι ὁ κόσμος γνωρίζει τώρα πλέον καλὰ, ποῖος εἰς αὐτὴν τὴν περίστασιν ἔχει δίκαιον καὶ ποῖος ἀδίκον.

Ἄποφεύγετε τὰς ἀπομιμήσεις.

Ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῶν «Παναθηναίων» καὶ μέχρι τῆς ἰδρύσεως τῆς «Νέας Ἐστίας», δὲν ὑπῆρχεν εἰς τὰς Ἀθήνας λογοτεχνικὸν περιοδικόν. Μόλις ἐφάνη ἡ «Νέα Ἐστία», διὰ τὴν ὁποῖαν ὁ τύπος κ' ὁ κόσμος ὁμόφωνοι εἶπαν ὅτι εἶναι ἐκεῖνο πού ἔλειπε κ' ἐκεῖνο πού ἐχρειάζετο, ἀμέσως, αὐθημερόν, λογοτεχνικὰ περιοδικὰ ἄρχισαν νὰ ξεφυτρῶνουν ἀπὸ παντοῦ. Ἰδὲν βία! Δὲν ἐπερίμεναν οὔτε κ' ἂν νὰ περάσῃ τὸ καλοκαίρι, ἢ «κατάλληλη» ἐποχὴ... Τὸ περίεργον εἶναι, ὅτι τὰ περιοδικὰ αὐτὰ, ἐνῶ θέλουν νὰ γνοῦσιν τὴν «Νέαν Ἐστία» καὶ δηλώνουν ἐξ ἀρχῆς ὅτι προβαίνουν κτλ. «ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἕνα περιοδικὸν τῆς προκοπῆς εἰς τὴν Ἑλλάδα», ὅλα τὴν μιμοῦνται καὶ τὴν ἀντιγράφουν! Πρόγραμμα, σχῆμα, ἀριθμὸς σελίδων, διάταξις, κατὰ ταξις, ὄροι συνδρομῆς, ὄροι διακοσμήσεως, τιμὴ τεύχους, μέχρι τοῦ ρυθμοῦ τῆς διακοσμῆσεως, μέχρι τῆς ἐλαχίστης λεπτομερείας, ὅλα τὰ ἴδια! Ἡμεῖς ἐσκέφθημεν, ἐλογαριάσαμεν, εἰργασθημεν, ἐκοπιήσαμεν νὰ δώσωμεν μίαν μορφήν καὶ οἱ κύριοι αὐτοὶ τὴν βάζουν τώρα στὸ γυαλί καὶ τὴν ἀντιγράφουν. Καὶ διὰ νὰ ἰδῆτε ἕως ποῦ φθάνει ἡ ἀπομίμησις, ἀρκεῖ νὰ εἰπώμεν ὅτι ἐν ἀπ' αὐτὰ τὰ περιοδικὰ ἐδήλωσεν εἰς τὴν Ἀγγελίαν του, πανομοιότυπον τῆς ἰδικῆς μας, ὅτι ἔχει διακοσίους συνεργάτας (ἄσους καὶ ἡμεῖς, οὔτε ἕνα ὀλιγώτερον!) ἐν ἄλλο δέ, διὰ νὰ ἔχη καὶ φιλολογικὸν ὄνομα εἰς τὸ ἐξώφυλλον του, (πῶς ἔχει ἡ «Νέα Ἐστία»;) συνεννοήθη μὲ γνωστότατον λόγιον καὶ τὸν ἔκαμε νὰ φηγοῦρῇ ὡς «διευθυντὴς», ἐνῶ πραγματικῶς θὰ διηύθυνε τόσο τὸ περιοδικὸν ἐκεῖνο, ὅσον διευθύνομεν καὶ ἡμεῖς τὴν Κοινωνίαν τῶν Ἐθνῶν.

Ἄλλ' ἐδῶ πλέον πρόκειται καὶ... περὶ στάχτης στὰ μάτια τοῦ κόσμου. Ὅσον διὰ τὴν ἄλλην ἀπομίμησιν, καὶ μὲν εἰς τὰ προγράμματα τῶν νεοφανῶν αὐτῶν περιοδικῶν ὑπάρχουν μερικαὶ «συμπληρώσεις» καὶ διαβάζονται μερικὰ λόγια τοῦ ἀέρος, — περὶ συστηματικώτερας π: χ: παρακολούθησεως τῶν κοινωνικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων, ἢ γενικῶς περὶ «κατευ-

θύνσεως», — τὸ βέβαιον ὅμως εἶναι ὅτι δὲν πρόκειται εἰμὴ περὶ ἀποκρίσεως λογοτεχνικῶν κυρίως περιοδικῶν, τὰ ὁποῖα, μετὰ τὴν ἰδρύσιν τῆς «Νέας Ἐστίας», φαίνονται νὰ... πλεονάζουν. Ὁ τόπος μας δὲν εἶναι δὲ καὶ τόσο μεγάλος ὥστε νὰ σηκώσῃ πολλὰ ὁμοειδῆ, καὶ μάλιστα αὐτοῦ τοῦ εἴδους... πολυτελείας. Ἐνα, πρὸς τὸ παρόν, ἦτο ὑπεραρκετόν. Κι' ἐνῶ αὐτοὶ οἱ κύριοι, ἂν πραγματικῶς ἐνδιεφερόμενοι, ἔπρεπε νὰ τὸ περιστοιχίσουν καὶ νὰ τὸ ὑποστηρίξουν, ἀπεναντίας ἐπιχειροῦν τώρα, μὲ τὸν ὁρατὸν τρόπον πού εἶπαμεν, — μιμοῦμενοι, ἀντιγράφοντες καὶ θολώνοντες τὰ νερά, — νὰ τὸ βλάψουν. Ἐνας μάλιστα τὸ λέγει καθαρά: «Βγάξω περιοδικὸ γιὰ νὰ πολεμήσω τὴν Νέα Ἐστία!» Ἄλλὰ γιατί, κύριε, νὰ τὴν πολεμήσῃς; εἶναι κακὴ; Τότε δὲν θὰ τὴν ἀντιγράφετε. εἶναι καλὴ; Τότε τί χρειάζεται κ' ἄλλη;

Ἐδῶ τὸ Κοινὸν δὲν ἀπατᾶται τόσο ἐυκόλα. εἰς μερικὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ πιθηκασειδῆ, ἔδωσεν ἤδη τὸ μάθημα πού τοῖς ἄξιζε. Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι θὰ τὸ δώσῃ καὶ εἰς τὰλλα. Ἡ «Νέα Ἐστία» δὲν πολεμεῖται ὅσον εὐκόλα νομίζουν. Διαθέτει τέτοια ὄργανα, καὶ προπάντων τέτοια ἠθικὰ κεφάλαια, πού αὐτοὶ οἱ κύριοι οὔτε τὰ ὄνειρεῦσθυσαν. Καὶ τὸ μεγαλύτερον της ἀποτελεῖ ἡ ἀγάπη αὐτοῦ τοῦ Κοινοῦ, τὸ ὁποῖον εἶναι πολὺ καλὰ εἰς θέαν νὰ διακρίνῃ τὸ γνήσιον ἀπὸ τὸ νόθον, τὸ σοβαρὸν ἀπὸ τὸ παιδαριώδες καὶ... τὸ πρωτότυπον ἀπὸ τὸ ἀντίγραφον.

Ἡ «τάξις» τῶν Λογοτεχνῶν

Ὁ κ. Π. Δ. Τ., εἰς τὰ «Ἠλύσια», ἐπεχείρησε νάνασκειν ὅσα ἐγράψαμεν ἐδῶ περὶ Λογοτεχνικοῦ Δημοτικισμοῦ. Ἐκτιμῶμεν καὶ συμπαθοῦμεν τὸν κ. Τ. διὰ τὸ αἰσθημα μὲ τὸ ὁποῖον ἔχει γράψῃ τόσα ὄρατα ποιήματα καὶ διηγήματα, ἀλλ' ἡ σκέψις του δὲν μᾶς φαίνεται τὸ ἴδιον γυμνασμένη. Ἀπὸ τὸ ἄρθρον μας ἐκεῖνο τουλάχιστον δὲν ἐνόησε τίποτε καὶ τὸ ἀντικρούει μὲ πράγματα ἄσχετα ὅλωνδιόλου, ὅπως εἶναι π. χ. ἡ μοῖρα τοῦ Κρουστάλλη ἢ τοῦ Ραφτοπούλου, ὡς νὰ εἴχαμε δηλαδὴ ἰσχυρισθῆ ὅτι κάθε λογοτέχνης εἶναι... καλομοίρης!

«Τάξις» λογοτεχνῶν, ἐκαναλαμβάνομεν, δὲν ὑπάρχει. Κάθε λογοτέχνης, ποιητὴς ἢ πεζογράφος, ἀνήκει κοινωνικῶς εἰς μίαν ἄλλην. Κατὰ βάθος, ἡ Λογοτεχνία δὲν εἶναι παρὰ ἑρασιτεχνία καὶ οἱ λογοτέχνη δὲν εἶναι παρὰ ἑρασιτέχνη. Ὅλοι ἔχουν ἡ περιουσίαν ἢ ἐν' ἄλλο ἐπάγγελμα, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ζοῦν (Πάλλης, Παλαμᾶς, Χόρν, Δελῆς, Δροσίνης, Βάρναλης καὶ καθ' ἑξῆς) καὶ γράφουν ὅταν ἔχουν κέφι, ἀδιάφορον ἂν μερικοὶ κερδίζουσιν κιόλα ἀπὸ τὰ λογοτεχνικὰ των ἔργα. Κι' ἐκεῖνο ἀκόμη πού «ζοῦν ἀπὸ τὴν πέννα των», διὰ νὰ ζήσουν δημοσιωγραφοῦν, (Νιρβάνας, Μελάς, Καμπάνης, Μωραϊτίνης κτλ.) ἐπομένως ἀνήκουν καὶ αὐτοὶ εἰς μίαν «τάξιν» ἄλλην. Ἀδύνατον νὰ συνταυτισθῆ ἡ ἰδαιτὴ ἢ φαινομενικὴ «τάξις» τῶν λογοτεχνῶν

μὲ τὰς τῶν ἄλλων ἐπαγγελματιῶν, χειρῶνάκτων ἢ προλεταρίων. εἶναι αὐτὴ ἡ φύσις τῆς Λογοτεχνίας, — κατὰ ἐντελὸς πνευματικῶν, ἀνώτερον, ἀριστοκρατικόν, ἀνταξίωρητον καὶ ἀφιλοκερδές, — πού κάμνει τὴν διαφορὰν. Ὅταν φθονεῖς τὰ πλοῦτη τοῦ τραπεζίτη, ὅταν κλαίγεις διὰ τὴν ἐκμετάλλευσιν ἐκδοτῶν, ὅταν, ἀντὶ νὰ τὸ κληθῆσαι, ἀγανακτεῖς ἐπειδὴ ἐπλούτισες ἄλλους μὲ τὴν ἐργασίαν σου, μὲ τὸ πνεῦμα σου, τότε δὲν εἶσαι Λογοτέχνης. Διὰ τοῦτο εἶπαμεν ἡ τάξις τῶν λογοτεχνῶν δὲν ἔχει σχέση μὲ τὴν «πάλην τῶν τάξεων». Ἄν μερικοὶ λογοτέχνη συμπαθοῦν ὡς κοινωνικοὶ ἄνθρωποι τὸν ἀγῶνα τῶν Κομμουνιστῶν, ἄλλοι ὅμως συμπαθοῦν τὴν ἄμνην τῆς ἀστικῆς κοινωνίας καὶ, — αὐτὰ εἶναι τὸ οὐσιώδες, — καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἀξίζουν κάθε τιμὴν ὅταν ἀξίζουν ὡς λογοτέχνη. Ἄλλοτε «κομμουνιστικὴ λογοτεχνία» δὲν ἴσχυροῦται. Ὁ κ. Κορδάτος, μ' ἐν' ἄρθρον του εἰς ἀλεξανδρινὸν περιοδικόν, ἔβαλεν εὐτυχῶς τὰ πράγματα εἰς τὴν θέσιν των. Ἡ σημερινὴ Λογοτεχνία δὲν εἶναι, λέγει, οὔτε εἴμπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλο, παρὰ ἀστικὴ. Κομμουνιστικὴ θὰ ὑπάρξῃ μόνον εἰς τὸ μέλλον, μετὰ τὴν κοινωνικὴν Ἐπανάστασιν καὶ μετὰ τὴν δικτατορίαν τοῦ Προλεταριάτου. «Χαρά στονε πού ξήσῃ νὰ τὰ ἰδῆ!» καθὼς ἔλεγε κ' ὁ μακαρίτης ὁ Λασκαράτος.

Ἐξεχωρίσαμεν τὸν Δημοτικισμὸν τῶν Λογοτεχνῶν ἀπὸ τὸν «κομμουνιστικόν» καὶ τὸν «οὐτοπιστικόν» τοῦ κ. Κορδάτου, διότι οὔτε οὐτοπιστικὸς εἶναι ὁ ἰδικός μας, οὔτε κομμουνιστικὸς. εἶναι λοιπὸν κάτι ἄλλο. Ὁ «Λογοτεχνικὸς Δημοτικισμὸς», ἀπλοῦστατα.

Η ΖΩΗ ΚΙ' ΟΙ ΙΔΕΕΣ ΣΤΟ ΠΑΡΙΣΙ

Τίς προάλλες πῆγα σὲ κάποιο πολὺ χαριετηριστικὸν χορὸν. Κι' εἶδα ἐπιτέλους κάτι πού ἐξάπαντος δὲν εἶναι γιὰ νὰ περάσῃ ποτὲ μὲ τὰλλα στήν πατρίδα μας: τὴ Γυμνότητα! Ἄλλὰ νὰ ἐξηγοῦμαστε. Δὲν πρόκειται γιὰ τὰ γνωστὰ ντεκολτέ, τολμηρὰ ἢ μετριώτερα, πού φηγοῦρῶν στοὺς διάφορους χορούς μας μὰ γιὰ τὴν γυμνότητα τὴν κυριολεκτικὴν, τὴν πῶ ὀρθόδοξον, τῆς ἀναδυομένης Ἀφροδίτης π. χ., ἢ γιὰ νὰ μὴν εἶμαι καθόλου ὑπερβολικός, τῆς Ἐῦας μὲ τ' ἀμπελόφυλλον, — ἐν' ἀμπελόφυλλο κ' αὐτὸ πολὺ-πολὺ περιορισμένο καὶ πού θάλειπε, ἂν δὲν τὸ πρόσφερε κάποιος ἐπίμονα ἢ ἄστυνομία. Ἐἰ μὰ γύμνια τόσο ἐλεύθερη καὶ τόσο δημόσια δὲν μεταφρασεῖται εὐκόλα δὲν τὴ σηκώνει κάθε κλίμα. Γιὰ φαντασθῆτε μὴ στιγμὴν νὰ γινόταν ἕνα τέτοιο πρᾶγμα στήν πατρίδα μας, στήν ἴδια δηλαδὴ τὴν γενέτειρα τῆς τιμῆς τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ πατέρα, τοῦ ξαδέλφου, τοῦ γαμπροῦ, τῆς τιμῆς τελοσπάντων ὅλων τῶν συγγενῶν καὶ φίλων! Τί χαλασίδος κόσμου! Δὲν θὰ ἔπρεπε πᾶ μόνον ἡ Κυβέρνησις, μὰ κ' ὁ Αὐκιβητὸς ὁλόκληρος θὰ κατακυλοῦσε καὶ θὰ σέγγονταν σὰ σεληνιαζόμενος δεσφίσης!

Καὶ κοιτάξα τὸ χορὸν — γιὰ νὰ τὸν κοιτάξουμε λιγάκι καὶ μαζί.

Πρόκειται για τον *Bal de la Horde*. 'Αποτελεί αυτός εν' από τα μεγαλύτερα γεγονότα της ζωής του όποιου αγγλοσάξονα, και στο Παρίσι μέσα, — στο Καρτιέ του Μονπαρνάζ ιδιαίτερα, — σίγουρα την στερεοποιήσανα άχρηστία του. Πίνει ο κύριος ένα έξιτο-ντρού στην ταράτσα της «Ροτόντας», συζητεί για την παραφροσύνη του Ουτρέλλο, ξαναλέει με τους καλύτερους λαρυγγισμούς του την τελευταία εθνολογία του Μιέρνιερ Σω, αντικρούει ένα γερο-μαγνό που σροτάγεται να του επαναλαμψάνη ότι ολόκληρο το σαιξπήρειο έργο τάζει γράφει μια γερμανίδα χορεύτρια, έρωμένη του λόρδου Βάζωνα — αυτά λένε, γιατί στο βάθος κ' οι δυο τους, καθώς κι όλοι οι άλλοι που στοιβάζονται γύρω στα μαρμάρινα τραπεζάκια, ώς πέρα εκεί στο τέλος του δρόμου, δεν συλλογιούνται παρά τί κοστούμι να βάλουν απόψε στον περίφημο μπάλω.

Και τί πράγμα είναι καιτι αυτή ή Horde; 'Τό βρίσκετε στο λεξικό σας. «'Ορδή» με τα όλα της! Κι ως πήρε χαρακτήρα επίσημου καλλιτεχνικού συνδέσμου, κι ως τρέχουν πίσω από τον πρόεδρό της, — έναν αγαθό και γέρο φιλόδημο που διάλεξε την ευθυμότερη φιλανθρωπία για να γλεντήσει τα υπολείποντα χρόνια του, — όλοι οι άτυποκοριτά του αμερικανικού τύπου να τον φωτογραφίσουν. "Ας της δώσουμε έναν όρισμό πιο ακριβολογημένο. «'Η 'Ορδή του Μονπαρνάζ»: ένα είδος παρηγορητικού συνεταιρισμού της κάθε άτυχίας, τού κάθε ζωγράφου κάθε τόπου, στην κάθε ώρα. Μάλιστα, στην κάθε ώρα! "Οποια στιγμή θές της ημέρας ή της νύχτας, πηγαίνεις στο καφε-νεϊο της «Ροτόντας», έδρα του συνεταιρισμού, βρίσκεις τον πρόεδρο ή τή γραμματέα, λές τα βάζοντά σου, σου λέν κ' εκείνοι τα δικιά τους και στο τέλος πίνεις κ' έναν καιρό χάρισμα. Για να πληρωθούν όλοι αυτοί οι καφέδες και μερικά ακόμη απαραίτητα έξοδα, δίνεται μια φορά το χρόνο ο χορός που είπαμε.

Φέτος, «θέμα» τού χορού είχε όρισθεί: «'Η 'Ορδή στα βάθη της θάλασσας», κι ο καθένας πιά έπρεπε να διαλέξη ανάλογα τή νύσση ή τή γδύση του. Βέβαια, τή δεύτερο έδέσποζε. Παντού χοροπηδαίσε ή γύμνια, κ' έτρεχε, κι ούρλιαζε, και τρέλαινε, και σκανδαλάει κι άναστατώνει τους σοβαρούς κοσμοπολίτες, εμπόρους, βιομήχανους κτλ., που χωρίς χωρίς-είχαν θρονιάσει στις πιο περίβλεπτες λόζες με τις γυναίκες, τους γιούς, μερικοί και με τις κόρες τους.

'Η αίθουσα τού πελώριου χορευτηρίου τού Μπιλλιέ, που χωρεί άνετα ως τρεις χιλιάδες άνθρωπους, κι' αυτή διακοσμημένη κατά πως τή ήθελε τή θέμα. 'Αλλά ή διακόσμηση της τόσο φουτουριστική, που αν ήθελες μπορούσες, φυσικά, να φαντασθής πως ήσουν στο βάθος της θάλασσας, με και στον Πύργο έπίσης τού "Αϊφελ. ή στην εκκλησία, ή στο φρενοκομείο, ή όπουδήποτε άλλο, ή και πουθενά. 'Η φαντασία σου είχε όλα τα δικαιώματα, χάρι στην υπεργενεο εριστική απόδοση τών όγκων και τών χρωμάτων, να ξαναφτιάση τή τριγυρινά κατά τή καπρίτσιο της, και κατά τή σαμπάνια που θά την πότιζες: Σέκ, ντεμι σέκ...

"Υστερ' από τή μεσάνυχτα, ο χορός άναψε και κόρωσε. 'Ο πρόεδρος της 'Ορδής, μασκαρωμένος με Ποσειδώνα, ένεκα... ή ύψηλή του θέση, έτρεχε από γκρούπο σε γκρούπο να δώσει ένα χεράκι στην τεχνική τού γλεντιού, μόλις τήβλεπε να μανδιάζη. 'Ετρεχε όσο δηλαδή μπορείς να τρέξης σύ βρίσκεσαι μέσα στο βάθος τού όκεανού. Και τόν ακολουθούσαν αμίλητες, άγέλαστες, κάτι γυναίκες πελώριες, — συμβολικές ψαρόβαρκες, υποθέτω.

Στό κέντρο της σάλας, μέσα από ένα κούρ-χορο στενά, και τή σημειώνει μια διπλή ντζάζ-μπάντ, κυκλοφορούσαν άκατάπαιστα τή σπασμωδικά ξευγαρόματα όλων τών ζωντανών ανθρώπων που είχαν χάσει τή συλλογικά, τή σπία και τις γυναίκες τους, με που είχαν βρει άσπύσο τή ρυθμό τού τσάρλεστον και τόν σφιγγανε και πολλαπλά τόν άγκαλιάζανε μεν τους φύγη!... 'Αστακοί, συναγρίδες, γλώσσες και στρείδια, και λαυράκια, κι' όλοι οι τρίτονες, κι' όλες οι σειρήνες τού Μπαϊζλιν είχαν συνθέσει τήν υποβρύχια τους μοίρα σε μιάν έξοφρενική αποθέωση της κάθε λόζας τους. 'Αποθέωση που τή σαξόφωνα την ξαπολούανε και τή τραβούσε μόνη της, ξαναγυροδύσε, καιμιάτιζε, καιμιάνδριζε, για να ολόκληρωθή σ' ένα νευρικότερο πηδο και να καταλήξη στους κόλπους τού πλησιέστερου σπαρέ. 'Τι γλέντι έχει να κάνει ο θεός, αν άληθεύει πως είναι πανταχού παρών!

Κάποια άλλα θαλασσινά, αυτά άξευγάρωτα και σά ναυαγισμένα, γυρεύανε τή νησί τή σωτήριο στα τραπεζάκια με τους φρακοφορημένους και καθόλου καλλιτέχνες θεατές' κάπως κωνεύανε να πατήσουνε στερία, με ένα κώμα από άλλες χορευτικές θεότητες, κοντομαλλούσες αυτές και με τή γυμνό κορμί τους βλαμμένο πράσινα, ένα κώμα ξόφρενης θηλυκότητας, τήν ίδια στιγμή πλημμυρούσε τρεχάλα τήν όποια άδεια θέση, και τή ναυάγια πετιόνταν πάλι πίσω στο βάθος, πίσω στην τελευταία γκαρνταρόμπα, όπου ξεπόσταινε ο Ποσειδώνας κουβεντιάζοντας με ένα μελαγχολικό 'Αμερικάνο, τή μοναδικό άπένταρο 'Αμερικάνο που είδε ο πλανήτης μας. 'Εκει κοντά σκυμμένοι, δυή συμπαιτριώτες του άρραινούσανε, με ένα είδος άτελειότητος λυγμού, τή όσα χώρεσε τή στομάχι τους άρότου είδε τήν Εύρώπη. 'Ο μελαγχολικός πήγε να τούς παρηγορήση, να τούς πη πως στον κόσμο αυτόν υπάρχουν και χειρότερα από τούτο που τούς συνέβαινε: οι καταστροφές τού Μισοσισιπι, οι σεισμοί της 'Ιαπωνίας, ή επανάσταση της Κίνας, ή ανεξήγητη άνάγκη να τρώς με φορά τουλάχιστο τήν μέρα, και τόσα άλλα...

"Όσο περνούσε ή ώρα, με τή χορό που δεν έλεγε να στεματήση, άρχισε ή ζέστη να γίνεται άνυπόφορη. 'Αδειάσανε μερικά τραπεζάκια, με καθόλου δέν λιγύστερε ή χλαλοή που ύψώνονταν ολόθε σάν πανικός χρηματιστηρίου, και τή κώμα της θηλυκότητας ούτε κι' αυτό έπαυε να καταποντίζει τις πρόθυμες άρσενικές συνεργασίες. Μονάχα ένας άντρας έμνε άχρησιμοποίητος. "Ανθρώπος πολύ ρεαλιστής μέσα σε

τέτοιας φανταζή περιβάλλον, είχε χερμάσει ολόκληρο στή μέση του με άραματιά ψάρια άληθινά και ψάρια... 'Εμπαινε σ' όλων τή μύτη, ψυχή δέν τόν πλησίαζε, και πέθαινε στα γέλια για τή κενό και δημιουργόσε σε με άκτινα τριών μέτρων.

Βλέποντας τή χλαλοή που γινόταν και και δέν πρέπει να τόν περιγράψω, με διπλανή μου κυρία, μεσόκοπη κ' έντελώς ντυμένη, ξεφώνησε άγγλικά: «'Τό ναίαι κανείς ζώο, δέν πειράζει' με τή ναίαι συνάμα κι' άνθρωπος, αυτό είναι τερατώδες!» 'Η κόρη της όμως δέν έάκουσε.

'Η κόρη της, — τύπος της μεταπολεμικής άειπαθίενου που άρραβωνιάστηκε με τή Φρόντ, — κοίταζε... 'Τήν πήρε μωροδιά ένας πανόψηλος θαλασσόλυκος, που ή ζέστα τόν είχε παλαβώσει, ήρθε έμπρός της κι' άρχισε να χορεύη ένα μενουέτο, με ένα μενουέτο έξαιρετικά άσυνήθιστο... Μαζεύτηκε κόσμος. 'Ελαιο και χειροχρητήματα και μπαζαρίσματα...

Παρόμοια έπεισόδια και πιο κάτω. Οι άνδρες κ' οι γυναίκες της 'Ορδής άρχισαν να έπιβουλεύονται τήν άρετή τών όμορφών τους, και τολμούσανε ναίαι... ντυμένοι. Πιάσανε χέρι χέρι, τούς περικύκλωσαν ξαφνικά και, χορεύοντας γύρω τριγύρω τους σάν άγριοι της 'Ιης τού Πυρός, ούρλιαζανε: «'Νά τούς γυμνώσουμε! να τούς γυμνώσουμε! έμπρός, μάρε, τσιτσιδι!» Κ' οι δύστηνοι φρακοφορημένοι ίκετεύανε να τούς λυπηθούνε, δείχνανε κάπου κάπου και τις γροθιές τους, με άδεια. Μέσα σ' αυτούς τούς πολιορκημένους, με στιγμή βρέθηκε κι' ο Φουζιτά, ο διάσημος ζωγράφος, ο γερασμένος αυτός έφηβος της 'Ιαπωνίας με τή δυή χρυσά σκουλαρίκια του. 'Τόν έπιασαν ένθ' χόρευε με μια άραπίνα, που ένθουσιάστηκε καθώς είδε να τού βγάξουν τή σαξάκι και να έτοιμάζονται για τή συνέχεια... Με επενέβη ή γυναίκα του, που ήταν λίγο παραπέρα, με ξανθή κι' ώραια άντρογυναίκα, κι' ο Φουζιτά τήν γλύτωσε.

'Οχι όμως κ' ένας άλλος, ένας πολύ έπίσημος 'Ισπανιόλος, που τόν είδαμε να τρέχη προς τή λαβιμπό με τή έσώρουγά του, πασιφανή. Κι' από κάθε μεριά ύψώνονταν οι φωνές: «'Νά τους γυμνώσουμε! να τούς γυμνώσουμε!»

Μ' άραγε, μέσα σ' όλο αυτό τή γλέντι, δέν είχε κανένα πατριώτη μας; Πήγα να φέρω ένα γύρο, να έξερευνήσω τή έθνη ως που να βρω τή δική μας. Και δέν χρειάστηκε να γυρέψω πολύ. Στο πρώτο τετράγωνο άκουσα κουβέντες και φωνές με τήν προφορά της μητρικής μας. Μια ολόκληρη παρέα. 'Ηλικιωμένοι, χωρίς καιμιά γυναίκα, και με τή μονούλά τους ξιφουλκωμένα. 'Τό δίχως άλλο «πρώην πληροξούσιο» όλοι τους, με κάτι φροδία, με κάτι δαχτυλίδια μέγκλες. Και τί κάνανε; δέν μαντεύετε τί κανανε μέσα στο τόσο ζέσπασμα της νιάτης; Μαλώ-νανε! 'Εχαν θυμηθεί κι' αυτοί οι άνθρωποι τή νιάτα τους και μαλώνανε όπως και τότε που είταν νέοι. Μαλώνανε, ίδια κι' άπαράλλαχτα άπως και τότε. Τι άλλο να θυμηθούνε; Και πέρασα.

'Εμπρός μου, πίσω μου, έξακολουθούσε να ξετυλίγεται ή παρέλαση της γυμνότητας. Πα-

ρέλαση τών μοντέρνων που έμπνέουν εκείνους τούς «κυβισμούς» της κακής ώρας, στή σύγχρονη γλυπτική. Τι έκκεντρικές γωνίες, θεέ μου, και πόσο πολυειδείς! 'Αγριευόμουν. Μέσα στην ποικιλία τού ένσαρκωμένου αυτού μοντερνισμού, μερικά ώρισμένα μέρη τών γυναικείων κορμιών λόνανε τή άλυτο πρόβλημα: τετραγωνίζανε και τούς στρογγυλότερους κύκλους που είχανε γυροίσει οι πατέρες μας.

Σήμερονε. Στή σηνούλα τού χορευτηρίου μοιράσθηκαν τή βραβεία τών γυμνών, κι' όπως σε κάθε άπονομή βραβείων, σημειωθήκανε κάποιες άδικίες. Μια από τις άδικημένες γύρισε προς τή κοινότητα και τού άπηθύνη κάποια χειρονομία, που άσθενέστατα μπορεί να τήν άποδώση στη γλώσσα μας ή μούντζα. 'Αλλά τί μουντζα, παλώρια.

Διαλύθηκε τέλος ο κόσμος για να ξαναβρεθή όλος μαζί στο καφενεϊο της «Ροτόντας». 'Εκει οι πιστοί ελίθησαν με τή μούτρα στις τυρόσους και κατόπι με έχοντας ούτε δύναμη ούτε θέση για τούς άρραβωνισμένους έλιγμούς τού τσάρλεστον, δώσανε δρόμο στο τραγούδι Βαλέντιες, Μόν 'Τζαρί, Βαλαντίες, Βιολεττέρες κι' ότι άλλο κατασκευάσαν οι χορευτικές οιστρολασίες τών πέντε ήπειρών μας. Χίλια στόματα άγρυπνιασμένα, πάντα πεινασμένα και μελομανή, ύμνούσανε τόν πλάστη της 'Ορδής.

Βγήκαμε να φύγουμε. 'Ο ήλιος καιτι έφτανε στον όρίζοντα. 'Τόν σεργιανίζαμε, παλεύοντας άνέμεσα στή νύσση και στή γρίπη που, με τή πρώτο φύσημα της αύγης, άρχισαν να κνέουν στή γή τού Μονπαρνάζ.

Μά ξεχάσα τή σπουδαιότερο: όλο αυτό τή ραβάντι τή πήρανε στον κινηματογράφο' σε λίγο θάναί έτοιμο τή φιλμ, έξάπαντος θά τή παίξουνε στην 'Αθήνα και θά διαπιστώσετε πως ο λόγος μου ή άλήθεια έστίν. Ναι, θά τούς ιδήτε κι' εκείνους που μαλώνουν έπειδή θυμούνται τή νιάτα τους...

Παρίσι, 15--5--27.

Φ. Κ.

Η ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΓΑΛΛΙΑ

«'Νύχτα και 'Ημέρα»

Αυτός είναι ο τίτλος τού νέου μυθιστορηματος τού Μαρτέν Μορίς, που έξεδόθη από τή Ν. R. F. 'Τό έργο αυτό δέν φεύγει από τή γραμμή της παραδόσεως τού γαλλικού μυθιστορηματος, με όλο που ο συγγραφέας του προσπαθεί να είναι όσο μπορεί περισσότερο μοντέρνος. 'Ος θέμα του έχει έναν άντρα που παλαίει μεταξύ ενός έρωτος και μιας επιθυμίας έξ ίσον ισχυρών. Είναι δηλαδή ή αιωνία σύγκρουση τού αισθήματος και της σάρκας υπό τήν άπλούστερη της ίσως μορφή.

"Αν τή έσωτερικό μυθιστορημα, που είναι άσφαλώς τή άπόσταγμα της γαλλικής τέχνης, δέν είναι προορισμένο να έκτοπισθί από τις ακαδημαϊκές παλλιλλογίες, τότε μυθιστορηματα σάν τή «'Νύχτα και ήμέρα» μάς παρουσιάζουν φανερά τούς δρόμους που πρέπει να πά-

ρει για ν' αναθεωρήσει, δρόμους προς τη μυστική ζωή του άνδρος και της γυναίκας, τους οποίους η λογοτεχνία δεν πρέπει να εγκαταλείψει στην φιλοσοφία μόνο και στην κλινική. Μ. Π.

«Η Βυζαντινή και Φραγκική Έλλάς»

Με τον άνωτέρω τίτλο εξέδωθε υπό του Παρισινού Έκδοτικού οίκου «L' Art Grec» πολυτελέστατο βιβλίο από δώδεκα υδατογραφίες του γνωστού Έλληνα ζωγράφου κ. Α. Κογεβίνα, με έκτενη πρόλογο του κ. Γκαμπριέλ Μιλλέ, καθηγητού στο Καλλέγιο της Γαλλίας.

Ο κ. Μιλλέ αναλύει λεπτομερώς στον πρόλογο του τα τοπία του ζωγράφου και αποδεικνύει το Βυζάντιο ως άπυθμείας κληρονομία του αρχαίου Έλληνισμού, ενώ ο κ. Κογεβίνας, στις επιτυχίες και εμπνευσμένες συνθέσεις του, μας παρουσιάζει διάφορες αναμνήσεις της μεσαιωνικής Ελλάδος, λιγότερο γνωστές ίσως, μα όχι και λιγότερο ενδιαφέρουσες, από της αρχαίας.

Το βιβλίο αυτό, λόγω της εξαιρετικής πολυτελείας του, στοιχίζει αντί 626 γαλ. φράγκα. Η έκδοσίς του σε Γιαπωνέζικο αυτοκρατορικό χαρτί, των 1500 φρ., εξαντλήθηκε. Μ. Π.

Η μόδα των βιογραφιών.

Από πέρσι, με την αναγγελία του έορτασμού των μεγάλων επέτειών του Ρομαντισμού, νέα νέα φιλολογική — ως την ποιητική — μόδα παρουσιάσθηκε στη Γαλλία: διάφοροι συγγραφείς και ποιηταί από τους γνωστότερους έχουν πέσει με τα μούτρα στο γράψιμο βιογραφιών μεγάλων ανδρών όχι μόνο του περασμένου αιώνα αλλά και των προγενεστέρων, τις οποίες δεν προσφταίνουν να εκδίδουν οι διάφοροι οίκοι, γιατί η μόδα αυτή έπιασε. Στις βιογραφίες αυτές, γραμμένες πά μυστιστορήματα με βάση τη ζωή και τους διαφόρους θρύλους που πλάσθηκαν γύρω από τους μεγάλους, δεν συμπεριλαμβάνονται μόνο ποιηταί και καλλιτέχναι, αλλά και κάθε άλλη εκδήλωση της ανθρωπίνης μεγαλοφυΐας ή δυναμικότητας στους διαφόρους κλάδους. Έτσι έχουμε, δίπλα στη βιογραφία του Μπωντλαίρ και του Ρεμπώ, τη βιογραφία του Ροβεσπιέρου και του Κολόμβου, και δίπλα στη ζωή του Λιστ ή του Σοπέν, τη ζωή του Ντισραέλι και του στρατηγού της Γαλλικής Επαναστάσεως Όρ.

Δεν μπορεί κανείς να αρνηθή την χρησιμότητα και την αξία του έργου αυτού, που πολλές φορές γίνεται έργο αληθινής δημιουργίας, όπως π. χ. είναι η «Ζωή του Λιστ» του Πουρταλέ ή «Η Πονεμένη Ζωή του Μπωντλαίρ» του Πορσέ. Όσοι είναι φυσικό ή βιομηχανοποίησις της επιτυχίας αυτών των εκδόσεων μεταξυ του άναγνωστικού κοινού, ή όποια άρχισε να γίνεται ήδη, νάχη ως άμεσο αποτέλεσμα τον ξεπεσμό τους. Αυθ από τους μεγαλύτερους παρισινούς οίκους, και πολλοί άλλοι μικρότεροι, εκδίδουν στη σειρά βιογραφίες. Από αυτές, ασφαλώς οι καλλίτερες και οι από πάσης απόψεως

άφορες, για την άρα τουλάχιστον, είναι της Nouvelle Revue Française και του Plon.

Οι βιογραφίες αυτές μας εισάγουν πλήρως στην έσωτερική ζωή των μεγάλων ανδρών κι' έτσι γνωρίζομε καλλίτερα τους ανθρώπους αυτούς, των οποίων μονάχα τα έργα στη ζωή και στην τέχνη ξέρομε.

Ός την άρα έχουν εκδοθεί — μετρήστε! — οι βιογραφίες των Λιστ, Ταλλεϊράνδου, Λαζάρου Όρ, Μονταίνυ, Έρρίκου του IV, Όρφριμαν, Σοπέν, Ντισραέλι, Ντίκενς, Μπαλζάκ, Ρεμπώ, Ρισαρόλ, Βιγιόν, Μπωντλέρ κλπ. Συγγραφείς τους δέ, κατά σειράν, είναι οι: Γκυ ντε Πουρταλέ, Ζάζ Σεντρόλ, Ζωρζ Ζιράρ, Πιέρ ντε Λανύξ, Ζάν Προβό, Ζάν Μιστλέρ, Αντρέ Μωρουά, Σέστερτον, Ρενέ Μπενζαμέν, Ζάν Καρρέ, Λαζαρές, Καρζό, Πορσέ, κλπ.

Μ. Π.

«Οι πράξεις μας μάς ακολουθούν»

Υπό του Οίκου Πλόν εξέδωθη το τελευταίο μυθιστόρημα του κ. Πόλ Μπουρζέ με τον άνωτέρω τίτλο. Το μυθιστόρημα αυτό, το όποιον έσημείωσε μεγάλη επιτυχία στο άναγνωστικό κοινό όταν πρωτοδημοσιεύθηκε στην «Έλλουστρασιόν», είναι εν μέρει και ιστορικό, γιατί περιέχει και διάφορα επεισόδια της Κομμούνας του 1871. Έχει όμως και σύγχρονο ενδιαφέρον, γιατί αναμνύονται σ' αυτό πολλοί πολιτικοί της εποχής μας.

Όσοι η υπόθεσίς του και η ψυχολογία του δεν στέκουν σήμερα, κατά την δμόρφωτη αντίληψη των καλλιτέρων Γάλλων κριτικών. Ο πατέρας του ήρωος είναι ο ύπαιτιος του θανάτου του πάππου της ηρωίδος. Οι δύο αυτοί νέοι αγαπιούνται, μα το πατρικό έγκλημα τους έμποδίζει να ένωθούν. Γιατί; η προσπάθεια του έλευθέρου ψυχολόγου, τον όποιον θέλει να κάνει ο Μπουρζέ, θά έπρεπε να παρουσιάσει τους δυο αυτούς νέους να θριαμβεύουν με τον έρωτά τους άπάνω στο οικογενειακό μίσος. Άλλά τότε θά έπρεπε να προσπεράσουν ένα ύλοκληρο καθολικοκοινωνικό σύστημα, μέσα στο όποιον ο Μπουρζέ τους τοποθετεί για ν' αποδείξει το νόμο της μεταβιβάσεως. Ένα είναι το αξίωμα της ρομαντικής φιλοσοφίας που κάνει εδώ ο Μπουρζέ: «Κανείς από τους ήρωάς μου δεν πρέπει να είναι τόσο δυνατός ώστε να καταρρίψει το θεορητικό τείχος με το όποιον των περιβάλλω.»

Μ. Π.

Γκαίτε και Μπετόβεν

Με τον τίτλο αυτόν άρχισε να δημοσιεύεται στο περιοδικό «Εύρώπη» μια όραιότατη έκτενης μελέτη του Ρομάν Ρολλάν για τις σχέσεις που συνέδεσαν (ή και έχώρισαν) τον μεγάλο μουσικό και τον μεγάλο ποιητή, τους «δυο ήλιους», την «συζυγία αυτή των άστεριών» καθώς τους αποκαλεί ο συγγραφέας του Ζάν-Κριστόφ. Από τη μελέτη του Ρολλάν, που φαίνεται ότι είναι γραμμένη με άκρα ευσυνειδησία, στηριγμένη δηλαδή στα αυθεντικότερα

για τις σχέσεις των δυο μεγαλειότερων Γερμανών δοκουμεντα, βγαίνει (από ό,τι ως τώρα τουλάχιστον δημοσιεύτηκε το συμπέρασμα ότι και στην περίπτωση αυτή, ο Γκαίτε έδειξε ότι ως άνθρωπος ήταν πολύ κατώτερος παρ' ό,τι ως καλλιτέχνης. Όπως στον Ναβάλις, όπως στον Χάινε, όπως σε τόσους άλλους καλλιτέχνες με προσωπικότητα, και όχι άπλους δορυφόρους του σαν τον Έκκερμανν, έτσι και στον μεγαλειότερο μουσικό των αιώνων, φέρθηκε ο Γκαίτε με πρωτοφανή έγωπάθεια και προστυχία. Την αγάπη και τον άπεριόριστο θαυμασμό που από μικρός έτρεφε γι' αυτόν ο Μπετόβεν, όλα τα ύψηλα και εύγενικά αισθήματα του πονεμένου, του τραγικού μουσικού, τα πλήρωσε με μιαν άδιαφορία που δεν θά μπορούσε να συγχωρήσει κανείς και σ' έναν πραγματικό «Όλύμπιο» άκόμη και με μιαν έλλειψη τάκτ που μόνον ένας πληθειςος χοντρογερανός και όχι ένας μυστικοσύμβουλος ήγεμόνος, ένας αυλικός σαν κι' αυτόν, μπορούσε νάχει. Άλλ' ιδού, για να μη φανούν υπερβολικά όσα γράφομε, και τα γεγονότα: Το 1810, με την Μπεττίνα Μπρεντάνο, κοινή φίλη των, στέλνει ο Μπετόβεν στον Γκαίτε τρία θαυμάσια «έντερο» (τραγούδια) καιωμένα πάνω σε στίχους του πιο αγαπημένου του ποιητού την άποστολή συνάδευσε και η παράκληση να του γράψει ο Γκαίτε δυο λόγια έστω και δυσμενή. Ο Γκαίτε δεν άπήνησε ούτε λέξη και την σιωπή αυτή, την πρόστυχη, την περιφρονητική, την άγενέστατη (πρέπει να είναι άνθρωπος κανείς πρώτα απ' όλα κι ύστερα ό,τι δήποτε άλλο, θεός, ήμίθεος, άρλεκίνος,) την δέχτηκε ο Μπετόβεν χωρίς καμιά διαμαρτυρία.

Πέραν ένας χρόνος. Το 1811 ο Μπετόβεν άγγέλλει στον Γκαίτε ότι θά του στείλει προσεχώς την μουσική που είχε γράψει για τον «Έγκμοντ» (το δράμα του Γκαίτε), και τον παρακαλεί, σ' ένα γράμμα που ξεχειλίζει από αγάπη και σεβασμό, να του πει την γνώμη του. «Ναι, γράφει ο Μπετόβεν, και η κατάκρισις άκόμη θά είναι ένα κέρδος για μένα και την τέχνη μου. Θα την δεχθώ καλόκαρδα όσο και τον ύψηλο έπαινο». Την φορά αυτή δεν μπορούσε να μην άπαντήσει ο Γκαίτε. Και άπαντά, λέγει ο Ρολλάν, «εύγενικά, χλιαρά, κρατώντας τις άποστάσεις» (κοτζάμ μυστικοσύμβουλος έζει, τί διάβολο!) Θα εύχαριστηθεί, λέγει, να λάβει την μουσική που του έστειλε ο Μπετόβεν, γιατί άκουσε ήδη πολλούς να μιλούν επαινετικά γι' αυτήν... Όσο για τον ίδιο τον Γκαίτε, δεν συνέβη ποτέ νακούσει έργα του Μπετόβεν εκτελούμενα από καλλιτέχνες ή διακεκριμένους έρασιτέχνες χωρίς να αισθανθεί την ζωηρή επιθυμία να θαυμάσει τον ίδιο τον Μπετόβεν στο πιάνο και ν' απολαύσει το έξαιρετικό του ταλέντο. «Έτσι, λέγει ο Ρολλάν, ένα χρόνο και περισσότερο που παιζόταν η μουσική του Έγκμοντ στην Γερμανία, ο Γκαίτε δεν είχε αισθανθεί την περιέργεια να την γνωρίσει, και όσο για τον Μπετόβεν, νομίζει κανείς ότι δεν τον θεωρεί ο Γκαίτε παρά ένα άπλο βιρτουόζο του πιάνου».

Πώς να εξηγηθεί η κρυφή αυτή αντίπαθεια του Γκαίτε για τον Μπετόβεν, και τί ήταν κατά βάθος; «Ένα ζωϊκό ένστικτο, λέγει ο Ρολλάν, που άμύνεται το ύποκοφο μίσος ενός όντος που νοιώθει ότι άπειλείται». Π.

ΑΓΓΛΙΑ

Το σύγχρονο άγγλικό μυθιστόρημα.

Έκείνο που εύρισκε ο μυθιστοριογράφος Έρρίκος Τζέιμς, εδώ και σαράντα χρόνια, στα έργα του συναδέλφου του Χόθορν, βαθειά ψυχολογία δηλαδή και «ήθικο ενδιαφέρον» δεν τα βρίσκει πιά στους σύγχρονους άγγλους μυθιστοριογράφους ή κριτικός Έλιοτ, και με λύπη παρατηρεί ότι η έλλειψις αυτή είναι το μόνο κοινό γνώρισμά των. Το ότι στερούνται ήθικο ένδιαφέροντος τα έργα των σύγχρονων άγγλων μυθιστοριογράφων, δεν είναι περίεργο παντού σήμερα η τέχνη παρουσιάζει το φαινόμενο αυτό. Περίεργο είναι το ότι ύστερούν στην ψυχολογία.

Και είναι περίεργο, γιατί από την εποχή που έγινε εύρύτερα γνωστός ο Φρόντ και άρχισε να διαβάζεται συστηματικότερα ο Δοστογιέφσκι, όλο σχεδόν το σύγχρονο μυθιστόρημα έγινε, με μιαν έπιμονή, και μιαν υπερβολή που το έξημίωσαν ίσως, ψυχαναλυτικό. Την τάση αυτή παρουσίασε, όπως ήταν φυσικό, και το άγγλικό μυθιστόρημα, όχι όμως προς όφελός του, λέγει ο Έλιοτ, αλλά προς βλάβην του γιατί η ψυχανάλυση το έκανε να χάσει το βάθος και την σοβαρότητα εκείνη που παρουσίαζε στα έργα παλαιότερων συγγραφέων και ιδίως του Τζέιμς.

Από τους σύγχρονους άγγλους μυθιστοριογράφους, διαφορετικού τύπου και αξίας, άλλ' όμοια αντιπροσωπευτικούς, ξεχωρίζει ο Έλιοτ τέσσερις: τον Λώρενς, την Βιρτζίνια Γούλφ, τον Δαυίδ Γκάρρετ και τον Χάξλεϊ. Για τον Λώρενς λέγει: «στα θαυμαστά και έξαιρετικά κακογραμμένα βιβλία του, τίποτε δεν έρχεται να φαιδρώνει την μονοτονία των «ζοφερών παθών» από τα όποια κατεχόμενοι οι άρσενικοί και θηλυκοί ήρωές του σπαράσσονται οι ίδιοι και σπαράσσουν οι μόν τους δέ» «Ο πολιτισμένος άνθρωπος δεν ενδιαφέρει τον Λώρενς, αλλά μόνον ο άνθρωπος ο γυμνωμένος από κάθε πολιτισμό. Γι' αυτό και στον έρωτα ιδίως παρουσιάζει τους τύπους του με όλη την αγριότητα των πρωτογενών ένστικτων, πράγμα που κάνει, παρατηρεί ο Έλιοτ, τον άναγνώστη να στρέφει το πρόσωπό του, σκεπτόμενος: «Τούτος εδώ δεν είναι ο κόσμος μου όπως είναι ή όπως θέθελα να είναι».

Η Βιρτζίνια Γούλφ είναι έντελώς διαφορετική από τον Λώρενς. «Όχι μόνον είναι πολιτισμένη, αλλά προτιμά τον πολιτισμό απ' την βαρβαρότητα» γράφει πολύ επιμελημένα, πάρα πολύ καλά, ακολουθώντας μιαν από τις μεγάλες παραδόσεις της άγγλικής πεζογραφίας και το ύφος της έχει κάποτε μια έκπληκτική όμορφιά». Το έργο της Βιρτζίνιας Γούλφ είναι, ό,τι δεν θά μπορούσε ποτέ να είναι το έργο του Λώ-

ρεως, ἢ τελειοποίησι ἐνός τύπου. Ἀντιπροσωπεύει πιστὰ τὸ σύγχρονο μιλιστόρημα, ἀν καὶ δὲν βρῆσαι κανεὶς τίποτε σ' αὐτὸ πού νά τις μοιάζει ὁλόκληρα».

Γιὰ τὸν Χάξλεϊ ἐμφανίζει πολλές ἐπιφυλάξεις ὁ Ἔλιοτ βεβαιώνει ὅτι ἔχει κάποια φυσικὴ τάση γιὰ τὸ σοφισμὸ, ἀλλ' εἶναι τὴν τάση του αὐτὴ δὲν τὴν ἀφήνει ἐλεύθερη ὥστε ν' ἀναπτύξῃ τὸ ταλέντο τοῦ συγγραφέως στὸ ν' ἀφομοιῶναι γλῶσσα καὶ τί πού δὲν εἶναι οὐσιαστικόν. «Ὁ κ. Χάξλεϊ, λέγει ὁ Ἔλιοτ, δὲν εἶναι εὐχαριστημένος οὐτε ἀπ' τὸν ἑαυτό του οὐτε ἀπ' τὴν σύγχρονη κοινωνία, τὴν ὁποία φωτογράφησε μὲ τόση ἀκριβεία καὶ θλίψη στὴν πρόσφατη ναυβέλλα του «Τὸ Μονόζυγ». Ἀλλ' ἡ φύση του εἶναι βαθειὰ πατισμένη ἀπὸ αισθηματικότητα, πράγμα πού τὸν ἐξθέτει στὸν κίνδυνο νὰ ἐξαγίγη μὴ διασκεδαστικὴ μοντέρνα παραλαγὴ τοῦ Γενέ ἢ τοῦ Βερθέρου».

Γιὰ τὸν Γκάρνερτ, τέλος, ὁ Ἔλιοτ γράφει: «Ἡ πρόθεσις τοῦ μιλιστογράφου αὐτοῦ, ἐξ πρώτης ὄψεως, εἶναι νὰ ἐξαφανιστῶνται τὴν ἀπλὴ καὶ ἀμεση ἀφήγησις σ' ἓνα «παραμύθι». Ἀλλ' ἂν ἐξετάσωμε μὲ προσοχὴ τὰ δύο πρώτα του διηγήματα, τὸ «Lady Into Fox» καὶ τὸ «A Man In the Zoo», βλέπομε ὅτι ἡ «ἀπλὴ ἀφήγησις» εἶναι πρόσοψη μόνον, καὶ ὅτι στὴν οὐσίαν τὰ δύο αὐτὰ διηγήματα εἶναι μετα-μπαλζακικά ὅσο καὶ ὁ καιρὸς πού πέρασε μετὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Μπαλζακ καὶ τοῦ Γκάρνερτ».

Π.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ

Θέατρον Κοτοπούλη: Ρ. Knoblauch, Ὁ Φαῦνος, θεατρικὴ κωμωδία σὲ 3 πράξεις. — **Θέατρον Διονύσια:** Ρ. Cavaill, Τὸ Σχολεῖο τῆς Εὐτυχίας, κωμωδία σὲ 3 πράξεις. — **Ἡ «Ἡλέκτρα»** τοῦ Εὐριπίδου στὸ Θέατρον τοῦ Ἡρώδου.

Ὁ «Φαῦνος» ἔχει ἀξιόσεις ἀριστουργήματος... Ἡ παρακολούθησις τῆς ἀπόστασις μετὰ τῆς πρόθεσις τοῦ συγγραφέα πού τὴ διακρίνομε, καὶ τοῦ ὁλοκληρουμένου ἔργου του, μᾶς γαμίζει θλίψη. Ἰσχυρότερη ὁμοίως καὶ ἀπὸ τὴ θλίψη εἶναι ἡ ἀνία πού ἐγκαταλείπεται μέσα μας...

Ὁ Knoblauch συνέλαβε ἓνα τύπο καὶ μὴ κατὰστασις (situation) πού θὰ μπορούσαν νὰ εἶχαν ἐμπνεύσει ἓνα ἔργο ξεχωριστό;

Ὅταν ἔφυγαν οἱ ἀρχαῖοι θεοί, ξέχασαν στὴ γῆ ἓνα Φαῦνο. Ὁ Φαῦνος αὐτὸς εἰσχωρεῖ στὴ σημερινὴ κοινωνία. Ἀπορῆ καὶ διαμαρτύρεται καὶ ἀγανακτεῖ ὁλοένα μὲ ὅ,τι τοῦ φαίνεται τόσο ψεύτικον καὶ διεφθαρμένον.

Ἡ πρόθεσις τοῦ ἔργου εἶναι συντηρητικὴ. Ὁ Knoblauch θεωρεῖ πὺς ὅ,τι ἀπομακρύνεται ἀπὸ τὴ φύση ἐκφυλίζεται... Ἐν τούτοις τίποτε δὲν διακηρύττει περισσότερο τὸ θεϊκὸ μεγαλεῖο τοῦ ἀνθρώπου παρὰ αὐτὸς ὁ ἀδιάκοπος του ἀγῶνας νὰ μὴν υποδουλωθῆι στὴ Φύσιν. Ὁ ἄνθρωπος θέλει νὰ εἶναι καὶ εἶναι δημιουργ-

γός. Δὲν υποτάσσεται στὶς φυσικὰς δυνάμεις, ἀλλὰ τις κατακτᾷ, καὶ ὁλοένα προσπαθεῖ καὶ τείνει νὰ τις ἐξαναγκάσει περισσότερο νὰ ὑπακούσῃ μόνον στὴ δική του καθοδήγησι, καὶ νὰ ἀνηρετοῦν τὴ δική του ἀντίληψη καὶ τὸ δικὸν του ὄραμα τῆς Ζωῆς. Ὁ ἄνθρωπος νικά τὸ Φαῦνο.

Ὁ Knoblauch δὲν τὸ παραδέχεται, καὶ ἴσως οὐτε τὸ ὑποπτεύεται. Ὅπως ὅλοι οἱ συντηρητικοί, δὲν αἰσθάνεται τὴν ἀξία τῆς ζωῆς πού εἶναι κίνησις. Δὲν μπόρεσε βέβαιον γὰ μᾶς δεῖξει τὴν νίκην τοῦ Φαῦνου, ἀλλὰ στὸ τέλος τοῦ ἔργου ὁ Φαῦνος φεύγει, πετώντας μὲ ἀηδία καὶ περιφρόνησι ἀπὸ τὸ ἀνοιχτὸ παράθυρον μέσα στὴ σκηνή, τὰ «ψεύτικα» ἀνθρώπινα ρούχα πού εἶχε ντυθεῖ γιὰ νὰ μπεῖ μέσα στὴν κοινωνία. Ἡ ἀνθρωπότητα, γιὰ τὸν Knoblauch, ἐγκαταλείπεται στὸ κατακαύλισμα καὶ στὸν ξεπεσμό της.

Σὲ μὴν τόσο σαφὴ βίασι δὲν μπορεῖ νὰ γραφῆι παρὰ ἓνα ἔργο ἀδύναμον... Ὑπάρχουν ὅμως βαθμοὶ στὴν ἀδυναμία. Ἐνας συγγραφεὺς πάντα μπορεῖ νὰ ὑποστηρίξῃ μὲ πάθος καὶ μὲ κάποια πειστικότητα καὶ αὐτὲς τὶς πιδ ἀστηριχτες ἰδέες. Ὁ Knoblauch δὲν τὸ κατόρθωσε οὐτε αὐτό.

Ὁ Φαῦνος του δὲν εἰσχωρεῖ πουθενὰ ἀλλοῦ παρὰ σὲ κοσμικὰ σαλόνια καὶ δὲν κεντηριάζει παρὰ μερικὰς συνθήκας τοῦ σαλονιοῦ. Οἱ συνθήκας αὐτὲς δὲν ἀντιπροσωπεύουν παρὰ τὶς πιδ ἐξωτερικὰς καὶ περισσότερο ἀσήμαντες ἐκδηλώσεις τῆς σύγχρονης ζωῆς, πιθανόν ὅμως νὰ μὴν εἶναι οὐτε καὶ αὐτὲς τόσο εὐκόλα ἀπορήψιμες. Μιὰ ἀντίληψη ρομαντικὴ καὶ ξεπερασμένη σήμερον, τίς εἶδε ἀπόλυτα ψεύτικες λίγες. Σήμερον ξέρωμε πὺς καὶ οἱ πιδ διακοσμῆτικοὶ ὄροι τῆς ζωῆς ἔχουν τὸ λόγον τους. Ὅταν γίνονται μόνον συμβατικά καὶ δὲν ἔχουν πιδ ἐπαφή μὲ τὴ ζωὴ καὶ καμιά ἀλήθεια καὶ ἀναγκαιότητα μέσα τους, πέφτουν καὶ ἐξαφανίζονται στὴν ὥρα τους. Τὰ ἐκμηδενίζει ὅλα ἡ πελώρια ὁρμὴ πρὸς τὴν ἐξέλιξιν. Ἡ πάλιν γίνεται σὲ στρώματα πολὺ βαθύτερα καὶ ἡ πρόδοσις δὲν εἶναι πρὸς τὴν κατεύθυνσιν πού πιστεύει ὁ Knoblauch.

Ὁ Φαῦνος βλέπει μόνον ἐπιφανειακά καὶ ἐπιπόλαια, καὶ περιορισμένα καὶ ἀραδιάζει μὴ σείρα ἀπὸ χιλιοσιπομένους καὶ ξεπερασμένους, εἶναι χρόνια τώρα, κοινοτοπίες. Καὶ τίς κοινοτοπίες αὐτὲς τίς ἀραδιάζει χωρὶς πνεῦμα.

Εἶναι περίερον πὺς ὁ κ. Μυράτ, μὲ τὴν πείρα πού ἔχει τοῦ θεάτρον μπόρεσε νὰ διαφημίσει ὡς λογοτεχνικὸ ἀριστοῦργημα ἓνα ἔργο παλαιωμένο, χωρὶς ἀξία καὶ μέσα στὴν ἐποχὴν του, πού ὑποστηρίζει ἐντελῶς ἀνούσιον τὴν χρεωκοπημένην σήμερον ἀρχὴν τῆς ἐπιστροφῆς πρὸς τὴ Φύσιν...

***

Κι' ἂν ἀκόμα ὁ «Φαῦνος» εἶχε ἀνεβαστεῖ τέλεια καὶ πάλιν θὰ εἶταν μὲλις ἀνεκτός. Ἐτσι ὅπως ἀνεβάσθη ἀκαλαίσθητα καὶ πρόξισρα, εἶταν κυριολεκτικὰ ἀνυπόφορος. Τὸ φανταστικὸ στοιχεῖο τὸ συνενωμένο στὴν πλοκὴ μὲ τὸ ρεαλιστικὸ, ἀπαιτοῦσε ἓνα σκηρικὸ κάπως παράδοξο, πού χωρὶς νὰ ξεφεύγῃ πολὺ ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, νὰ ὑποβάλλῃ μιὰ ἀτμόσφαιρα κάπως ἐξωτικὴ. Ἐνα φροντιστικὸ σκηρικὸ θὰ

ΑΠΟ ΤΑΣ ΕΟΡΤΑΣ ΤΟΥ ΚΑΡΑΪΣΚΑΚΗ

ΤΟ ΣΠΗΛΑΙΟΝ ΟΠΟΥ ΕΓΕΝΝΗΘΗ

Ἐκ φωτογραφίας ἀνακοινωθεῖσης ὑπὸ τοῦ κ. Α. Ν. Κλειθωνοπούλου διευθυντοῦ τοῦ «Θάρρους» Τρικινέλων.

Ἡ κατάθεσις τῶν στεφάνων ἐγένετο εἰς τὸν τόπον τῆς γεννήσεως τοῦ Καραϊσκάκη. Εἶναι τὸ ἱστορικὸν σπηλαῖον εἰς ἀπόστασιν μίαις περίπου ὄρας ἀπὸ τοῦ χωρίου Μαυροσιμάτι, ὅπου κατέφυγεν ἡ «Καλογριά» καὶ ἔφερεν εἰς τὸν κόσμον τὸν καρπὸν τοῦ ἔρωτός της, τὸν μεγάλον στρατηγὸν τῆς ἀπελευθερώσεώς μας:

Ἡ εἴσοδος τοῦ σπηλαίου διακρίνεται ἀκριβῶς εἰς τὸ σημεῖον ὅπου ἐνετεχνίσθη ἡ μαρμαρινὴ ἐπιγραφή. Ἡ εἴσοδος εἶναι ὕψους 1,50 μέτρον, τὸ ἐσωτερικὸν ὅμως τοῦ σπηλαίου εἶναι ἀρκετὰ εὐρύχωρον.

Α. Κ.

πλαίσιονε ἀρμονικὰ τὸ «Φαῦνο»: παίχτηκε σὲ κοινὰ καὶ ἀτημέλητα Salons termés.

Οἱ ἠθοποιοὶ πάνω στὴ σκηνὴ ἐπαναλάμβαναν τὰ λόγια τοῦ ὑποβόλεα μηχανικά, βαρεμένα, χωρὶς σχεδὸν νὰ καίξουν, καὶ χωρὶς καθόλου νὰ προσέχουν τὶς κινήσεις καὶ τὰ λόγια τῶν ἄλλων ἠθοποιῶν. Ὁ θεατὴς εἶχε ἀδιάκοπα τὴν ἐντύπωσιν πὺς ὁ κάθε ἠθοποιὸς δὲν ἀπέβλεπε σὲ τίποτε ἄλλο, παρὰ νὰ ξεφορτωθῆι τὸ ρόλον του μὲ ὁποιοδήποτε τρόπο. Πιδ ξεκάροφωτο σύνολο δὲν ἔχει παρουσιαστῆι συχνὰ στὸ ἀθηναϊκὸ θέατρο, πού βέβαιον δὲν μᾶς ἔχει συνειθίσει σὲ ἀρμονικὰς ἐνότητες. Περισσότερη προσπάθεια ἔδειξε μόνον ὁ κ. Μυράτ (Φαῦνος) πού πετύχαινε ἄλλοτε σὲ ρόλους jeunes premiers, γιὰτι δὲν εἶχε τὴ δύναμιν, τὴν πνοὴν καὶ τὸ ἠγίο νὰ διαπλάσῃ συνθετικώτερους ρόλους. Ἐπερνε ἀρχαιοφανεῖς στάσεις καὶ κάθε τόσο σφραγίσε γιὰ νὰ δεῖξει τὴν προέλευσίν του ἀπὸ τὴ Φύσιν μὰ οἱ κινήσεις του καὶ οἱ φωνές του αὐτὲς εἶσαν ὅλες ἐξωτερικὰς, βιασμένους, σα-

μωδικὰς καὶ καθόλου χυμίνους δὲν κατόρθωσαν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ ἐπαυξήσουν τὴν κούφότητα καὶ τίς χασμωδίας τοῦ ἔργου...

***

Στὸ θέατρο Ἀμηνῶ διακρίνεται περισσότερο μιὰ κάποια καλλιτεχνικὴ τάση μὰ ἐντελῶς ἀνεπαρκής. Τὰ σκηρικὰ του εἶναι ἐπιμελημένα, ὁμορφα, καὶ τὸ ζεῦγος Ἀμηνῶ, κοπιῶζει, μπόρῳ μάλιστα νὰ πῶ, ἀγωνίζεται γιὰ νὰ καίξῃ. Δυστυχῶς καμιά καλὴ θέλησις δὲν μπορεῖ ν' ἀντικαταστήσῃ τὸ ταλέντο ὅταν λείπει ἐντελῶς. Ὁ κ. καὶ ἡ κ. Ἀμηνῶ δὲν ἔχουν προσόντα ἠθοποιοῦ ἐν τούτοις ἐπιμένουν νὰ πρωταγωνιστοῦν, ἐνῶ ἔχουν στὸ θέατρόν τους δυνάμεις ἀπὸ τίς ἐκλεκτότερες τοῦ ἑλληνικοῦ θεάτρον. Οἱ δευτερεύοντες ρόλοι κρατιοῦνται στὴν ἐντέλεια, μὰ αὐτὸ εἶναι σημαντικὸ μόνον ὅταν πλαισιῶνουν ἄριστους πρώτους ρόλους καὶ δημιουργεῖται ἔτσι ἓνα σύνολο.

Ὁ κ. Ἀρηῆς δὲν ξέρει καὶ νὰ ἐκλέγει ἔργα... Παρουσιάζει ὁλοένα γαλλικὲς βιομηχανικὲς κομωδίες τῆς ρουτίνας... Ἀλλάζει ὁ τίτλος τοῦ ἔργου καὶ γίαντες ἢ ὑπόθεση, μὰ ἡ συνταγὴ δὲν ἀλλάζει καὶ οὐσιαστικὰ παραμορφοῦνται κανέναν πάντα τὴν ἴδια πλοκὴ γύρω ἀπὸ τὸ ἴδιο καλοῦπι, κ' ἀνὰ ἀφόρητα. Τὸ ἔργο μένει πάντα τὸ ἴδιο, λίγο καλύτερο ἢ λίγο χειρότερο, χωρὶς αὐτὸ νὰ ἔχει καμιά σημασία.

Τὸ «Σχολεῖο τῆς Εὐτυχίας» δὲν παρουσιάζει οὔτε κἀν τὸν ἐξυπνο διάλογο ποὺ διακοσμῆται σονήθως τὶς *comédies* τοῦ Boulevard. Δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ ἓνα ἡλίθιο κατασκευάσμα.

Καὶ τὸ ἄλλο συμπέρασμα: Θέατρο στὰς Ἀθήνας δὲν ὑπάρχει!

* * *

Ὁ ἐνθουσιασμὸς ποὺ προκάλεσε ἡ ἀνάστασις τοῦ «Προμηθεὺς» στοὺς Δελφούς, συγγεντρώνει πάλι ἐντονο τὸ ἐνδιαφέρον στὸ ἀρχαῖο δράμα. Καὶ ἴσως, ἐπειδὴ φραβοῦμαι τὴν ὑπερβολήν, νὰ εἶναι αὐτὸς ἓνας ἀπὸ τοὺς κινδύνους τῶν Δελφικῶν ἑορτῶν. Παραδέχομαι βέβαια χωρὶς ἐπιφύλαξιν τὴν ἀσοπιμότητα, καὶ ἴσως καὶ τὴν ἀνάγκη νὰ δημιουργηθῆ ἡ στήν Ἑλλάδα μὴ «saison» ἀρχαίων παραστάσεων. Οἱ Ἀρχαῖοι ἐκίρρασαν ἄρτια τὸν ἑαυτὸ τους. Δὲν εἶναι πρότυπα γιὰ μίμηση, ἀφοῦ ὁ ἑαυτὸς μας εἶναι ἄλλος, μὰ παραμένουν πάντα οἱ δημιουργοὶ μᾶς τελειότητας μὲ μοναδικὰ πλοῦσι ἀνθρώπινα περιεχόμενα. Καὶ κατὰ τελειότητα, ἔστω καὶ ἔταν δὲν μᾶς συγκινεῖ ἄμεσα, μᾶς χαρίζει τὴν αἰσθητικὴν χαρὰ, κ' ἔτσι μᾶς δυναμώνει καὶ μᾶς ὠθεῖ στὴν ἀνάπτυξη καὶ στὴν ἐκδήλωσι τοῦ ἑαυτοῦ μας. Οἱ σχολαστικοὶ δὴθεν θαυμασταὶ τῶν Ἀρχαίων, οἱ τυρλοὶ θαυμασταὶ τους, εἶχαν ἐντελῶς ἀγνοήσει τὸ μυστικὸ τῆς πραγματικῆς τους ἀξίας καὶ τὸ γόνιμο τρῶπο τῆς θεώρησής τους. Οἱ ἀρχαῖοι εἶχαν ἐντελῶς νεκρωθῆ γιὰ μᾶς, καὶ μαζὶ μ' αὐτοὺς μὰ ἀπὸ τὶς σημαντικότερες πηγὲς τῆς ζωῆς καὶ τῆς τέχνης. Σήμερον εὐτυχῶς ἡ σχολαστικὴ ἀντίληψις ἔχει ὑπερνηκῆται... Οἱ ἀρχαῖες παραστάσεις σήμερον θ' ἀποβλέπουν στὸ νὰ ξαναζωντανέψουν τοὺς Ἀρχαίους καὶ νὰ ἐξάρουν ὅ,τι ὑπάρχει μέσα τους αἰώνιο. Ἔχουν τὴ δυνατότητα νὰ μᾶς προσφέρουν στοιχεῖα ἀνυπολόγιστα πολύτιμα.

Μιὰ ταχτικὴ «saison» ἀρχαίων παραστάσεων θὰ ἔχει ἀκόμα τὸ προτέρημα νὰ τραβήξει στὴν Ἑλλάδα πολλοὺς ξένους ποὺ θὰ φέρουν καὶ χρῆμα στὸν τόπο, καὶ γὰρ ἀπὸ τὴν πνευματικὴν τους ζωὴν τὶς παραστάσεις αὐτὲς θὰ τὶς παρακολουθοῦν ἀσφαλῶς παγκόσμιαι καλλιτέχνες καὶ διανοούμενοι, μὲ τοὺς οὐκ οὐκ εἶναι ἀπαράτητο νὰ ἔλθωμε σ' ἐπαφὴ γιὰ νὰ δονιστοῦμε ἀπὸ τὸν παλμὸ τῆς σύγχρονης ζήτησης.

Παρ' ἄλλα αὐτά, πρέπει πολὺ νὰ προσέξωμε οἱ παραστάσεις αὐτὲς νὰ μὴν ἀπασχολήσουν οὔτε ὅλες, οὔτε τὶς κυριότερές μας δυνάμεις, νὰ μὴ γίνωμε αὐτὲς τὸ κέντρο τοῦ ἐνδιαφέροντός μας. Ὑστερὰ ἀπὸ τὸ Δελφικὸ θρίαμβο, μὰ τέτοια ἀπειλὴ διαγράφεται κιάλας ἀρκετὰ φανερῶς... Ἐπιβάλλεται νὰ μὴ λησιμονή-

σομε πὼς ὅλες οἱ προσπάθειές μας πρέπει νὰ τείνουν ἀποκλειστικὰ στὸ νὰ ἀνακαλύψωμε τὴν ἔκφρασι τοῦ σημερινοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ νὰ δημιουργήσωμε Τὸ ΔΙΚΟ ΜΑΣ ΕΡΓΟ. Οἱ ἀρχαῖες παραστάσεις θὰ ἀφελήσουν μόνο ὡς μέσο βοηθητικὸ τοῦ ὁλοκληρωμάτος μας ἔχουν τὴ θέση τους στὸ περιθώριο. Ἄν τὸ ξεπεράσουν ἢ ἐμφανιστοῦν ὡς σκοπός, θ' ἀναβιώσει μιὰ δευτέρη μορφή ἀρχαιολατρίας, ποὺ ὅσο κ' ἂν θὰ εἶναι φωτισμένη καὶ πρὸ ζωντανὴ ἀπὸ τὴν ἄλλη, δὲν θὰ εἶναι λιγότερο ὀλέθρια.

Καμιά ἐπιχορήγησι τοῦ Κράτους γι' ἀρχαῖες παραστάσεις δὲν πρέπει νὰ γίνῃ σὲ βάρος ἐνὸς σημερινοῦ θεάτρου καὶ πρὶν ἰδρωθῆ τὸ σὺν χρόνον Ἑθνικὸ Θέατρο. Μᾶς χροιάζεται πρῶτα ἀπ' ἅλα μιὰ σκηναὶ μὲ ὅλα τὰ σύγχρονα σκηναὶ μέσα, ἀπὸ τὴν ὁποία θὰ διδασχθεῖ ὁλόκληρη ἡ ἐξέλιξι τοῦ θεάτρου, κ' ἀπὸ τὴν ὁποία οἱ σημερινοὶ συγγραφεῖς θὰ μπορέσουν νὰ ἐκδηλώσουν τὸ ἐσωτερικὸ τους τρικύμισμα, ν' ἀναζητήσουν τὸ ξελέρημα τοῦ ἑαυτοῦ τους, καὶ νὰ συνειδητοποιήσουν στὸ κοινὸ τὰ προβλήματα ποὺ ἄμεσα τὸ συγκαλονίζου.

Σ' αὐτὸ τὸ θέατρο θὰ ζήσουν, θὰ ἐργαστοῦν καὶ θὰ δημιουργήσουν καὶ οἱ ἡθοποιοὶ καὶ οἱ σκηνοθέτες. Ἐκεῖ θὰ φιλοδοξήσουν ν' ἀναδειχθοῦν. Στὸ ἀρχαῖο θέατρο θὰ προσφέρουν τὸ περίσσευμα τοῦ ἑαυτοῦ τους... Ἄς μὴν παρεξηγηθῶ! Τοποθετώντας τὶς ἀρχαῖες παραστάσεις στὸ περιθώριο, δὲν ἐννοῶ φυσικὰ ὅτι τὰ ἀρχαῖα ἔργα θὰ μποροῦν ν' ἀνεβάζονται καὶ νὰ παίζονται πρόχειρα κ' ἀμελέτητα. Κάθε ἄλλο! Ἀρκεῖ νὰ μὴ μᾶς ἀπορροφήσουν ὑπέρομα. Εἶδεμῃ, ἀκριβῶς γιὰ τὴν εἶναι μακριὰ ἀπὸ μᾶς καὶ ἡ παράστασι τους δὲν μπορεῖ νὰ ἔχει τίποτε τὸ αὐθόρμητο, ἐπιβάλλεται, γιὰ νὰ ἐξαρθεῖ τὸ νόημα τους καὶ νὰ ἐκτελέσουν τὸν προορισμὸν τους, ν' ἀναστηθοῦν μὲ βαθύτατη ἐπίγνωσι καὶ δημιουργικὴ ἐρημνεῖα τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς μορφῆς τους, καὶ μὲ ἀπειρὴ ἐπιμέλεια, ὅπως ἀναστήθηκαν στοὺς Δελφούς.

Καὶ ἐδῶ κρύβεται ὁ δεύτερος κίνδυνος τῆς Δελφικῆς ἐπιτυχίας, ποὺ αὐτὸν βέβαια δὲν τὸν προβλέψαμε οἱ δημιουργοὶ τῆς. Στὴν Ἑλλάδα, ἡ καλλιτεχνικὴ συνείδησι τόσο τῆς κοινῆς γνώμης, ὅσο καὶ τῶν ἰδιῶν, δυστυχῶς, ἐργατῶν τῆς Τέχνης ἐλάχιστα εἶναι ἀναπτυγμένη. Τὸ ἔδαφος εἶναι πρόσφατο γιὰ κάθε παρεξήγησι συνειδητῆ ἢ κ' ἀσυνειδητῆ. Ἡ πειθαρχία σ' ἓνα Νόμο αἰσθητικὸ εἶναι ἀγνωστὴ καὶ δὲν ἐπιβάλλεται. Ὑπάρχει πολὺς ἰσχυρὸς, χάρις στὴν ἀτιμωμένη τῆς περιέργειας καὶ τοῦ ἐνδιαφέροντος ποὺ, δημιουργήθηκε γύρω ἀπὸ τὸ ἀρχαῖο θέατρο, νὰ ἐμφανιστοῦν σειρὰ ἀπὸ παραστάσεις ποὺ μὴν ἀποβλέποντας παρὰ στὸ πὼς θὰ ἐκμεταλλεθοῦν τὸ ἀκαταστάλαχτο αὐτὸ ἐνδιαφέρον, δὲν θὰ δείξουν τίποτε ἄλλο παρὰ τὴν ἀπόστασι ποὺ μᾶς χωρίζει ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας, ἀπὸ τὴν τέχνην, κ' ἀπὸ τὸν πολιτισμὸν. Οἱ ἀρχαῖες παραστάσεις ἔγιναν τῆς μόδας! Ὁ κόσμος θὰ τρέξει σ' αὐτὲς τὸ Κράτος βρῖσκειται στὴν ψυχολογικὴ διάθεσι νὰ παραχωρεῖ εὐκόλα κ' ἀνεξέλεχτα τὰ ἀρχαῖα θέατρα. Καὶ ἡ ἐκμετάλλευσι θὰ ὀργιάσει...

Τὸ ἀξιοθρήνητο θέαμα ποὺ ἔλαβε χώρα τὴν Κυριακὴ 4 Ἰουνίου στὸ θέατρο τοῦ Ἡρώδου τοῦ Ἀττικοῦ, εἶναι ἓνα ἐνδεικτικὸ φαινόμενόν τῆς. Ἡ Δα Κοτσάλη ἀποφάσισε νὰ παίζῃ τὴν «Ἡλέκτρα» τοῦ Εὐριπίδου καὶ σὲ 15 μέρες πραγματοποιήσε τὸ σχέδιόν τῆς. Οὔτε συλλογίστηκε πὼς ἢ Κα Σικελιανοῦ, γιὰ νὰ ἀνεβάσει τὸν «Προμηθεὺς», ἐργάστηκε μὲ ὁλόκληρο τὸ εἶναι τῆς δυὸ χρόνια ὁλόκληρα, καὶ θὰ ἐργαστῆ ἄλλα δυὸ χρόνια γιὰ νὰ ἐτοιμάσει τὶς «Βακχίδες»... Ἡ Δα Κοτσάλη ἄρπαξε τὸ πρῶτο ἀρχαῖο ἔργο ποὺ ἔτυχε προστί τῆς, χωρὶς νὰ ἐξετάσει ἂν εἶναι αὐτὸ ἓνα ἀπὸ τὰ χειρότερα ποὺ μᾶς σφύζονται... Οἱ ἀδυναμίες τῆς «Ἡλέκτρας» τοῦ Εὐριπίδου ἀναλύθησαν πλατειὰ ἀπὸ σοφοὺς μελετητῆς, κ' ἔτσι δὲν θὰ ἐπαναλάβω γνωστὴς παρατηρήσεις. Δὲν στερεῖται βέβαια ἀπὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἀξία, ἀλλὰ δὲν εἶναι ἀπὸ τὰ ἔργα ἐκεῖνα ποὺ ἐπέλγει ν' ἀναστηθοῦν.

Ἡ Δα Κοτσάλη ὀδηγήθηκε στὴν ἐκλογὴ αὐτοῦ τοῦ ἔργου μόνο καὶ μόνο γιὰ τὸ εἶχε παίζῃ κ' ἄλλοτε στὸ Ἑθνικὸ Θέατρο καὶ μποροῦσε ἔτσι νὰ τὸ ξαναπαίζῃ χωρὶς πολὺ κόπο... Σαναπαροῦσα τὴν ἴδια ἄθλια μετάφρασι τοῦ Πολέμου, ποὺ ἔχει ὅλα τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ποιήσεως του τῆς ρηχῆς, ἀτομῆς κ' ἀδαυλευτῆς, τῆς στερημένης ἀπὸ κάθε πλαστικότητα καὶ παραστατικότητας, τῆς γεμάτης ἀπὸ παραγεμίσματα κ' ἀοριστολογίας. Ὁ Πολέμου, ἐνὸ συνολικὰ δὲν συγχρονίζει καθόλου τὸ κείμενον, δὲν διατάζει νὰ βάλῃ στὸ στόμα τῆς Ἡλέκτρας τὴ λέξη «ἐκκλήσις» γιὰ τὴν εὐκολία τοῦ στίχου. Τὸ κείμενον ὁλόκληρον παραμορφώνεται κάθε στιγμὴ κ' ἀποκτὰ μιὰ ἀνυπόφορη ψεύτικη γλύκα.

* * *

Δὲν θέλω ν' ἀρνηθῶ πὼς ἡ Δα Κοτσάλη, (Ἡλέκτρα) ὁ κ. Δεστούνης (Ὁρέστης) ὁ κ. Παπαχρηστος (Ἀγαστὸς) κ' ὁ κ. Μουσοῦρης (Ἄγγελος) εἶχαν στιγμῆς ἐντονας καὶ δραματικῆς. Εἶναι ἡθοποιοὶ μὲ δύναμι, κ' αὐτὸ τὸ ἔδειξαν στὴν παράστασι τῆς Ἡλέκτρας, ὅπως τὸ ἔχουν δείξει σὲ τόσες ἄλλες ἐμφανίσεις τους. Ἄλλ' ἔπαιξαν ἐντελῶς ἢ σχεδὸν ἐντελῶς ὅπως θὰ ἔπαιξαν, κ' ὅπως ἔπαιξαν κιάλας, τὸ ἴδιο ἔργο μέσα σ' ἓνα θέατρο κλειστὸ. Σὲ κάποιες σκηνῆς ἔδωσαν μόνο περισσότερη «θεατρικότητα» στὶς κινήσεις τους καὶ περισσότερο στόμφο στὴ φωνὴ τους. Τὰ μέσα αὐτὰ εἶναι τόσο ἐξωτερικὰ καὶ πρόχειρα, ποὺ μόνο ἐλάττωσαν τὴν τραγικὴ συγκίνησι. Ἡ Δα Κοτσάλη, ὁ κ. Δεστούνης καὶ οἱ ἄλλοι δὲν φανέρωσαν καμιά προσπάθεια ν' ἀφομοιώσουν ἐσωτερικὰ τὸ παίξιμόν τους μὲ τὶς ἀξιώσεις τοῦ ἀνοιχτοῦ περιβάλλοντος, καὶ ν' ἀναδειχθοῦν ἔτσι ὄχι μόνον ὡς ἀπλοὶ καλοὶ ἡθοποιοὶ, ἀλλὰ κ' ὡς ἡθοποιοὶ καλλιτέχνες. Ἀγνόησαν ἐντελῶς τὴν αἰσθητικὴν δημιουργία. Κι' ὅμως, ἂν ὄχι ὅλοι, τουλάχιστον ὁ κ. Δεστούνης μᾶς ἔδειξε, ὅταν ἔπαιξε τὸν Ἡφαιστο στὸς Δελφούς, ὅτι εἶναι ικανὸς γιὰ μιὰ τέτοια δημιουργία. Ἄλλ' ἡ Ἡλέκτρα ἀνεβίστηκε σὲ 15 μέρες μέσα...

Μὰ καὶ τὸ παίξιμο τῶν πρωταγωνιστῶν νὰ

εἶταν ἀφορο, καὶ πάλι δὲν θὰ εἶταν ἀρκετὸ. Μόνο τὰ βιομηχανικὰ ἔργα ἐξαρτοῦν τὴν ἐπιτυχία τους ἀπὸ τὸ παίξιμο τῶν κῆριων ἡθοποιῶν. Τὰ ἔργα μὲ πνοὴ καὶ μὲ νόημα ἀπαιτοῦν ἓνα σύνολο. Ἐνα ἀρχαῖο ἔργο, ἔστω κ' ἂν αὐτὸ τὸ ἔργο εἶναι ἡ «Ἡλέκτρα» τοῦ Εὐριπίδου, καὶ προπάντων ὅταν παρουσιάζεται σὲ ἀρχαῖο θέατρο, δὲν μπορεῖ νὰ νοηθῆ χωρὶς τὴ σφιχτὴ ἐνότητα τοῦ συνόλου πρὸς μιὰ ἀνάστασι...

Ἡ ἀθλιότητα τοῦ συνόλου στὴν παράστασι τῆς «Ἡλέκτρας» ξεπέρασε κ' ὅ,τι εἶχαμε φανταστῆ γνωρίζοντας πόσο βιαστικὰ ἀνεβίστηκε τὸ ἔργο. Σὲ μιὰ ἀκρὴ τῆς ἀρχίστρας τοποθετήθηκε τὸ σκηναὶ ποὺ ἔπρεπε ν' ἀναπαραστήσει μιὰ καλοῦσα: εἶταν μιὰ πρόσφορη πάλαιον δοκιμὸν ρυθμοῦ. Ὅπως εἶναι γνωστὸ, ἡ «Ἡλέκτρα» παίζεται στὴν μυκηναϊκὴ ἐποχὴ! Γύρω ἀπὸ τὶς κολόνες ἀνέβαιναν ρομαντικὰ κατὰ περιπλοκάδες, ζωγραφισμένες μὲ ἀποχρυσωτικὰ χρώματα. Δὲν φαντάζομαι ὅτι θὰ εἶταν πολὺ δύσκολο νὰ χτιστεῖ ἀπὸ ξύλα καὶ ψάθα ἡ εἴσοδος ἐνὸς σπιτιοῦ ποὺ θὰ ὑπέβαλλε τὴν ἰσχυρὴ καλοῦσα ὅπου ἐξορίστηκε ἡ Ἡλέκτρα...

Στὸ βάθος τοῦ θεάτρου, γιὰ νὰ κλειστοῦν τὰ ἀνοίγματα τοῦ πρὸς τὸ δρόμο, κολλήθησαν δυὸ ξεκρέμαστα *panneaux*. Στὸ ἓνα εἶταν ζωγραφισμένο ἓνα δάσος, στὸ ἄλλο ἓνας ξεπλυμένος οὐρανός. Κάτι κουρέλια κόκκινα, σὲ διάφορες γωνίες τοῦ θεάτρου, ἔκρυβαν τ' ἀποδυτήρια τῶν ἡθοποιῶν, ποὺ εἶσαν ντυμένοι κ' αὐτοὶ μὲ κουρέλια δυσαρμονικὰ πολύχρωμα.

Ὁ χορὸς ἀποτελέστηκε ἀπὸ δυὸ κορυφαῖες ποὺ ἔχουν ἀπόλυτη ἀνάγκη νὰ διδαχθοῦν πρῶτα καὶ κῆρια νὰ προφέρουν, καὶ ὕστερα ὅτι οἱ στίχοι δὲν ἀραδιάζονται μονότονα ὁ ἓνας πίσω ἀπὸ τὸν ἄλλο, ἀλλὰ χροματίζονται. Οἱ κορυφαῖες συνοδεύονταν ἀπὸ κάτι κορίτσια ποὺ ὄχι μόνον δὲν ἔξεραν νὰ κουνηθοῦν ἀλλ' οὔτε νὰ σταθοῦν. Ἐμοιαζαν τυχαῖα μεταφερόμενες, μὲ τὶς ἀρχαῖες τους ἐνδυμασίες ποὺ τὶς φοροῦσαν ἀνμασκαρίτικα, μέσα στὸ θέατρο παρακολουθοῦσαν ὅλο τὸ δράμα ἀπὸ ἀπόστασι, μὲ ἀπεριόριστὴ ἀνία.

Ἡ Κά Σικελιανοῦ μᾶς ἀποκάλυψε τὸν ἀρχαῖο χορὸ. Ὑστερὰ ἀπὸ τὴν ἀποκάλυψιν τῆς δὲν ἐπιτρέπεται πιά ν' ἀγνοεῖται ἡ θέση τοῦ χοροῦ μέσα στὸ ἀρχαῖο θεατρικὸν δράμα. Βέβαια στὸν Εὐριπίδου ἡ δράσι κυριαρχεῖ πολὺ περισσότερο παρὰ στὸν Ἀισχύλο, μὰ ὁ χορὸς ἐξακολουθεῖ νὰ κερτῆται τὸ δράμα μὲ μιὰ μουσικὴ ἀτιμωμένη ἀναπόσπαστη ἀπὸ τὴν οὐσία του. Ὁ χορὸς στὴν Ἡλέκτρα εἶταν χειρότερον παρὰ ἀνύπαρκτος, γελιογραφουσε καὶ καταράκωνε κάθε ιδέα χοροῦ. Κ' ἐπειδὴ ὁ κόσμος εἶχε συρρεῦσει ἀθρόος στὸ θέαμα, τοποθετήθησαν οἱ κερτῆτες μέσα στὴν ἀρχίστρα, στὸν τόπο δηλαδὴ τῆς δράσης. Στὸ τέλος τῆς παράστασης ὁ κόσμος εἶχε ἐντελῶς ἀνακατευθεῖ μὲ τὸ χορὸ, διάφοροι φωτογράφοι, ζωροφύλακες, κ' ἄλλοι ἀκόμα, περιφέρονταν ἀνάμεσα στοὺς ἡθοποιούς, ὅταν ἦθε τὸ ἄσμα τῆς Κλυταιμνήστρας δύο ἄλογα, λίγο ἔβρισε νὰ πατήσει τὸν κόσμον ποὺ ἀποσύρθηκε ἐντρομος.

Τὸ ἀρχαῖο δράμα μέσῃ σὲ ἀρχαῖο θέατρο μεταβλήθηκε σὲ θέαμα ποὺ εἶναι ἀίσχος γιὰ τὸ ἑλληνικὸ κοινὸ ὅτι τὸ ἀνέχθηκε. Κι' αὐτὴν τὴν ἀνεκτικότητα εἶναι ποὺ φοβόμαί. Τὴν ἀνεκτικότητά τοῦ Κοινοῦ, τὴν ἀνεκτικότητά τοῦ Κράτους, τὴν ἀνεκτικότητά τῶν ἰδίων τῶν ἠθοποιῶν γιὰ τὸν ἐπιτό τους. . . Ὅταν ἡ στιγμὴ εἶναι ἐπιτοῖσιν γιὰ ν' ἀναπνοχθεῖ μπορεῖ νὰ ὀδηγήσῃ στὸν χειρότερο ξεπεσμό καὶ σὲ χειρότερη ἀρνησὴ τῆς προσωπικότητάς καὺ προέπει ν' ἀποκτεῖσῃμα. Α. Θ.

ΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΜΑΣ

Κόρη, ὑπὸ Κωνσταντίνου Φανέλη.— Μία ἐνδιαφερόμενα ἐκθεσὶς εἰς τὴν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ φιλελληνῶν ἀθήουσαν Στρατηγοπούλου συνήγαγε τὰ σοφώμενα ἔργα τοῦ παλαιοῦ Αἰγυπτίως ζωγράφου Κωνσταντίνου Φανέλη. Ἦτο γνωστὸς μεταξὺ κόκλων φιλοτέχνων ὡς ἀγιογράφος, ἐξοχούμενος τοῦ ἐπαγγελματιζοῦ κόκλου τῶν Ἑλλήνων Ἀγιογράφων τοῦ δευτέρου ἐνάτου αἰῶνος, οἱ ὅποιοι ἄλλοι αὐτοδίδακτοι, ἄλλοι σπουδάζοντες ἐν Ἰταλίᾳ ἢ πλησίον ἄλλων ἀγιογράφων, ἐξήσωνον τὴν ἀγιογραφίαν ὡς βιογραφικὴν ἐπάγγελμα καὶ παρημέλουν τὴν καλλιτεχνικὴν ὑπόστασιν τῶν ἔργων των, εἴτε ἐξ ἀδυναμίας καὶ ἀμαθείας, εἴτε ἐξ ἀδιαφορίας.

Ὁ Φανέλης ἐγεννήθη ἐν Αἰγίῳ κατὰ τὸ 1791 καὶ ἦτο Κυπριακῆς καταγωγῆς. Ὁ πατέρας του, φεύγων τουρκικὰς καταδιώξεις, κατέφυγε καὶ ἀγκαταστάθη ἐν Αἰγίῳ ὅπου ὑπανδρεύθη.

Μετὰ τὰς πρώτας σπουδὰς, ὁ Κωνσταντίνος Φανέλης ἀνεχώρησε διὰ τὸν Ἄθωνα καὶ ἐμαθήτευσε εἰς τὴν ἐκεῖ σχολήν. Κατόπιν ὅμως, ἐπιθυμῶν νὰ σπουδάσῃ εὐρύτερα, ἀνεχώρησε δι' Ἰταλίαν καὶ παρέμεινε σπουδάζων ἐν Φλωρεντίᾳ ἐπὶ τετραετίαν. Μετὰ τὰς ἐν Φλωρεντίᾳ σπουδὰς ἐπεσεκέρθη τὴν Ρώμην καὶ τὴν Βενετίαν, προφανῶς διὰ νὰ μελετήσῃ τοὺς ζωγράφους τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ Βενετικῆς σχολῆς.

Μετὰ τὴν Ἰταλίαν, ταξιδεῖται εἰς τὴν Γερμανίαν ὅπου ἐγκαθίσταται προσωρινῶς, ἐργαζόμενος ἐκεῖ. Δὲν γνωρίζομεν ποιοὶ λόγοι τὸν ἠγάγασαν νὰ ἐπανέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Εἶναι ὅμως βέβαιον ὅτι, μετὰ βραχείαν διατριβὴν εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα, ὅπου εἰργάσθη ἐπ' ὀλίγον ὡς ἀγιογράφος, ἐπανήλθεν εἰς τὸ Αἶγιον, συναποφέρον καὶ τὸν τίτλον τοῦ Χατζῆ, δι' ὃ ἦτο γνωστὸς ὡς Χατζη-Κωνσταντῆς.

Ἐχὼν κέντρον τὸ Αἶγιον, ὅπου ἐνημερεύθη τὴν Ἑλένην Νταλάκα, ἐταξίδευσε εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, ἐργαζόμενος ὡς ἀγιογράφος καὶ προσωπογράφος.

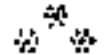
Εἰς τὰς Ἀθήνας ἐκόσμησε τοὺς ναοὺς τῆς Παναγίας Χριστοκοπίδου καὶ Ρόμβης. Δυστυχῶς δὲν ἐλήφθη καμμία πρόνοια διασώσεως τῶν ἔργων τοῦ εὐσυνειδήτου τούτου ἀγιογράφου, τὰ ὅποια ἐσκορπίσθησαν κατὰ τὰς διαφόρους διακοσμῆσεις καὶ διαρρυθμίσεις τῶν ναῶν. Οὕτω εἰς τὸν ἐν Κατσιποδοῦ, παρὰ τὴν νεοπαγὴ συνοικίαν τοῦ Νέου Κόσμου, ναὸν τοῦ Ἁγίου Γεωργίου τῶν *Μανελλαρέων*, ἐσώθησαν δύο εἰκόνες τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ, πτωχικῶν, ὡς θὰ

τὰς ἐνόμιζε, δῶρον εἰς τὴν νεόκτιστον ἐκκλησίαν, ἀρελοῦς ἀπερωτοῦ μὴ ἔχοντας τὰ μέσα νὰ παραγγεῖλῃ νέας. Τὰς δύο αὐτὰς εἰκόνας ὁ διορητῆς εἶχεν ἀγοράσει ἀπὸ τῶν ναῶν Χριστοκοπίδου, ἀρρήστους καὶ παρερρημένας κατὰ τὴν ἀνακαίνισίν του.

Εἰκόνας τοῦ Φανέλη εὐρίσκονται εἰς τὸ Μέγα Σπήλαιον, ἡ εἰκὼν τῆς Μεγαλοσπηλαιώσεως καὶ θαύματα τῆς εἰκόνας. Τὰς ἀγιογραφίας αὐτὰς ἐχάραξε καὶ εἰς χαλκόν, ἐκμαθὼν παθῶς τὴν χαλκογραφίαν ἐν Ἄθῃ ἀπὸ ἐν βιβλίον περὶ Μεγάλου Σπηλαίου ἐκδόσεως τοῦ 1840, ἐπιγραφόμενον: «Κτητορικὸν ἢ Προσκυνητῶριον τῆς ἱερᾶς μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου». Ἐν Αἰγίῳ σώζονται εἰς τὸν ἐκεῖ καθεδρικὸν ναὸν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης καὶ τοιχογραφίαι τῶν Ταξιαρχῶν.

Ἄλλα ἔργα τοῦ Φανέλη εἶναι γνωστὰ εἰς Γαλαξείδιον, Ἀμυρῖσαν, Καλάμας καὶ Γρανίτσαν. Ἐκτὸς τῶν ἀγιογραφῶν του, αἱ ὁποῖαι διακρίνονται διὰ τὸ ἐπιμελημένον σχέδιον καὶ κάποιαν δημιουργικὴν ἀνάμιξιν τοῦ Βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ προσηρισμένου εἰς τὰ ὑποδείγματα τῆς Ἰταλικῆς ἀναγεννήσεως, τῆς ὁποίας ἡ ἐπίδρασις εἶναι λίαν καταφανής, ὁ Φανέλης διεκρίνεται καὶ ὡς προσωπογράφος με ἀρκετὴν ἰδιοτυπίαν καὶ εὐσυνειδησίαν ἐργαζόμενος, προσωπικὸς εἰς τὸ σχέδιον, μετὰ προσπαθείας πρὸς ψυχολογικὴν μελέτην καὶ ἀπόδοσιν τῆς ζωῆς. Τὰ χρώματά του, παρὰ τὴν συνθηματικὴν ἀπόδοσιν κατὰ τὴν Ἀκαδημαϊκὴν διδασκαλίαν τῆς ἐποχῆς του, εἶναι πλούσια, καὶ ἐν γένει μία ἐλευθερία εἰς τὴν ἐκτέλεσιν καθιστᾷ τὰ ἔργα τοῦ Φανέλη πολλὴν συμπαθίαν εἰς τὸν θεατῆν.

Ἀπὸ τὰ ὀραιότερα εἶναι αὐτὴ ἡ προσωπογραφία Κόρης, ἡ ὁποία δημοσιεύεται εἰς τὸ παρὸν τεύχος τῆς «Νέας Ἐστίας». Στ. Ξ.

Μοναστήρι, ὑπὸ Ἀγγ. Χατζημιχάλη.— Πολὺ χαρακτηριστικὸς τῆς τεχντροπίας τῆς κ. Ἀγγελικῆς Χατζημιχάλη εἶναι ὁ δημοσιευόμενος πίναξ «Μοναστήρι στὰ Ναύπλιο».

Ἡ κ. Χατζημιχάλη εἶναι γνωστὴ ἀπὸ πολλοῦ ὡς καλλιτέχνης ἐργαζομένη με ἀρκετὴν ἰδιορρυθμίαν. Διαπρέπει εἰς τὸ τοπτεῖον καὶ τὰ ἐσωτερικὰ λαϊκῶν ἰδίως οἰκιῶν. Ἡ ἐργασία τῆς ὅμως ἐπὶ διακοσμητικῶν θεμάτων ἐξετιμῆθη περισσότερον, καὶ ἡ συμβολὴ τῆς εἰς τὴν μελέτην τῆς λαϊκῆς οἰκιακῆς διακοσμητικῆς θὰ μείνῃ μνημειώδης διὰ τὴν Ἑλληνικὴν Τέχνην.

Ἐκτὸς τῶν διαφόρων εἰς ἐφημερίδας καὶ περιοδικὰ ἄρθρων τῆς ἐπὶ τῆς λαϊκῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ποικιλικῆς καὶ ἐν γένει χειροτεχνίας, ἐξέδωκε κατὰ τὸ 1925 μεθοδικότατον καὶ πολυτελέστατον ἐκτενὲς βιβλίον περὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης τῆς Σκύρου. Εἶναι ἡ πρώτη φορὰ, ἐκτὸς ὀλίγων καὶ σποραδικῶν περὶ τῆς λαϊκῆς τέχνης συντόμων μελετῶν, ποὺ παρουσιάζεται μία τόσον ἀργία καὶ ἰσοζυγισμένη ἐργασία.

Ἐξετάζει με ἀκριβολογίαν καὶ ταξιδετικὸν ὄψιν τὰς τόσον ἐνδιαφερόμενας λεπτομερείας τῆς λαϊκῆς τέχνης, ἀπὸ τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν οἰκιακῶν σκευῶν μέχρι τῶν κεντημάτων, τὰ

ὅποια πάντοτε εἶναι τὰ δείγματα τῆς καλλιτεχνικῆς ζωῆς ἐνὸς τόπου. Καὶ ὅλα αὐτὰ γραμμένα με ὀρατὸν ἀκρίτετον ὄψιν, με ὄρους καταληπτοῦς, με ἀκούραστον ἐνδιαφέρον, μεταδίδόμενον καὶ εἰς τὸν ἀναγνώστην.

Ὁ ζ. Ζωγράφος, ἡ κ. Χατζημιχάλη δὲν ὀστραεῖ τῆς συγγραφῆς. Μία εἰλιζόμενα εἰς τὴν ἀπόδοσιν, μελέτη ἀβίαστος τοῦ τοπτεῖου καὶ πολλὴ νεοτεριστικὴ ἀντίληψις τῆς ζωῆσεως τοῦ χρώματος καὶ τοῦ σχεδίου, ξεχωρίζουν μίαν ἰδιαίτεραν θέσιν, εἰς τὴν σύγχρονον Ἑλληνικὴν Τέχνην, διὰ τὰ ἔργα τῆς. Στ. Ξ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Nicolas Politis: *Les Nouvelles Tendances du Droit International.* (Οἱ νεώτερες τάσεις τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου).

Ὁ κ. Πολίτης, μὴ κορυφῆ τῆς ἐπιστήμης τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου, ποὺ ἂν δὲν εἶναι σήμερα ἡ ψηλότερη δὲν εἶναι ὅμως δευτέρη, παρέδωκε στὸ μεγάλο κοινὸ με τὸ βιβλίον του μὴ περιλήψη τῶν διαλέξεων, ποὺ ἔκανε τὸν περυσινὸ Ἰούλιο (1926) στὸ Πανεπιστήμιον Κολοῦμπια τῆς Νέας Ὑόρκης. Γραμμμένο με τὴν ἀπλότητά, με τὴ φαινητότητα καὶ τὴ σαφήνεια, ποὺ διακρίνει τ' ἀνώτερα ἔργα, μπορεῖ νὰ διαβασθῆ καὶ νὰ κατανοηθῆ καὶ ἀπ' τοὺς μὴ εἰδιζοῦς. Ἡ ἀριστοτεχνικὰ μεθοδικὴ κατάταξις τῆς ὅλης εἶναι τέτοια, ὥστε ἀπὸ τὸ πρῶτον κεφάλαιο, σὰν ἀπὸ κορυφὸ δέντρον, ξεπετιοῦνται οἱ τέσσαρες κλάδοι, τὰ τέσσαρα ἐπόμενα κεφάλαια τοῦ βιβλίου. Ὑστερ' ἀπὸ μὴ σύντομη ὑπορηματικὴ ἐξήγησις τοῦ γιατί γιὰ λίγον καιρὸ πιστεύθηκε μεταπολεμικὰ, ὅτι χροσκόπησε τὸ Διεθνὲς Δίκαιον, δειχθεὶς πῶς ὁ πόλεμος πραγματικὰ ἀπόδειξε ἀναγκαῖα τὴν ἀναθεώρησιν μερικῶν ἀρχῶν τοῦ Δ. Δ., ποὺ ἐθεωροῦντο θεμελιώδεις. Ἐξετάζει λοιπὸν τὶς Μεταμορφώσεις τοῦ Διεθνoῦς Δικαίου. Καὶ πρῶτον πρῶτον τὴ μεταμόρφωσιν τῆς ἔννοιας τῆς Κυριαρχίας, ἡτοῖ τῆς Ἐλευθερίας τῶν Κρατῶν, ποὺ ἀπὸ τὴ δύναμιν τῆςπραγματικότητος περιορίσθηκε, ὥστε σήμερα μπορεῖ νὰ παραβληθῆ με τὴν ἐλευθερία ποῦχουν τὰ ἄτομα σ' ἓναΚράτος. Δηλαδή, τὸ Κράτος δύναται νὰ κινεῖται ἐλεύθερα, μὰ μέσα στὰ ὅρια τὰ καθωρισμένα ἀπὸ τὸ Δ. Δ.

Ἡ μεταμόρφωσις αὐτὴ φέρνει μέσα τῆς τὴν ἀλλαγὴ μίαις ἄλλης ἀρχῆς: τῆς Ἰσότητος τῶν Κρατῶν. Θεωροῦνται καὶ σήμερα ἴσα τὰ Κράτη, μὰ με τὴ σημασία, ὅτι ὅλα μποροῦν νὰ ζητήσουν τὴν προστασίαν τοῦ Δ. Δ. καὶ νὰ ὑποταχθοῦν στὴν ἐξουσίαν του. Ἀλλὰ ἰσότης μετὰ τῶν Κρατῶν δὲν ὑφίσταται, οὔτε ὅσον ἀφορᾷ τὴν ὀλικὴν δύναμιν, οὔτε τὴν ἡθικὴν. Με τὶς δύο αὐτὰς νεώτερες ἔννοιες τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς ἰσότητος τῶν Κρατῶν ἄλλαξαν τὰ θεμέλια τοῦ Δ. Δ.

Στὸ δεύτερον κεφάλαιον, ἐξετάζοντας ὁ συγγραφεὺς τὴθέσητοῦ ἀτόμου στὴ Διεθνὴ Τάξιν,βρίσκει ὅτι τὸ ἄτομον ἄρχισε κάπως νὰ θεωρεῖται μέλος μίαιςΔιεθνoῦς οἰκογένειας· γιατί ἀνεπαίσθητα περῶμε σήμερα ἀπὸ τὴν Κρατικὴν Κοινωνίαν στὴν

Κοινωνίαν τὴν Παγκόσμια. Ἡ Κοινωνιολογία μὰς μαθαίνει τὸ πῶς συντελεῖται αὐτὴ ἡ μεταβάσις: Ἡ οἰκογένεια στὴν ἀρχὴ ἐνώθη με ἄλλες καὶ σχηματίσαν τὴ φαστρία. Οἱ φαστρίες με τὴν ἀγάδα τους ἔκαναν τὸ ἄστυ. Οἱ πόλεις συγχωνεύθησαν κα ἔφτιασαν τὰ Κράτη. Κι αὐτὰ τῶρα τεῖνον νὰ ἐνωθοῦν με ὁμάδες ὁλοένα πῶς μεγάλες, ὥστε ἡ τελικὴ ἐνωσις τους νὰ περιλάβῃ ὁλόκληρον τὸ ἀνθρώπινο γένος.

Ὁ σημαντικὸς πολιτισμὸς ἄρχισε νὰ προετοιμάζει τὸ ἄστυ τέρμα τῆς πολὺχρονης αὐτῆς ἐξελέξεως. Ὑστερ' ἀπὸ τὶς ὁμοσπονδίας τῶν Διαμερισμάτων ἢ τῶν Ἡπειρῶν, ἡ Κοινωνία τῶν Ἐθνῶν δὲν εἶναι παρὰ ἓνα ἀτελὲς σχέδιον μίαις παγκόσμιας κοινωνίας. Τὸ κεφάλαιον ποὺ ἐξετάζει τὴν μεταμόρφωσιν τῆς θέσεως τοῦ ἀτόμου, τὸ ἀκολουθοῦν τριὰ κεφάλαια γιὰ τὸ Ποινικὸ Δ. Δ., τὴν ὑποχρεωτικὴν Δ. Δικαιοσύνην καὶ τὴν Κωδικοποίησιν τοῦ Δ. Δ.

Σὲ ὅλο τὸ ἔργο νοιόθῃ κανεῖς τὴν αἰσιόδοξὴ θέλησιν τοῦ πνεύματος καλλιτεργημένου ἀνθρωπιστῆ καὶ τὸν εὐγενικὸν καλμὸ τῆς εἰρηνοφιλῆς ψυχῆς τοῦ σοφοῦ Ἑλλήνου, ποὺ με τὸ φῶς τῆς ἐπιστήμης βλέπει καὶ δειχθεὶ τὰ σημάδια τῆς ἀρχομένης ἐνωσις ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος με μίαις οἰκογένεια καὶ ἐπομένως τῆς δημιουργίας με τὸν καιρὸ ἐνὸς Δικαίου καθωρισμένου γιὰ ὅλη τὴν οἰκουμένην.

Οἱ σοφοὶ καὶ ψυχικὰ πολιτισμένοι ἄνθρωποι δικαιούνται νὰ μὰς ἀποδείξουν πιθανὰ—καὶ ἡ πεποιθησὴ τους πρέπει νὰ μὰς πείθῃ—τὰ ὅσα ἔμεῖς οἱ κοινοὶ τὰ φανταζόμεσθα ἀκόμα ὄνειρα παραπολὺ ὁμορρα. Μ. Τ.

Σ. τ. Ν. Β. — *Ἡ πληθώρα ἄλλης, πλέον ἐπικαίρου ὅλης τοῦ Δεκαπενθημέρου, ποὺ ἐξετόπισε ὡς καὶ τὰς Ἀγγελίας αὐτοῦ τοῦ φύλλου, μὰς ἀναγκάζει νὰναβάλωμεν τὴν δημοσιεύσιν πολλῶν ἐτοιμῶν βιβλιοκρισιῶν διὰ τὸ ἐρχόμενον.*

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΙ' ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Εἰς τὴν «*Πολιτείαν*», ὁ κ. Φ. Πολίτης ἐπέκρινε δομύτατα τὸ βιβλίον τοῦ κ. Καιροφυλά περὶ Σολωμοῦ.— Ἐξακολουθεῖ τὸ «*Σπίτι καὶ ὁ Κόσμος*» τοῦ Ταγκῶ.— Ἄρθρον τοῦ κ. Γρ. Στεφάνου περὶ τοῦ ζωγράφου Μαγιάση.— «*Τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ τῶν Δελφικῶν Ἐορτῶν*», ἄρθρον τοῦ κ. Κ. Δ. Κυραβίδα.

—Εἰς τὴν «*Ἐστίαν*», ἀποσταλεῖς ἐκ Κερκύρας, ἐδημοσιεύθη ὁ «*ἐσωτερικὸς κανονισμὸς*» ἐνὸς χοροδιδασκαλείου. Ἀποτελεῖ σπάνιον δοκομένον, ποὺ καὶ ὄλον ἀπίθανον νὰ φηγοῦρη κάποτε καὶ εἰς καμμίαν γλωσσολογικὴν μελέτην:

- 1) Σέβασθαι ὁ εἰς τὸν ἄλλον!
- 2) Ἀπαγορεύονται οἱ κτύποι καὶ οἱ θόρυφοι.
- 3) Τὰ σιγάρι σας εἰς τὰ τασάκια.
- 4) Πιύεται εἰς Πτυελοδοξαῖα.
- 5) Οἱ θεαταὶ ὑπόκεινται εἰς τὸ ἥμισυ.
- 6) Ἀπαγορεύεται ἀ ὕ σ τ η ρ ὡ ς ἡ παραμονὴ ἐντὸς τῶν ὀργάνων.
- 7) Τοὺς λογαριασμοὺς σας τοῦ Μπουφέ θὰ ἐξοφλήσονται ἀμέσως.
- 8) Τὰ παλλά σας, τὰ καπέλα σας, ταῖς ὀμ-

πρότες σάς και ήδη αξίας θα παραδίδονται, άλλως ή διεύθυνσις δέν φέρη καμμίαν ευθύνην.

9) Δέν επιτρέπονται αι πολιτικά συζητήσεις και

10) Οι έχοντες διαφορές μεταξύ των άλλων εντός της Αιθούσης απαγορεύεται αυστηρώς.

— Είς την «*Βραδυήν*»: «Π ψυχική δύναμις των Ελλήνων», επιστολή της κυρίας Νέλλας Κοζ-Προεστοπούλου, αδελφής του Αλησιμονή-του Αμερικανού ποιητού, ο οποίος έζησε και απέθανε εις τους Δελφούς. Το συμπέρασμα της: «Τί δέν θά μπορούσαν νά κάμουν οι Έλληνες αν ήξευραν πόσα χαρίσματα έχουν και απεράσισαν νά τά εκμεταλλευθούν προς τό καλόν όχι μόνον της Ελλάδος, άλλ' όλουλήρου της Ανθρωπότητος».

— Είς τον «*Ελληνικόν Ταχυδρόμον*»: ιστορικώς ενδιαφέρουσα σειρά πλουσίως εικονογραφημένων άρθρων «Μία επίσκεψις εις τή Παλαιά Ανάκτορα».

— Είς την «*Ελπίδα*» Κερκυρας: «Οι Υλισταί» μελέτη του ευρυμαθούς κ. Π. Κοκκόλη.

— Είς τό «*Αίγαίον*» της Σάμου, εν συνεχεία, «Τά άρχαιότερα της νήσου Σάμου» του V. Γυέρτι.

— Είς την «*Ηπειρον*» των Ιουαννίνων: «Ηπειρωτικά Σπουδαία—Η κυρά Φροσύνη» υπό του Παραμυθιάς Αθηναγόρα, εν συνεχεία.

Ο Σεβ. Παραμυθιάς κ. Αθηναγόρας είναι γνωστός κ' έξ άλλων όμοίων μελετών, ιδίως περί του Θανάση Βάγια.

— Είς την «*Κηφισιά*» της Κηφισιάς: «Αναδρομαί εις τό παρελθόν—Μένανδρος», υπό Ερημίτου, εν συνεχεία.

— Είς τό «*Φώς του Αργιού*», την νέαν εφημερίδα: Ειδική έρευνα περί των ανασκαφών του αρχαίου Αργιού, με τοπογραφικόν χάρτην και φωτογραφίαν του ανευρεθέντος ναού.

— Είς την «*Ελευθερίαν*» Λαρίσης: «Η Κοινωνική Βξέλιξις», σειρά άρθρων του κ. Ν. Ματούση.

— Είς τό «*Σύνταγμα*» του Ναυπλίου: άρθρον του άρθρου των Αρχαιοτήτων κ. Μπέροτου περί της μετατροπής του Στρατώνος της Πλατείας του Συτάγματος εις Αρχαιολογικόν Μουσείον.

— Είς την «*Σάμον*» της Σάμου (Αιμήν Βαθέως), «ΑΙ εν Πειραιεί αρχαιότητες και ή καταστροφή αυτών», άρθρα του κ. Στυλιανού Πιπερίδου.

— Είς την «*Αλήθειαν*» Ζακύνθου: «Ασημάνθρωπος» ζακυνθινόν διήγημα υπό Ν. Σ. Βερουκίου.

— Από την «*Οασιν*» Ζακύνθου μαθαίνομεν ότι τό πολύτιμον έκεινο «Ιστορικόν Λεξικόν Ζακύνθου» του κ. Λεωνίδα Χ. Ζώη, τυπωμένον έκει εις όλίγα αντίτυπα, δυσχερεια πλέον, θ' ανατυπωθή υπό Εκδοτικής Έταιρίας των Αθηνών. Εύχόμεθα και περιμένομεν νά γίνη γρήγορα, διότι τό Λεξικόν του κ. Ζώη δέν ενδιαφέρει μόνον την Ζάκυνθον ενδιαφέρει την Επιστήμην, και την Γλωσσικήν, και την Ιστορικήν, και την Λογογραφικήν.

— Δύο - τρεις αλεξανδριναι εφημερίδες ανεδημοσίευσαν σοβαρότατα εκ της «*Εστίας*» την

ήλιθίαν εκείνην επιστολήν περί «*Στέλλας Βιολάντη*», ότι είναι τάχα... κλεμμένη από την Ευρέντε Grandet! Μία μάλιστα σχολιάζει «*Αν τό έγνώριζε ο κ. Καλομοίσης δέν θά την απέκρουε, άλλ' θά την απέκρουε*». (Θαυμάσια! "Ωστε συκοφαντεί - συκοφαντεί, πάντα καί θά μείνη.)

— Είς την «*Αλεξανδρινήν* «*Οθόνην*», σταλέντα έξ Αθηνών, εδημοσιεύθησαν πολλά Επιστολίματα κάποιου «νεαρού έρασιτέχνου» Στυφ. Μπολέτσι ονόματι, σατυρίζοντα διαφόρους λογίους και καλλιτέχνους. Μερικά πραγματικώς είναι πολύ επιτυχημένα, και θά τ' ανεδημοσιεύσαμεν, εάν δέν έφοβούμεθα μή παρεξηγηθώμεν. Διότι, κατά κακήν σύμπτωσην, τό ατεχνότερον και τό άνοητότερον όλων είναι τό σατυρίζον των διευθυντήν μας, που δέν θά μπορούσαμε νά τό δημοσιεύσωμεν. Ένώ τί νόστιμα είναι τά σατυρίζοντα τον Νισβάναν, τον Βουτυράν, τον Πορφύραν και άλλους! Ο κ. Α. Ζηλεύει αληθινά...

— Τό «*Ελληνικόν Θέατρον*» του κ. Π. Καλογερίκου, (φύλλον Ι Ιουνίου), διαμεινται εντόνωσ, και δικαίως, κατά της άδιαφορίας και της περιφρονησεως την οποίαν έδειξε προς τό Θέατρον ή Έλλ. Κυβέρνησις, μή απαντήσασα καν εις την πρόσκλησιν της Έταιρίας του Παγκοσμίου Θεάτρου όπως λάβη μέρος και ή Έλλάς εις την εν Παρισίοις Θεατρικήν Έορτήν του Ιουνίου, καθ' ήν θά γίνουν παρασεάσεις από θιάσους αντιπροσωπεύοντασ όλα τά Κράτη του κόσμου. «*Αγνοεitis λοιπόν τέλεια, επιλέγει, ότι υπάρχει Έλληνικό Θέατρο και τό θυμάσθε μόνον όταν πρόκειται κάθε τόσο νά τό φροολογεitis*;» Είναι ή αλήθεια.

— Μετά την έκδοσιν του βου τεύχους του περιοδικού «*Ηλύσια*», ο κ. Παύλος Νισβάνας έδήλωσεν ότι δέν μετέχει πλέον της φιλολογικής του διεύθυνσεως. Είς τό 2ον τεύχος, τό όποιον έχομεν επ' όψει: «*Ο Μορταντέλας*» διήγημα του κ. Νισβάνου, «*Ο Ροντέν και τό έργο του*» άρθρον του κ. Θ. Θωμοπούλου, «*Η κρίσις στη Λογοτεχνία*» του κ. Κ. Παρορίτη κτλ.

— «*Νέα Τέχνη*», μηνιαίο λογοτεχνικό περιοδικό του Μαρίου του Βαγιάνου. Έλάβαμεν τό τεύχος του... Ιανουαρίου. Έχει πολλήν ύλην και πολλά επίκαιρα σημειώματα.

— Είς τρία συνεχή τεύχη του «*Μπουκέτου*» εδημοσιεύθη ιδιαίτότατον διήγημα του κ. Διονυσίου Κοκκίτου «*Η Έλλίδα*».

— Είς την «*Ελληνικήν Επιθεώρησιν*» της δ. Ειρήνης Ζωγράφου: «*Πομπορία*», ταξιδευτικά εντυπώσεις της Κας Μαριέττας Μινώτου. «*Η γέννησις των Λογοτεχνιών*» σειρά άρθρων της Κας Ίταλας Παπαδάκη—Φραβιαίλη. «*Επιστολαί έξ Αγίου Όρους*» του κ. Δημ. Ζωγράφου κτλ.

— «*Η Νέα Αγωγή*», μηνιαίο παιδαγωγικό δελτίο, χρόνος Α', αριθ. 5, Μάης, Αθήναι. Από τά περιεχόμενα: «*Η Θ' Συνέλευσις του διδασκαλικού κλάδου και τό διασπαστικό κίνημα*»—«*Η πραγματική αξία της άγροτικής εκπαίδευσεως*»—«*Γύρω από την κρίσις του Έκπαιδευτικού Δημοτικισμού*» κά. όλα άνόνημα.

— Είς τās «*Μούσας*» Ζακύνθου: όραϊον εκ του Ιταλικού άρθρον «*Βιργίλιος*», εκ άφορμής της εν Μαντούη ιδρύσεως άνδριάντος εις τον ποιητήν της «*Αινειάδος*». (Τάποκαλυπτήρια έγιναν τον κ. Απρίλιον.)

— Είς τό δωδεκασέλιδον του Ιουνίου, ή «*Διάπλασις των Παιδών*» δημοσιεύει και δύο πρωτότυπα διηγήματα νεαρών Έλληνίδων διηγηματογράφων, τη «*Συζιά*» της Γεωργίας Ταρσούλη και την «*Ιστορία ενός κηροστάτη*» της Ιουλίας Μαροή. Δέν είναι άπλως γιά παιδιά είναι αληθινά λογοτεχνικά έργα. (Διήγημα της δ. Ταρσούλη θά δημοσιεύσωμε προσεχώς και εις την «*Νέαν Έστίαν*».)

— «*Ποιίλη Στοά της Νεολαίας*», δεκαπενθήμερον εγκυκλοπαιδικόν περιοδικόν, μετά Λεξικού εις την αρχήν και μυθιστορημάτων εις τό τέλος. Δημοσιεύει και πολλά άλλα παικία και περίεργα, διά κάθε φιλαναγωγίαν, στερείται όμως του γνησίου εκείνου και αυστηρού λογοτεχνικού χαρακτήρος, τον όποιον έπρεπε νά έχη εν περιοδικόν, έστω και εγκυκλοπαιδικόν, διά την νεολαίαν. Υπό την έποψιν αυτήν, ή όποία είναι και ή σπουδαιότερα, υπερείχε άνεκαθεν κ' υπερέρχει πάντοτε ή «*Διάπλασις των Παιδών*».

— «*Αλεξανδρινή Τέχνη*», τεύχος 7, Ιουνίου: «*Αγάπης Μνημόσυνα*», θαυμάσια ποιήματα του κ. Τέλλου Άγρα.

— «*Νεοελληνικά Γράμματα*», Ηρακλείου Κρήτης, βιβλίο 8, Μαΐου: Από τό λυρικό δράμα του κ. Λευτέρη Αλεξίου «*Ηρακλής και Ομφάλη*».—«*Στη Φυλακή*» διήγημα του κ. Βελφρέρη.—Απισπάσματα από τό μυθιστόρημα «*Ο Ταπεινός*» του κ. Γιάννη Μουρέλλου.—Από τά «*Τραγούδια της Γυναικάς*» του κ. Μιχ. Γ. Πετρίδη.

— «*Νεοελληνική Τέχνη*» Αθηνών, τεύχος Μαΐου. «*Γιά την γλώσσα του λαού*», άρθρον όπου επικρίνεται τό γλωσσικόν πρόγραμμα της «*Νέας Έστίας*». Λέγει πράγματι τώντι συζητήσιμα. Αλλά πολύ σπουδαιότερα είναι ή ανακάλυψις του άρθρογράφου, ότι ο κ. Ξενοπούλος «*εργάστηκε χρόνια με τη δημοτική, έχει κάποιον φιλολογικό έργο και μάλιστα και μερικώς ώρατες σελίδες*». Έγκάρδια συγχαρητήρια!

— «*Ερημής*», αριθ. 7, Ιουνίου, Αλεξάνδρεια: «*Τά ανθρώπινα Ίδανικά*» υπό Κ. Μουσταιά. «*Σοσιαλισμός και Τέχνη*» υπό Ι. Κορδάτου. «*Η Λογοτεχνία στη σοβιετική Ρουσία*» υπό Ν. Καζαντζακη. (Πολύ αξιανάγνωστα.)

— Έξεδόθη και τό 2ον τεύχος της συμπαιθεστάτης «*Ιονίου Ανθολογίας*» Ζακύνθου με ύλην εκλεκτήν. Σ.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Γλαυκόν, Ένταύθα. Διότι ως τώρα έπρομηθευόμεθα χαρτί από έδω και δέν μās έδιδαν πάντοτε της ίδιας ακριβώς ποιότητος. Αλλά παρελάβομεν πλέον τό ίδιόν μας, παραγγελθέν εις την Ολλανδίαν επίτηδες διά την «*Νέαν Έστίαν*», και από του παρόντος τεύχους τό περιοδικόν μας θά τυπώνεται πλέον επ' αυτού, ώστε αι παρατηρηθείσαι άνωμαλίας θά λείψουν.

Σημειώσατε ότι τό χαρτί αυτό είχε παραγγελθεί τέσσαρας μήνας πρό της έναρξεως της εκδόσεως, και ήλθε εγκαίρως. Αλλ' ως νά τελειώσουν αι διαιτυπώσεις διά νά τό παραλάβομεν από τό τελουένοιον, έπέρασαν άλλοι δύο μήνες και ούτω μόλις σήμερα τό εγκαινιάζομεν. — κ. Μ. Τ. Ένταύθα. Θά μπορούσε, άλλ' μās επρόλαβε ή Ίταλία. Ίδού τί λέγει ο κ. Μαρίνος Σιγούρος εις τό βιβλίον του περί Φωσκόλου: «*Οι Ζακύνθιοι απεράσισαν τότε να κάμουν και εισφοράς προς μετακομιδήν των λειψάνων του ποιητού εις την γήν της γεννήσεώς του, αλλά δέν προέβησαν εις τās αναγκαίας ενεργείας προς πραγματοποίησιν αυτής της άποφάσεως. Κατά τό 1871 ή Ίταλική Κυβέρνησις εξήτησε και έλαβε παρά της Αγγλίας τά όστα του Φωσκόλου (άποθανόντος εν Λονδίνο), τά όποια έθαψεν εις την Φλωρεντίαν. Οι Έλληνες τότε έξόνησαν. Έζήτησαν νά έναντιωθούν, απαιτούντες αυτοί τά ένδοξα κόκκαλα. Αλλά ήτο πλέον άργά: ή Αγγλική Κυβέρνησις τά είχε ύποσχεθεί εις την Ίταλίαν. Ο Φωσκόλος κοιμάται εις τό Ίταλικόν Πάνθεον. Παρά τά μανσολεία του άντρου και του Μιχαήλ Αγγέλου, εύρίσκειται και μία δόξα ελληνική. Είς την Ζάκυνθον όμως πρόπει, άπέναντι του αγίλιματος του Σολωμού, νά στηθ ή και μία προτομή του Ούγου Φωσκόλου». Και θά στηθ ή τώρα με τās έσρατάς της έκαινετατηρίδος του. Μανθάνομεν μάλιστα ότι ή προτομή άνετέθη εις τον εν Παρισίοις γλύπτην κ. Κ. Δημητριάδην.—«*Επτανήσιον*, Λευκάδα. Έχετε δικιο. Σεμπτικός, και όχι Λαμπρινός όπως κατά λάθος έτυπώθη εις τό άρθρον του κ. Μάργαρη, ελέγετο ο άρχηγός των Ζακυνθινών που έπολέμησαν εις το Αίλα. Με την ευκαιρίαν αυτήν ως διορθωθή κ' εν' άλλο λάθος που έγινε εις τό άρθρον του κ. Άλκη Θρύλου περί των Δελφικών Έορτών: Έκει που λέγει «*θεατής μεταφέρεται σ' έναν κόσμο διανοητικού ένθουσιασμού*», θέλει *διονυσιακού*.—κ. Α. Π. Πάτρης. Δέν είναι κανένα «*μυστήριο*». Οι συνεργάται μας στο «*Δεκαπενθήμερον*» ύπογράφουν με τόρικά των διά νά μήν επαναλαμβάνονται κάθε τόσο, φριδιά πλατιά, τά ίδια όνόματα. άπου ο ίδιος συνεργάτης γράφει πολλά άρθρίδια κάθε φορά. Είναι οι κκ. Γ. Α. Βέης, Ραμάς, Μάρκος Τσιριμώκος, Κλέων Παράσχος, Φ. Κόντογλους, Γρ. Ξενοπούλος, Στ. Ξενοπούλος, Αντ. Πρωτοπάτσος, Άλκης Θρύλος, Σοφία Κ. Σπανούδη, Γεωργία Ταρσούλη, Μήτσος Παπανικολάου, Μιχ. Στασινόπουλος κ. ά. Την ανταπόκρισιν από τό Παρίσι μās την στέλλει ο κ. Θράσος Καστανάκης, ο συγγραφεύς του βραβευμένου μυθιστορηματος «*Οι Πρίγκιπες*».—κ. Τάκη Β. φοιτητήν, ενταύθα. Και άλλος μās έγγραψε διά την παραγωγήν του όνόματος «*Καρακατσάνης*» και απηντήσαμεν εις τό 2ον τεύχος. Σως ευχαριστοήμεν διά τό ενδιαφέρον.—δ. Καλλιόπη Σ. Κ. Ισθμίων. Τό διαβίσαμε με άγάπη όπως όλα τά δικά σας, και τό φιλάξαμε νά τό βάλωμε κει που μίτηκαν και τ' άλλα. Γιατί εις την «*Νέαν Έστίαν*» θά θέλαμε νά σάς παρουσιάσωμε με έργων άκόμη άνώτερον, που γρήγορα τό περιμένομεν από σάς. Αυτό, ε-*

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΘΕΣΙΝ
ΤΩΝ ΧΙΟΥΜΟΡΙΣΤΩΝ

[*Ἴδε καὶ σελ. 188 καὶ 258.]

Η ΧΑΡΤΟΡΡΙΧΤΡΑ

(Σκίτσο τοῦ κ. Σόφου Ἀντωνιάδη)

Η ΛΕΥΚΗ ΜΠΑΙΚΕΡ

(Σκίτσο τοῦ κ. Ν. Καστανάκη)

Ξαφνα, ἂν ἦταν πιὸ δεμένο, πιὸ σύντομο, χωρίς μερικούς πλατύσμιους ποὺ τὸ χαλοῦν, θὰ ἦταν κάτι ἔξοχο! — κ. Δαν. Φ., Καλλιθέαν. Μάλιστα. Ἀρχηγοὶ τῆς Ἑπτανησιακῆς Φάλαγγος ἦσαν ὁ Κωνσ. καὶ Ἀνδρ. Μεταξᾶς, ὁ Γεωρ. Φωκᾶς καὶ ὁ Εὐάγγελος Πανᾶς. — κ. Ἀλέξ. Κ. Χριστοφ. Βιδουμένην. Εὐχαριστοῦμεν. Ὅταν βρῆσθε, στέλνετέ μας, θὰ μᾶς βοηθήτε ἔτσι νὰ διαλέγομε τὸ καλύτερον. — κ. Δημ. Στάην, ἐνταῦθα. Θὰ δημοσιευθῇ. Πολὺ εὐχαρίστως θὰ σᾶς ἐβλέπαμεν. Ἀσφαλέστερα μᾶς εὐρίσχετε στὸ σπίτι (38, Εὐριπίδου) κάθε ἀπόγευμα μετὰ τὰς ἑξῆς. — κ. Ν. Κ. Γραμμ. Χανιά. Δὲν παρεξηγοῦμεν, ἀπεναντίας εὐγνωμονοῦμεν. Δυστυχῶς τὰ σταλέντα δὲν εἶναι τοῦ εἴδους ποὺ θέλομεν. — κ. Ν. Μ. Νικ. καθηγητὴν, ἐνταῦθα. Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰς εὐμενεῖς κρίσεις. Θὰ προσπαθήσωμεν κατὰ τὸ δυνατόν νὰ σᾶς ἱκανοποιήσωμεν. Καὶ πρῶτα-πρῶτα θ' ἀρχίσωμεν προσεχῶς μίαν σειρὰν λογοτεχνικῶν βιογραφιῶν, μὲ κρίσεις, αὐτόγραφα, εἰκόνας κτλ. Ὅσον διὰ ποιήματα πρὸς ἀπαγγελίαν, καὶ ἀπὸ τὰ ἤδη δημοσιευθέντα καταλληλότατα εἶναι «Τὰ χέρια τοῦ Πιλάτου», «Ὁ Γυρισμός» καὶ «Ἡ Ὠδὴ στὰ Ἑπτὰ νησιά». Ὁ κ. Παλαμᾶς, ἐξαιρετικῶς ἀπυσχολημένος αὐτὸν τὸν καιρὸν εἰς τὸ Πανεπιστήμιον, δὲν μπόρσσε ἀκόμη νὰ τελειώσῃ τὴν ἐπεξεργασίαν καὶ τὴν ἀντιγραφὴν τοῦ ἔργου ποὺ

προόρισε διὰ τὴν «Ν. Ἑστία». — κ. κ. Β. Φοιτητὴν, Δημ. Βελ., Ἀντ. Σπανοῦδ. Τὰ σταλέντα ἀρκετὰ καλὰ, ὅχι ὅμως ἀκόμη κατάλληλα καὶ διὰ τὸ περιοδικὸν μας. — Γ. Ζωγρ. Θεσσαλονίκην. Εἰμπορεῖτε νὰ μᾶς στείλετε νὰ ἴδοῦμε. — Ἀναγνώστην ἄλιγον λόγιον, Ἐνταῦθα. Φυσικά, ὅχι δεκαπενθήμερον περιοδικόν, ἀλλὰ καὶ καθημερινὴ ἐφημερίς πρέπει νὰποφεύγῃ ὅσο μπορεῖ τὰς συνεχείας. Δὲν εἶναι δυνατόν ὅμως καὶ νὰ τὰς ἀποφεύγῃ ἐντελῶς, οὔτε νὰ τὰς περιορίξῃ ὅσον θὰ ἠθέλατε. Ἡ «Νέα Ἑστία» π.χ. ὡς λογοτεχνικὸν κυρίως περιοδικόν, πῶς μπορεῖ νὰ μὴ δημοσιεύῃ ἓνα μυθιστόρημα, μιά νουβέλλα, ἓνα θεατρικὸ ἔργο, μιά μελέτη; ἢ πῶς μπορεῖ νὰ τὰ δημοσιεύῃ ὅλα μονοκόμματα; Κι' ἡ παλαιὰ «Ἑστία», τὰ «Παναθήναια» καὶ ὅλα τὰ ὁμοειδῆ περιοδικά, ποὺ δέγονται κατόπιν εἰς τόμον, ἐδημοσίευαν καὶ δημοσιεύουν συνεχείας. Ὅταν εἰς ἓνα τεῦχος ἀπὸ 60 σελίδας, ὅπως π.χ. τὸ 4ον τῆς «Νέας Ἑστίας», δημοσιεύονται 30 μικρὰ καὶ μεγάλα κομμάτια, 4-5 ἀπ' αὐτὰ δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι συνέχειαι; Ὡστόσο σᾶς εὐχαριστοῦμεν διὰ τὴν ὑπόδειξιν, μὲ τὴν ὁποίαν θὰ συμμορφωθῶμεν ὅσον γίνεται. — κκ. Α, Β, Γ, Δ κτλ. Ἀκόμη δὲν μπορέσαμε νὰ διαβάσωμεν τὰ ἔργα σας. Στὸ ἐρχόμενον ἐπιζῶμεν νὰ ἔχετε ἀπάντησιν.

Η ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ